

ZVLÁŠTNÍ OTISK
Z PEKAŘOVA Sborníku I.
PRAHA 1930

KARPATSKÝ prof.
Draž KARLÍČEK-JÍROVSKÝ

44-C-184

Panu Dr. Karlu Laštovkovi
záležitý věnuje

V. Matoušek.

V. CHALOUPECKÝ

UHERSKÁ POLITIKA PŘEMYSLA OTAKARA II.

Dne 25. října roku 1261 konala se v Bratislavě svatba Přemysla Otakara s uherškou princeznou Kunhutou. Kunhuta byla dcerou haličského, neb ruského, knížete Rostislava a přesně vzato nebyla vlastně princeznou uherškou, ale ruskou. Nicméně její otec žil již od roku 1249 jako vyhnaneč na dvoře svého tchána Bely IV., jehož dceru Annu, otcem zvláště milovanou, měl za manželku. A tak zcela splynul s uherškým prostředím a jeho děti pokládány byly na dvoře uherškém i v tehdejší společnosti jaksi za příslušníky královského rodu uherškého. Zval se „králem Mačvy“, kteréžto uheršké provincie dostalo se mu od jeho tchána v úděl. A také Přemysl ucházel se o její ruku po výtce, aby navázal příbuzenství a rodovou alianci s královským rodem uherškým.¹⁾

Nebot i když věříme soudobému štýrskému kronikáři, že Kunhuta byla tak neobyčejně krásnou, jako žádná jiná v obou královstvích („in solher schouwe, | der sich niemen moht gelichen | in zwein Kunicrichen | am schoene“), důvody, které vedly Přemysla Otakara k tomuto sňatku nebyly pouze dány půvaby a krásou budoucí české královny, nýbrž jeho vůli a rozhodnutí určovaly a vedly v prvé řadě ohledy politické. Už prostě proto, že nebyla to Kunhuta, na níž s láskou spočinuly zraky triatřicetiletého „dědice českého království“, nýbrž a původně nejmladší dcera samého Bely IV. Margareta, která od samého dětství žila v klariském klášteře na Zaječím ostrově u Pešti, aby pak stala se uherškou světicí, asi podobně, jako Přemyslovna Anežka česká. Leč všecko namáhání Přemyslovo, tak jako její rodiče, u sličné, prý rovněž nad obyčej, Margarety bylo marné. Nadarmo přemluvali a nadarmo ukazovali, jaký prospěch by z jejího sňatku s českým králem mohl plynouti pro jejich zemi. Nadarmo nabízeli jí, že vymohou jí dispens od papeže, aby

¹⁾ O Kunhutě a jejím rodu srovnej *Palackého studii „O ruském knížeti Rastislavovi, otci královny České Kunhytě a jeho rodu rozbor kritický“* z r. 1841 v *Radhostu II.*, strana 259 n., jakož i práci uherškého genealoga M. Werner a Boris und Rostislav, *Beitrag zur Geschichte russisch-polnisch-ungarischen Beziehungen*, Berlin (*Heraldisch-genealog. Verein „Herold“*) 1889 strana 38–54. Správně proto nazývá Kunhutu německé veršované vkládání o českých králech a královnách Uherškou: „genant Kungunt... was von Ungulant geboren“ (*Foutes résumé braham III.*, 233) a podobně i kroniky rakouské, když píší, že „Cunigundem, neptem Bele regis Ungarie, filiam Anne, regine de Matschowe, superducit“. (Ann. Mellicen. SS. IX., 509) A podobně i jiné rakouské letopisy.

českému králi obětovala své panenství, které už v nejútlejším mládí zasnoubila Kristu. Margareta chtěla prý raději zohaviti svou líc, než by od svého zbožného úmyslu upustila. A tak, jako už dříve odmítla vévodou rakouského a později krále sicilského, tak zůstala neoblonnou i vůči horoucím slibům Přemysla Otakara.²⁾

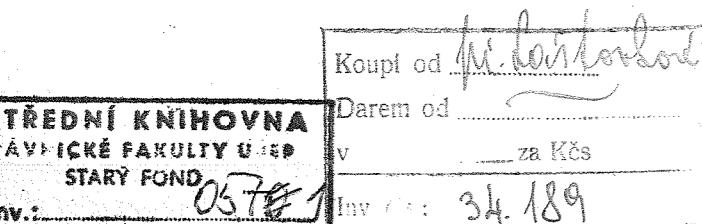
Když tedy nebylo možno Přemyslovi získati ruku vlastní dcery uherškého krále, spokojil se vnuczkou, dcerou Belovi nejmilejší Anny, krásnou Kunhutou. Současně pak, aby záruka politického přátelství a českého vlivu na uherškém dvoře byla ještě patrnější, ujednána byla i svatba neteře Otakarovy, rovněž Kunhyt, dcery jeho sestry a Oty, markrabí braniborského, s mladším synem krále Bely IV., Belou vévodou slavonským, k němuž otec přilnul též se zvláštní příchylností; ba, pomýšlel prý i na to — možná, že už pod vlivem české politiky — zabezpečiti mu vládu nad Uhrami na úkor staršího svého syna Štěpána.

Není pochybnosti, že tento dvojí sňatek mezi příslušníky české a uheršké dynastie, a zvláště pak okolnost, že Přemysl si k tomu vybral s uheršké strany prince a princeznu, na nichž Bela IV. lpěl s obzvláštní láskou a příchylností, byla velká a mimořádně důležitá událost politická. A vnější okázalost, s níž Přemysl obě svatby uvedl jaksi ve známost politickým kruhem v střední Evropě, naznačovala důraz a politickou tendenci, kterou těmto rodovým aliancím pražský dvůr přikládal. Přemysl na svou svatbu s Kunhutou pozval přečetná knížata z říše i jiných zemí sousedních a demonstrativní pompa slavností měla být vyvrcholena korunovací „dědice království“ i jeho mladé a krásné královně v Praze. Leč náhlé ochuravění Přemyslovo způsobilo, že již rozeslaná pozvání knížecím hostům na svatbu do Bratislavě byl nucen odvolati.³⁾

A tak jen korunovace královských novomanželů dála se pak s leskem, pomou a okázalostí, jakých Praha před tím neviděla. Mohučský arcibiskup Werner

²⁾ O snaze Přemysla Otakara získati ruku princezny Margarety vypravují nám dva „životy“ blahoslavené Margarety uheršké, vydané v *Acta sanctorum* ke dni 28. jan. II., 900–909. Jedna z těchto legend, patrně starší, zachovala se v historickém díle Petra Ranzána z konce XV. století, druhou sepsal Garinus, ordinis Praedicatorum r. 1340. Staršímu podání u Ranzána nasvědčuje okolnost, že týž neví ještě o nabídce Karla z Anjou, ke kterým došlo po smrti jeho ženy Beatrice († 1267). Srovnej Michelangelo Schipa, *Un principe napoleitano amico di Dante* (Napoli, 1926) strana 3 a násł. „Bohemus ipsam intuitus est“ píše Ranzanus „ob extitam formam, qua virgo erat insignis, amore ejus rapitur. Petit igitur eam matrimonio jungi, dicitque nihil se dotis a parentibus habere velle, sed regnum suum et quidquid ei esset, virginis se dono daturum... Bala rex considerans, quantum boni ex eo conjugio posset ei evenire, filiam adit“ a navrhoval, že „mittat ad Romanum pontificem, cuius potestate possit illa talis matrimonii grata sine ulla dei offensione ad seculi transire delicias, Deoque adoptivos filios gignere“. Ale tato chtěla raději zůstat pannou. (Byla prý v své cudnosti tak přísná, že po 18 letech ani nekoupala a tělo nemyla!) „Virginitatem cordis et corporis semper servavit“ píše legenda Garinova, „unde matrimonium ducis Poloniae et regis Bohemiae ac tandem Karoli, regis Siciliae, recusavit“.

³⁾ Annales s. Rudberti Salisburgensis SS. IX, 796.

za assistance šesti biskupů, celé rodiny markrabat braniborských, a za přítomnosti mnohých knížat slezských, německých hrabat, purkrabí a vůbec přední šlechty domácí i cizí, korunoval Přemysla i Kunhutu.⁴⁾

Demonstrativní proměna v politickém poměru dvoru pražského a uherského byla pak vyvrcholena svatbou Kunhuty braniborské s Belou, mladším synem Bely IV. v Bratislavě roku 1264, „aby ani jiskřička různice nezůstala“, jak kronikář praví, „mezi ním (Přemyslem) a králem uherským“. ⁵⁾ Domácí i cizí kronikáři píší o nevídání nádheře a slavnostním bohatství, kterým měla být vzbuzena pozornost ciziny na oba tyto sňatky. Rakouský kronikář, který psal o těchto událostech, poznamenává, že tou dobou objevila se na nebi kometa, a připojuje i výklad, co by tento kromobyčejný zjev podle učených hlav té doby měl znamenati. Prý hlad neb mor a rádění smrti, anebo „změnu království“. Kterého království by se však tato změna měla týkat, nenaznačuje.⁶⁾

Naznačili jsme již, že byly to důvody eminentně politické, které daly podnět a vedly k oběma výše zmíněným slavným svatbám. Některé z nich patrný byly i starší naší historiografii. Již Palacký správně poukázal na to, že manželství Otakarovo s Margaretou rakouskou bylo bezdětné. A že přání Otakarovo, aby papež legitimoval jeho děti, zejména syna Mikuláše, které měl s Anežkou, řečenou „Palacéřík“, z předního rakouského rodu Kuenrinků, zůstalo v nejpodstatnější své části oslyšené. Papež sice uznal Přemyslovy levobočky za legitimní, ale s tou výhradou, že syn jeho Mikuláš je vyloučen z nástupnického na českém trůnu.⁷⁾

Ale již po slavné bitvě u Kressenbrunu 13. července roku 1260 pomýšlel Přemysl na rozvázání svého sňatku s Marketou rakouskou. A jako podmínkou

⁴⁾ *Continuator Cosmae an. 1196–1278. Fontes r. b. II., 297. Chron. Magni presb. cont. a. 1272–78 SS. XVII., 533.*

⁵⁾ *Annales Ottakarini Fontes r. b. II., 320. Cont. Sancrucensis secunda SS. IX., 646. Cont. Lambacensis SS. IX., 560.*

⁶⁾ *Ottokars Oesterr. Reimchronik velmi obširně a chvastavě strana 101 a násled. Podobně i jiní kronikáři. Tak Cont. praedicatorum Vindobon. SS. IX., 728 („quibus rex Otakarus fecit maximam solempnitatem ... ibidem 14 sedilia structa fuerunt, in quibus tantummodo principes comedenterunt“), Annales s. Rudberti Salisburg. SS. IX., 797, Cont. Sancrucensis secunda SS. IX., 646. Zvláště nadšeně pak autor rakouského letopisu z let 1264–79, „Cuius ob nomen dilatandum ... rex Boemie ... munimen et gloria Bohemorum, clypeus et tutor Australium, tocius regni sui solidum, dum viveret, propugnaculum, in campo dicto Vizze penes Potenburch (zřícenina hradu na rakouské straně při Dunaji z Bratislavě viditelná, ležící v katastru vsi Wolfsthal; „Vizze“ asi podle maďarského „víz“ voda, potok) cum pluribus de diversis terris accessitis principibus magne solempnitatis instituit tripudium grandi cum pompa“, kde každému z knížat dal připravit stán. Poněvadž pak stanů bylo 14, dá se soudit na účast nejméně 14 knížat. Sro. SS. IX., 650. O kometě a výkladu tohoto zjevu Cont. Zwettensis tertia SS. IX., 656.*

⁷⁾ *Palacký, Dějiny národa českého II./1. str. 43–44.*

míru, míru vítězného a triumfálního, který dával mu uherský dvůr na milost a nemilost, bylo zpečetění mírové smlouvy sňatkem mezi Přemyslem a Margaretou, respektive Kunhutou uherskou.⁸⁾

Leč Přemysl, když se o tuto rodovou alianci počalo vyjednávat, byl ještě ženat. Uherský dvůr vzal tedy na sebe povinnost, že postará se u kurie, aby tato překážka byla odstraněna.⁹⁾ Tak došlo k rozvodu s Marketou,¹⁰⁾ nikoli bez pohoršení a nelibosti, zejména v zemích rakouských, kde veřejné mínění — aspoň jisté části obyvatelstva — pokládalo Marketu za „pravou dědičku“ zemí někdy Babenberských, které si Otakar podržel, ale ji prý s hanbou zapudil.¹¹⁾ Zdá se, že Přemysl vůbec pokládal své prvé manželství toliko za provisorium a proto také tak dlouho odkládal svoji korunovaci.

Ohledy nástupnické a dynastické byly jistě důležité a vážné. Ale tu mohl Přemysl počítati i s přirozeným řešením této otázky. Byl ještě mlad a Marketa stará. (Zemřela doslova záhy potom roku 1266.) A nemusel zajisté v svých třiatřiceti letech sáhnouti k prostředkům tak násilným, i když ne snad zcela v té době neobvyklým. Kdyby pak jen důvody nástupnické padaly na váhu, mohl i při rozvodu s Marketou svého nového sňatku využít politicky na jiné straně, v říši, kde zájmy jeho politiky byly rovněž velmi intressovány. Proč kladl Přemysl tak mimořádný důraz právě na alianci s dvorem uherským? Jaký cíl sledovala tu politika Přemyslova?

Přemysl Otakar II. měl s Uhrami dlouhé a staré spory, jež týkaly se po výtce nároků české i uherské politiky na dědictví babenberské. Ale právě vítěznou a rozhodnou bitvou u Kressenbrunu byly tyto spory vyřešeny k prospěchu Přemyslova, tak že právě r. 1260 všecky země babenberské dostaly se pod moc a

⁸⁾ *Bela IV. v listině ze dne 6. ledna 1263, týkající se sňatku Přemysla s Kunhutou, praví: quam aliter pacari non possemus, nisi inter nos et ... regem Boemorum ordinarem parentelam, dando sibi in matrimonium neptem nostram“. Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3 pag. 101. Sňatek s uherskou princeznou, jako podmínu vítězného míru z r. 1260, respektive 1261, naznačuje i autor výše citované legendy o sv. Margaretě uherské, když píše, že Bela byl ochoten vyjednávat s papežem, aby zprostil Margaretu sňatu klášterního, a když zdůrazňuje „quantum boni ex eo conjugio posset ei [regi Belae] evenire“.*

⁹⁾ *Sro. výše citovanou listinu Bely IV. z 6. ledna 1263. Quum ... eique matrimonio (Přemysla s Kunhutou) impedimenta legitima obviarent... mag. Thobiam... ad curiam Romanam destinavimus“ a „apostolicam dispensacionem meruimus et pacem perpetuam regno nostro.“ (Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3. pag. 102.) Sro. též Ottokars Oesterr. Reimchronik 9280 n.*

¹⁰⁾ *Palacký I. c. II./1., str. 45.*

¹¹⁾ *Annales Lambacenses SS. IX., 560; Cont. Sancrucensis SS. IX., 645; Annales Zwettenses, SS. IX., 679; Cont. Cosmae, Fontes r. boh. II., 297. Ottokars Oesterr. Reimchronik 9342 „daz ich dávom niht wil sagen, | wand mich lust baz ze klagen | die untrue und die unzucht, | die an herzog Liupolts frucht, | der Kunigin Margrethen, geschach“.*

panství Přemyslovo. K čemu tedy směřovala politika sňatků s domem arpádským?

Přemysl naznačuje to již v svém listu, kterým dával papeži Alexandrovi zprávu o svém vítězství u Kressenbrunu: „Ačkoli po triumfálním našem vítězství, jak všeobecně se za to mělo, mohli jsme království uherské podrobiti svému panství a uvésti je na věčné časy v své poddanství, uvažujíce, že lépe jest míti dobrého souseda za přitele, než přemoci a vyhubiti odbojníka“, dále pak se zřetelem na nebezpečí, hrozící křesťanství v těchto stranách od Tatarů, že přijal se strany uherské nabídnutý mu mír.¹²⁾ Sluší se v této větě viděti pouze retorickou nadázku triumfujícího vítěze¹³⁾ nad svými nepřáteli, anebo prozrazuje nám tato věta cíle a intence české politiky?

Soudobé, neb skoro soudobé, letopisy české, rakouské a uherské nechávají nás více méně bez odpovědi. Český pokračovatel Kosmy, jenž zaznamenal nám události z r. 1196—1278 a jenž vůbec neměl vyššího politického zájmu, věnoval více pozornosti tomu, že osení, vinice i ovoce na stromích utrpělo suchotou neb krupobitím, z politických pak událostí věnoval ještě nejspíše pozornost procesi, kterým kněžstvo uvítalo v Praze vítězného svého panovníka, nebo jeho novou paní.¹⁴⁾ Příběhy krále Otakara, sepsané, jak Pekař správně ukázal, někdy počátkem XIV. století,¹⁵⁾ jsou pak pro politiku Přemyslova a její cíle také celkem bez významu. Dalimil, Neplach a čeští historikové XIV. stol. podlehli příliš pojedání Přemysla Otakara, jak jevilo se u české panské kliky, která, aby nějak smyla vinu ze zradы na svém králi a pánu a tak i očistila se před veřejností z logického soudu, že oni, čeští páni, byli vlastně svým zrádným chováním přičinou všech běd a hrůz, které se pak po smrti Přemyslova na českou zemi přivalily, kryjí se jalovým nacionalismem a obviňují krále, že „poče o svých netbati | města i vsi Němcům dávat“, „že neschova jazyka přirozeného, | jímž byl dobyl jmene dobrého, | také zbožie velikého“ a „s nímž by mohl i vše dobyti“ . . .¹⁶⁾ že prý král přiklonil

¹²⁾ Cont. Cosmae, *Fontes r. boh. II.*, 317; Emler, *Reg. Boh. II.*, sv. 271, „Quamvis igitur post triumphum divinitus nobis datum, quem admodum communiter videbatur, regnum Ungariae nostre dicioni potuerimus subiugere et idem in perpetuam premere servitulem, advertentes tamen, quod melius sit bonum vicinum habere concordem, quam superare et exterminare rebellem . . . secundum oblatam nobis a magno comite Rulando in Posonio formam maluitus pacis federa reformare“ A t. d. Na smysl a tendenci Přemyslova v míru s Uhrami r. 1261 správně upozornil již J. B. Novák, *Přemyslovi a Slovensko, Slovenská čítanka*, Praha 1926 str. 106.

¹³⁾ Tak vykládá vše na př. uherský historik Theodor Ortvay, *Gesch. der Stadt Preszburg (Presburg, 1872)* I., str. 319.

¹⁴⁾ Cont. Cosmae, *Fontes r. boh. II.*, 296—297.

¹⁵⁾ Pekař, *Kandidatury Přemysla Otakara Čas. Mat. Mor.* (1893) XVII., str. 40

¹⁶⁾ Dalimil, *Fontes r. boh. III.* strana 192, 193.

se ke králi Rudolfovi (snad nebylo většího neporozumění!), že počal Čechy pohrdati a cizince — Němce do země volati, čině Čechům veliké krivdy, odjímaje jim jejich zboží, ba že dokonce slíbil, neb sliboval, vydati českou zemi Durinkům, Míšnanům a Braniborům. A t. d., a t. d. V tragicé pak porážce české na Moravském poli vidí toto panské pojetí, jež ovládlo jistou část naší annalistiky, vlastně spravedlivý trest boží za přikoří, kterých se prý dostalo od krále českým pánum!¹⁷⁾

Ti pak z našich letopisců, kteří nepodlehli této panské tendenci v pojetí Otakarové, omezují se spíše na registrování vnějších událostí, aniž by pochopili a vyzdvihli velikost a skutečné cíle politiky Přemyslovy. Stíny neblahých let po smrti Přemyslova příliš hluboko se vryly v českou duši, než aby se někdo odvážil uvažovat o příčinách, které smutné, příliš smutné, tyto doby způsobily.

Jestě hůře je tomu s annalistikou uherskou. Jediný historik současný, Šimon Kéza, byl příliš dvořanem, než aby považoval za účelné připomínati potomstvu vnitřní rozvrat své země z konce století XIII. a zejména ponížení a pokoření, která expansivní českou politikou byla Uhrám způsobena. Pozdější kronikáři psali pak podle něho a s hlediska, jak to dopadlo. Národní samolibost bránila jim podobně jako Kézovi, aby vzpomínali dob ohrožení Uher českým králem.

Početné letopisy rakouské svědčí nepochyběně o kulturní vyspělosti a rozvoji alpských zemí za vlády Přemysla Otakara i Rudolfa Habsburského, avšak tyto — stojíce přece jen stranou a nejsouce přímo zasvěceny do dvorského prostředí Prahy — nedovedou postihnouti vnitřních souvislostí a představují nám události spíše jako kaleidoskopický obraz s hlediska vzdálenějšího diváka. Ostatně politika Přemysla Otakara II. byla příliš světová, dotýkající se a křížící zájmy osob a zemí příliš vzdálených, než aby bodří Rakušané mohli postihnouti její pravý smysl a cíl. Při tom třeba však vyzdvihnouti, že soud letopisců rakouských o době Přemyslovy je příznivější, než názor letopisců českých, a také zájem o jeho osobu a děje jeho doby živější a v svém vylíčení podrobnější, než jak je tomu v Čechách anebo na Moravě.

Obrátíme-li se tedy na současníky, neb aspoň pamětníky, české, rakouské, nebo uherské, s otázkou, jaké cíle sledovala politika Přemysla Otakara II. vůči

¹⁷⁾ Neplach, *Fontes r. boh. III.*, 476 n. Podobně veršovaný letopis „Král Přemysl a Záviše“, *Fontes r. b. III.*, 240—42. „Král Přemysl, když králem běše | ten z prou laskav na Čechy běše | a mnoho s nimi bojov obdržováše. | Ale jakž poče v své radě Němce mitevati, | tak ihned poče na Čechy netbati“ | A tak se pak stalo, že prý Záviše „z země vypudit“ | a králi Rudolfovi Říšskému jej stážiti připudil“ a s ním vůbec pány „Ruož“|. Tento odklon Přemyslů od Čechů a přichýlení se k Němcům prý byl pak přičinou jeho pádu. — Takto v panském pojetí doby Přemyslovy uraženým nationalismem zastírá se zrada Vítkoviců a jiných na králi a království.

Uhrám vůbec a specielně po roce 1260, jasnější a určitější odpovědi se nám nedostane. Leč přece jenom i tu zachovalo se nám několik údajů, neb aspoň náznaků, které pak v souvislosti s listinami a vůbec materiélem aktovým mohou nám potvrditi agresivní a dobývačné plány českého krále asi v tom smyslu, jak je sám vylíčil v citovaném výše listu papeži Alexandrovi IV. po bitvě u Kressenbruna.

Ostatně již fakt a skutečnost, že Přemysl vedl s Uhrami řadu velkých válek, dává nám tušit, že tyto boje sledovaly nepochyběně jistý politický cíl. Tato okolnost je pak tím závažnější, že všecko podnikání Přemyslovo bylo zpravidla politicky velmi promyšlené a účelné. A tak již z toho můžeme souditi, že politická expanse českého státu v době Přemyslově byla namířena směrem, ku kterému obracely se i jeho výpravy válečné. Leč přes jisté nedostatky v záznamech letopisných, najdeme ohlas této politiky, byť někdy jen zastřeně, i v dějepisném vypravování této doby se týkajícím.

Tak jistě už stojí za zmínu změna v názoru na starší naše dějiny, jak ji můžeme bezpečně postihnouti u Dalimila. Týž vypravuje — aniž by nám byl znám blíže jeho pramen — o tom, „kako jest korona z Moravy vyšla“, a „kako jest ta země k Cechám přišla“. Vypráví o různovárných osudech Svatopluka „krále moravského“, kterak prý zpronevěřil se císaři, ale pak od něho byl opět vzat na milost. A tu pak císař „vráti jemu ženu i království | i da Moravě vše svobodenstvie. | A což by mohl uherské země dobyti | da jemu moc k svej zemi osobiti.“¹⁸⁾ Ale boje Svatoplukovy o Uhry skončily se s nezdarem. Tu pak král Svatopluk „pozvav kněze českého, | před císařem postúpi jemu královstwie svého“. Přirozeně i s právním nárokem na všecko uherskou zemi, které by mohl dobyti. Ale ani český kníže neměl proti Uhrům úspěchu a král Svatopluk ze zoufalství odejde do kláštera na Zuberskou horu opodál Nitry a tam — tu následuje již záčasti Dalimil kroniku Kosmovu — skončil svůj život nepoznán, jako mnich.¹⁹⁾ Takovýmto tedy způsobem dostala se Morava, Morava Svatoplukova, přirozeně i se všemi svými právy, nároky a výsadami k Čechám. A dědictví po Svatoplukovi ve vši formě před samým císařem českému knížeti postoupené, stalo se majetkem, dědictvím a státoprávní aspirací Přemyslovцů.

Snad není třeba podotýkat, že vypravování Dalimilovo je báje, pověst, ano snad i smyšlenka. Spíše snad bylo by účelné připomenouti vedle toho i vypravování Kosmova, které pak vůbec v Čechách zobecnělo a se rozšířilo, o panování a říši někdy Svatoplukově. A že týž podmanil si různé kraje v sousedství Moravy,

¹⁸⁾ „Und waz er Ungirnlant mocht bewern, er gab is em czu sinem lant eigentlich“ přeložil do němčiny době blízký veršovec.

¹⁹⁾ Dalimil, Fontes r. boh. III., 50–51.

v Slezsku až k řece Odře „a do Uher až po řeku Hron“. A že po jeho smrti tuto jeho říši „z části Uhři, z části Rakušané a z části Poláci pohubili a rozchvátili“.²⁰⁾ Čechům z konce XIII. století psychologicky tento obraz splýval zajisté s vypravováním Dalimilovým v jedno. Dávná Morava, Morava Svatoplukova, sahala daleko do Uher až k Dunaji a Hronu, do Rakous, do Slezska. A tato Morava postoupena byla ve vši formě a s aprobací císařskou králem Svatoplukem Přemyslovцů. Tedy i s nárokem a právem, „což by mohl (král český) uherské země dobyti“, aby si mohl „k svej zemi osobiti“.

Je těžko myslitelné klásti vznik tohoto pojed starých našich dějin do jiné doby, než do časů Přemysla Otakara, jenž téměř celý běh svého života a panování zaměstnán byl bojem s Uhrami. Myslit na dobu Jana Lucemburského — je nemožné. Neboť v této době, kdy v Čechách stejně jako v Uhrách vládla kapetovská lilie, a kdy došlo mezi oběma francouzskými dynastiemi — Lucemburky a Anjouovci — k smíru, k dohodě, ano i k přátelství, nelze myslit na dobyvačné plány a státoprávní aspirace v Čechách. Leč ani na Václava II., jehož obratné diplomacie podařilo se získati pro Přemyslovce nikoli pouze část Uher až po Dunaj a Hron, ale Uhry celé, nedá se dosti dobré vztáhnouti výbojní ráz zprávy Dalimilovy. Naproti tomu zpráva ta nabývá smyslu a logičnosti v souvislosti s listem Přemysla Otakara II. papeži Alexandrovi IV. z r. 1260 a s jeho uherskými válkami.

Expansivní česká politika, jejíž těžisko, směr a cíl po získání zemí babenberských — a povězme předem, aby pro držení těchto zemí získala širší geografickou i politickou bazi — obrácen byl proti Uhrám, hledala patrně pro svoji výbojnost historické odůvodnění i oprávnění. A našla je v pověsti přiměřeným způsobem upravené o králi Svatoplukovi a postoupení jeho země i se všemi právy a nároky Přemyslovцů. Snad tímto „národním“ pojed výbojů v Uhrách měla být získána česká šlechta, jež asi těžko nesla válečná břemena spojená s vojenskými výpravami do „cizí“ země. (Víme přece, že bylo to jedno z hlavních ohrazení, ná které česká šlechta kladla důraz při volbě Jana Lucemburského!) Mělo tím být asi naznačeno, že nejde tu o tažení za účelem výboje, ale spíše o restituci práv a území, která spolu s „korunou moravskou“ přešla prý už dávno na počátku našich dějin na český stát a jeho dynasti.²¹⁾

²⁰⁾ Kosmas, Fontes r. boh. II., 27.

²¹⁾ Toto pojed starých našich dějin zůstává pak i později — ovšem době přiměřeně upraveno — názorem české historiografie. Připomínám pouze charakteristickou obměnu tohoto pojed z doby Karla IV., jak jeví se nám ve vypravování kroniky Pulkavovy o „regnum translatum“, jakož i vypravování Hájkovo o klatbě Methodějově, a aby Svatobojovi, synu Svatoplukou, „království bylo odjato a do knížete Českého přeneseno“, a že za tím cílem Methoděj s úspěchem obrátil se k papeži do Říma. Možno říci, že toto státoprávní pojed

V tomto pojetí, jež hlásí se nám z listu Přemyslova a z Dalimila, nabývají pak narázky básníků neb celkem střízlivé zprávy rakouských letopisců jasnějšího smyslu a určitějšího rázu. Píše-li na příklad německý básník mistr Sigeher, který působil už na dvoře Václava I. a nadšeně velebil pak i Přemysla Otakara, že „má rozšířiti panství říše“ („ein Beheim wert, Otakker, der des riches erbe noch sol witen, ob er's gert“), je jasné, že tato narázka nemůže se týkat dědictví babenberského a vůbec zemí alpských, ale spíše krajů a výbojů Přemyslových v zemi, která podle běžného tehdy názoru k „říši“ nepatřila, totiž v Uhrách, kde pak lící básník boje Přemyslovy jako boje Alexandra proti Peršanům. — Podobně jiný německý básník z téže doby, Seifrid Helbling, píše o moci Přemyslově a velikosti jeho panství, o zemích, které mu slouží (Čechy, Morava, Rakousy, Štýrsko, Krajská, Pordenone, Cheb, Opava, Budišín) a že stále pomýslí na to, jak mohl by rozšířiti svoje panství i do Uher („er pflic deheimer vire, sô er gemären mocht sín hab: Ungern het er unz an Rab“). — A také český Němec, básník Ulrich von Eschenbach, v své rozumné skladbě Alexander ztělesňuje vlastně Přemysla. Při líčení pak, jak Alexander dobýval Makedonii, tanuly mu asi na mysl představy o válečných výpravách Přemyslových do Uher, jak dokonce na dvou místech výslovně prozrazuje (Ich verste mich an den maeren | daz die vînde der Unger waeren“ (v. 1745) a dále v. 4711: Perdicas der starke, | der hêerre von der marke, | die noch Budîn ist genannt, | ein sít sie trifft Ungerlant, | ander sít Venêdier gemerke“). Když pak jeho hrdina rozhlíží se po kraji, kde roste „pšenice a víno“, oslovuje své druhy a žádá, aby šetřili země, kterou míní válkou dobýti, protože chce ji připojiti k svému panství („daz sie des landes schônten, | die wile sie drinne wonten | vür eigen ich mirz erkorn hân, | man sol mirz unverheret lân.“). Leč toto vše jsou spíše náznaky, byť cenné, než údaje.²²⁾

Určitější zprávy jsou u letopisců. Píše-li rakouský annalista k roku 1271 (politická situace se od roku 1261 podstatně změnila, ale cíle politiky Otakarovy, jak jestě uvidíme, byly stejné!) o vojenské výpravě Přemyslově do Uher, a že dobyl tam celé řady hradů a měst, které pak „podmanil svému panství“, je pravdě-

nároku českého státu na Slovensko, jakožto na část Moravy, s nímž setkáváme se vlastně už u Křistiána a Kosmy, zcela určitě pak v století XIV., udrželo se v celé naší historiografii až do Palackého. Ba hlásí se k němu i Masaryk v t. ř. Washingtonské deklaraci z 18. října 1918.

²²⁾ O německých básnících na dvoře Přemysla Otakara sv. Friedrich Heinrich von der Hagen: Minnesinger (Leipzig, 1838); z českého pak hlediska Arnošt Kraus: Jan z Michalovic (Praha, 1888.), kde v předavcích přetiskují se partie z německé lyriky, které týkají se našich dějin. Tak na str. 119 Sigeher, na str. 90 Seifrid Helbling, na str. 37 n. píše se pak o Ulrichovi z Eschenbachu. Jeho rozumnou skladbu Alexander vydal Wendelin Toischer (Tübingen, 1888.) Tu sv. zejména str. 5 („Ez was in Krichen lande | ein rîcher künec von hôher art“ a t. d.) 35, 37, 47, 123, 125, 135, 137, 266, 289, 290 a j. v.

podobné, že nemíní se tímto výrazem pouze vojenské obsazení, ale naznačuje se i úmysl Přemyslův, aby to, co v Uhrách vojensky dobyl, připojil trvale k svému státu. Podobně má se to se zprávou jiného rakouského letopisce k roku 1273²³⁾ a zvláště s údaji kroniky Klosterneuburské o Přemyslově výpravě do Uher r. 1271. Táz píše, že Přemysl zmocnil se vojensky Bratislavu, Trnavu, vůbec Pováží, Nitry a pronikl vítězně až k řece Hronu. (Proniknutí až k Hronu znamená v středověké mluvě pramenů asi tolik, jako opanovati Slovensko neb aspoň západní Slovensko až po Dunaj a Karpaty a pomezné hvozdy na rozvodí Dunaje a Tisy.) A tu prý všichni páni, zemané, měšťané spolu s biskupem nitranským žádali milost „slibujíce věrně při ném (Otakarovi) státi a jemu věrně sloužiti.“²⁴⁾ Ze zprávy té je patrné, že Přemysl od poddaných na dobyté území, šlechty, duchovenstva a měšťanů požadoval závazek vasalské věnosti a vůbec vši podřízenosti, jako od poddaných svého státu.

Jasněji, určitěji a přesvědčivěji o politických cílech vojenských výprav Přemyslových do Uher poučují nás však listiny. I když sjednaným sňatkem s Kunhutou uherskou r. 1261 byl mezi Přemyslem a Belou mír a když, jak rakouský letopisec píše, »mit der hîrat | sold al vîntliche tât | zwischen in ein ende hân«,²⁵⁾ zůstala přece jen mezi dvorem českým a uherským jistá nedůvěra a nebylo zcela rozptýleno podezření, že se Přemysl vzdal svých dobyvačných úmyslů. Záhy totiž po uzavření míru mezi Přemyslem a Belou IV. píše Bela biskupu pasovskému o nepřátelských plánech Přemyslových, tak jako by prý Přemysl měl v úmyslu mír se strany uherské tak těžce vykoupený opět porušiti.²⁶⁾

²³⁾ Cont. Lambacensis SS. IX., 560. „Otachrus . . . Ungariam . . . intrans munitiones in ea plures obtinuit, inter quas firmissimam Presburch dictam violenter expugnans suo eam dominio subiugavit“. S hlediska stylistického možno poukázati na to, že týž kronikář píše pak k r. 1276 podobně o dobytí Rakous Rudolfem, a že země ty „suo dominio subiugavit“. SS. IX., 561. — Hist. annorum 1264–79 SS. IX., 652. Píše, že Otakar „multis munitionibus sibi et civitatibus subiugatis et in eisdem suis hominibus locatis ad propria est reversus“.

²⁴⁾ Cont. Claustroneburg. recta, SS. IX., 743. „Quibus peractis cum toto exercitu suo, urbe Possonie victualibus et armatis manita, versus Tyrna [Trnavu] progrediens, multas acies trans fluvium Voch [Váh] direxit, que usque ad fluvium Gran [Hron] omnes illas provincias cum episcopatu Nitra devastaverunt. Quod videntes episcopus, videlicet eiusdem loci, et alii castrenses simul cum urbanis civitatis Tyrna, compositionem et proteccionem apud regem Otakarum . . . obtinuerunt, eidem fideliter et obedire et adhucere promitentes“.

²⁵⁾ Ottakars Oesterr. Reimchronik 7635 n.

²⁶⁾ Bela IV. — biskupu pasovskému ze dne 3. září 1261. „Pacem . . . obtinuimus et . . . ex parte nostra semper servavimus illibatam . . . Et cum nos . . . compleverimus omnia, que in tractatu pacis inserta fuerant, immo etiam plurima alia, que postmodum pacis tractatu sunt adiecta, effecimus, dictus tamen rex“ zdráhá se prý vydati uherského krále kníže, jenž dán mu byl jako rukojmí, vojsko jeho činí prý ze Štýrska do Uher opády, a Otakar chce si podržeti kterýsi uherský hrad, jenž prý od nepaměti patřil k Uhrám „ostendens per hoc verisimiliter infringende pacis propositum se habere“.

A tak snažili se v Uhrách, i přes vzájemné ubezpečování o lásce, míru a přátelství, ujistit se na pohraničí v sousedství panství Přemyslova způsobem, který by dával více garancí, než smlouvy mezi oběma stranami uzavřené a episkopátem s obou stran garantované. Bylo známo, že Přemysl je jaksi favoritem římské kurie mezi knížaty na severu Alp, která příliš dobře si byla vědoma neocenitelných služeb, jež Přemysl v nedávných dobách Římu a jeho politice prokázal. A soudilo se, že také Přemysl, jenž opět kurii římské vděčil za netušený rozmach své moci, nepodnikne ničeho, co by směřovalo proti zájmům kurie. Z toho asi důvodu uznal na dvoře uherském plán, jak nejlépe bylo by možno chránit Uhry proti rozpínajícím aspiracím Přemyslovým. Mezi panstvím Přemyslovým a Uhrami mělo být vytvořeno souvislé pásmo komitátů, které by stálo pod přímou ochranou stolice papežské a tak tvořilo jaksi papežskou hradbu, přes niž bez konfliktu s Římem nebylo by možno Přemyslovi proniknouti. Druhorodený syn Belův, rovněž Bela, je od roku 1262 věvodou chorvatským a dalmatským.²⁷⁾ K tomu proti vši geografické logice přidána mu byla otcem řada komitátů, táhnoucích se podle alpských zemí Přemyslových až po Šoproň, Mošoň, Bratislavu a Nitru. Zároveň pak požádána kurie římská, aby darování to svojí autoritou potvrdila a tak jaksi přijala pod svoji ochranu. Na odůvodnění tohoto opatření se praví, že došlo k němu proto, poněvadž jmenované »hrady (a komitáty) království Uherského leží na pozemí a *kdyby dostaly se do rukou nepřátele, hrozila by z toho království vážná nebezpečenství*.²⁸⁾ Podle toho, co výše vyloženo, tušíme, z které asi strany nebezpečí, o němž Bela IV. v citované listině mluví, Uhrám hrozilo.

Nade všechny pochybnosti přesvědčuje nás o vážném ohrožení Uher se strany českého krále smlouva — a tu již předbíháme poněkud události — kterou uzavřel 15. září roku 1269 »mladší král« uherský Štěpán s Karlem z Anjou, králem sicilským. Po delším vyjednávání mezi oběma dvory došlo zmíněného roku ke »smlouvě, zabezpečující dokonalé a trvalé přátelství« se závazkem «podporovati se na vzájem». Se strany Karla z Anjou pak výslově bylo přislibeno, že je a bude

²⁷⁾ Sro. Huber, *Studien über die Geschichte Ungars im Zeitalter der Arpäden*, Archiv f. öesterr. Gesch. LXV., str. 176 n.; Theiner, *Vetora Mon. Hung.* I., 244.

²⁸⁾ Theiner, *Vetora Mon. Hung.* I., strana 254, 272 = Wenzel, *Cod. dipl. Arp. cont.* III., str. 63, 97. „*Attendentes, quod . . . castra regni Ungarie in confinio eius sita, eidem regno, si ea, quod absit, ad hostes pervererint ipsi (regni), gravia dispensia imminenterint*“. Vykládati věc tak, jak činí Huber (l. c. Arch. f. öesterr. Gesch. LXV., str. 177), že totiž tato opatření namířena byla proti Belovu bratrovi Štěpánovi, zdá se mi pro rok 1262/3 méně pravděpodobným. Výraz „si ea, quod absit, ad hostes pervererint“ sotva dá se vztahovati na syna králova. Tento sice povstal z jara r. 1262 proti otci, ale mezi oběma došlo téhož roku k smíru, když postoupil mu byl spolu s titulem „mladšího krále“ celý uherský východ. Zejména však proti výkladu Hubrovi mluví poměry geografické, které přímo ukazují na země Přemyslovy.

zavázán Štěpána »podporovati a hájiti proti knížatům, pánum, rytířům a vúbec proti všem lidem, kteří by byli jeho (Štěpánovi) nepřáti, a býti s nimi v živé válce a neuzavřít s nimi (bez Štěpána) mír, smlouvu neb příměří«. Toto byla ustanovení všeobecná. K nim pak přistupují podmínky speciální, totiž že smlouva tato platí a je namířena »*proti Němcům a jejich spojencům*, vzdáleným na čtyry dny cesty, proti (národům), stojícím mimo pravou církev a vúbec proti všem lidem na světě, kteří by chtěli (Štěpánovi) *odejmouti některou jeho zemi, neb nepřátelsky chtěli do jeho země vtrhnouti*«.²⁹⁾

Z celkové situace je patrné, že Štěpán neuzavírá v září roku 1269 tento obranný spolek toliko jako princ, který snad chtěl by si zajistiti svoji državu, ale jako dědic trůnu a celého království uherského, patrně již v očekávání brzké smrti starého svého otce Bely IV. (Bela IV. skutečně nedlouho nato v květnu roku 1270 zemřel.) A že pojíštuje se zejména proti nepřátelům na frontách, kde věděl, že pravděpodobně bude nejvíce ohrožen: na západě a snad i na severovýchodě.³⁰⁾

Nicméně právě výklad této listiny a neporozumění jejímu pravému smyslu a obsahu bylo — vedle jiných okolností — příčinou i neporozumění východní politice Přemysla Otakara. Dr. Otakar Lorenz v své monografii o Přemyslu Otakarově,³¹⁾ podobně jako už dříve v svých Německých dějinách 13. a 14. stol.³²⁾ vyložil smlouvu tak, jako by týkala se po výtce vnitřních nepřátel Štěpánových³³⁾ a pod Němci, kteří by ohrožovali tak vážně panství Štěpánovo, rozuměl sedmihradské Sasíky. Ale již Hubrovi bylo nápadným, že by Štěpán

²⁹⁾ Giuseppe del Giudice: *Codice diplomatico del regno di Carlo I. e II. d' Angio* (Napoli, 1902) vol. III, str. 136–39. = *Mon. Hung. Hist.*, *Acta exteris* I., str. 22–23. = Wenzel, *Cod. dipl. Arp. cont.* VIII., 313. = Fejér, *Cod. dipl. Hung.* IV./3. pag. 508–13 a 527. Karel z Anjou dává tu akreditivo svým plnomocníkům, aby uzařeli se Štěpánem, králem uherským „*pacta et conventiones amicitie perfecte et valentie et iuvamine de uno ad alium . . . propter que nos (Karel) teneamur ipsum (Štěpána) bona fide adiuware et defendere contra omnes principes et barones et milites et omnes homines, qui erunt inimici sui, et facere eis vitam guerram, et non facere inde pacem, nec treugam, nec guerram retroductam, scilicet contra omnes Theotonicos et Theotonie adherentes prope ipsum ad quatuor dicas, et contra omnes existentes extra fidem ecclesie, et contra omnes alios homines de mundo, qui vellent sibi auferre aliquam terram suam, vel contra eum hostiliter terram eius intrare*“.

³⁰⁾ Jak lze zjistiti, Štěpán usídlil Kumánu v Potisi a přádelskými i rodovými aliancemi s knížaty na uherském severovýchodě z této strany ohrožen nebyl.

³¹⁾ Ottokar Lorenz, *Geschichte König Ottokars II. von Böhmen und seiner Zeit* (Wien, 1886) str. 317 n.

³²⁾ Ottokar Lorenz, *Deutsche Geschichte im 13. u. 14. Jahrh.* (Wien 1863) I., str. 317.

³³⁾ „*Wer unter diesen Theotonici zu verstehen sei, liegt keineswegs klar auf der Hand . . . aber der Zusammenhang lässt kaum vermuten, dass in dem Bündnis von auswärtigen Mächten schlechtweg als von Theotonici die Rede sein sollte*“.

proti svým vlastním poddaným uzavíral státní smlouvu s cizí mocí tak velké váhy, jako je listina z roku 1269.³⁴⁾ Huber se domníval, že ustanovení smlouvy čelí po výtce proti otci Štěpánovi Belovi IV., s nímž Štěpán byl od roku 1262 skoro stále v různici. Teprve Redlich³⁵⁾ správně rozpoznal (aniž by však z toho vyvodil náležité důsledky), že spolek mezi Štěpánem uherským a Karlem sicilským uzavřen byl proti Přemyslu Otakarovi. Leč výborné studii Redlichově nevěnovalo se dosti pozornosti a tak celkem udrželo si nadvládu zcela nesprávné mínění Lorenzovo.

Od publikování aktu z anjouovských register v Neapoli Wenzlem³⁶⁾ a Giudicem³⁷⁾ nemůže být pochybnost o tom, že výrazem »contra Theotonicos et Theotonie adherentes, qui vellent sibi auferre aliquam terram suam« míní se Přemysl Otakar II. a jeho expasivní politika vůči Uhrám.³⁸⁾ Neboť Karel z Anjou, jak ještě uvidíme, a jak právě z citovaných aktů neapolských vysvítá, svoji spojeneckou povinnost věrně až do roku 1278 plnil a Uhrám vojensky i diplomaticky platně proti Přemyslovi Otakarovi pomáhal. Na všech téměř smlouvách, které po roku 1269 byly uzavřeny se strany krále Štěpána V. a Ladislava IV., měl Karel z Anjou účast, a ve všech diplomatických jednáních vystupuje pak, jak ještě bude ukázáno, na straně uherské.³⁹⁾ A že se Štěpán skutečně tenkráte obával

»ztráty své země«, potvrzuje nám k roku 1271 i letopisec rakouský,⁴⁰⁾ jakož i jiné okolnosti a události.

Smlouva z roku 1269 mezi Štěpánem a Karlem byla tedy spolkem obranným, kterým měla být garantována integrity Uher na stranách, kde byly nejvíce ohroženy, totiž na západě proti Otokarovi (»contra Teuthonicos«).

Patrně je to též z událostí, které následovaly bezprostředně po smrti krále Bely IV. z jara 1270. Matka české královny a nejmilejší dcera Belova, která dosloužila otci k smrti, unikla po jeho skonu k svému zeti Přemyslu Otakarovu. A spolu s ní dali se pod jeho ochranu i někteří magnáti uherští z česko-uherského pomezí při štýrské hranici a vydali v jeho moc své hrady.⁴¹⁾ V listině královny Kunhuty zachoval se list, kterým král Béla IV. na smrtelné posteli žádá Přemysla Otakara, aby přijal pod svoji ochranu jeho ženu a dceru Annu (»filiam dulcissimam«), jakož i magnáty země, kteří by se k němu po jeho smrti před synem Štěpánem utekli.⁴²⁾ I když tento list není autentický,⁴³⁾ ba právě tím, prozrajuje nám snad ještě více, než kdyby skutečně byl pravý, s čím se asi na pražském dvoře pro případ smrti Bely IV. počítalo. Neboť »královna Mačvy« Anna nepřišla z Uher do Čech sama, ale přivezla svému zeti poklad věru podivuhodný a nad míru i v politickém ohledu cenný, totiž *uherské korunovační klenoty*.⁴⁴⁾

Jaký smysl a cíl měla uherská koruna, žezlo a jiné korunovační klenoty v rukou českého krále? Uherský historik Ortay⁴⁵⁾ píše, že Anna nepřinesla svému zeti uherskou korunu proto, aby ji posadila na jeho hlavu, jak prý byly obavy, ale že prý Anna na útěku před svým bratrem Štěpánem vzala s sebou uherskou korunu jako zástavu, která by ji chránila před jejím bratrem. — Avšak koruna uherská v této době byla v Uhrách něco více než drahocenný klenot,

³⁴⁾ Huber Alf., Studien (l. c. Arch. f. oesterr. Gesch. LXV. str. 188).

³⁵⁾ Redlich Osv., Habsburg, Ungarn und Sicilien und ihre ersten Beziehungen. Festgabe zu Ehren Max Büdinger's. (Innsbruck, 1898) str. 194—95.

³⁶⁾ Mon. Hung. Hist. Acta extera I. vydal r. 1874 Wenzel.

³⁷⁾ Giudice, Codice diplomatico del regno di Carlo I. e II. d' Angiò, Napoli, 1902.

³⁸⁾ Výraz „Teotonic“ o vojsku Otakarově nebyl v uherské kanceláři neobvyklý, podobně jako představa, že Přemysl Otakar získal proti Uhrám knížata celého Německa. R. 1273 příse Ladislav IV. o opádu Přemyslovi: „Boemorum rex... ducens secum in auxilium principes tocius Alamannie“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. XII., 74.) Podobně týž v jiné listině z téhož roku: „ducens in auxilium sibi florem milicie tocius Alamannie“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. IV., 25; IX., 14; Fejér, Cod. dipl. Hung. V./2. pag. 95.) Stejně až opět Ondřej III. v listině z r. 1297, v níž odměnuje zásluhy hraběte Abrahama „cum confinia regni nostri per Teotonicos capta essent“ t. j. za opádu Přemysla Otakara do Uher r. 1273 „omnibus nobilibus illius partis“ t. j. na Slovensku „Teotonicorum subiectis dictiori“, a že týž hrabě Abraham „rebellavit predictis Teotonicis“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. X., 135.) — Ostatně není vyloučeno, že výraz „contra Theotonicos“ byl diplomatický Karla z Anjou schválně a zúmyslně volen, aby tak před kardinály zastřen byl pravý úmysl a cíl spolku, a aby tím nebyla pobouřena strana u kurie Přemyslovi příznivá. Spolek notifikován byl totiž Karlem z Anjou kurii („d. pape, si est in presenti... et sacro cetui cardinalium“), vůči níž se rovněž Karel zavazoval pod trestem exkomunikace a interdiktu, že smlouvu se Štěpánem zachová. (Giudice l. c. 137). S hlediska dojmí na vlašské a francouzské kardinály byl spolek Karla z Anjou se Štěpánem „contra Theotonicos et contra omnes existentes extra fidem Ecclesie“ zajisté daleko sympatičtější, než kdyby jasné a určitě bylo řečeno „contra regem Bohemiae, qui vellet sibi auferre aliquam terram suam“.

³⁹⁾ Sro. na př. už mř mezi Přemyslem a Štěpánem z r. 1271 (Emler, Reg. Boh. II., nr. 752 a 753) a Stieber, České státní smlouvy I., 222.

⁴⁰⁾ Cont. Claustroneoburg, SS. IX., 744. Rex Ungariae Stephanus „perdicionem terre et dilectionem sue gentis limens“, vypravil se proti Otakarovi.

⁴¹⁾ Emler, Reg. Boh. II., nr. 752, 753 = Fejér, Cod. dipl. Hung. V./1., pag. 113 a týž 234. Sro. též Csudai, Die Gesch. der Ungarn (Berlin, 1899) I. str. 289.

⁴²⁾ Palacký, Ueber Formelbücher I., str. 268.

⁴³⁾ Sro. J. B. Novák, Kritika listáče královny Kunhuty, Gollův sborník (Praha, 1906) str. 124 n. B. Mendl, Listy královy Kunhuty, Praha, 1928.

⁴⁴⁾ Cont. Vindob. SS. IX., 708. „Thesauros, quos aliquando amita ipsius regis Ladislai, Anna, regina de Mazowe, asportaverat eique (Přemyslovi) tradiderat, videlicet duas coronas aureas et sceptra regalia ac preciosissimam amphoram... et alia quam plura celenodia, que a tempore regis Ungarie Attile et ab aliis successoribus suis usque nunc in Ungaria fuerant conservata“. Podobně Cont. praedicat. Vindob. SS. IX., 730; Ottokars Oesterr. Reimchronik 10237 n.

⁴⁵⁾ Ortay Tiv., Gesch. d. Stadt Preszburg I., 325.

zářící krásou svého zlata a svých drahokamů. V Uhrách mnohem dříve než v Čechách vytvořila se doktrina, že koruna je symbolem a viditelným znamením uherškého státu, i mystická představa, že jedině ten, kdo se souhlasem politického národa uherškého může si posaditi korunu na svoji hlavu, je skutečným a legitimním králem Uher, doktrina, že bez koruny není království, ani krále.

Kdežto v Čechách teprve vlastně Karel IV. je budovatelem theorie o koruně české (ač s jistými náznaky této doktriny setkáváme se již za posledních Přemyslovců!), státu a království nadřazené, jejíž jsou králové a panovníci toliko dočasní nositelé, v Uhrách už v XIII. stol. je dosvědčena nauka o svaté koruně uheršké, která je jaksi zosobněním uherškého státu a veškeré veřejné moci.⁴⁶⁾

V tomto smyslu už v XIII. stol. pojímal se uheršký stát jako organický celek, jehož ztělesnění zračilo se právě v symbolu uheršké koruny, již vlastně stejně král a dynastie, jako i politický národ zavázán je službou a věrností.⁴⁷⁾ A tak náhlé přenesení korunovačních klenotů uherškých a odevzdání jich (snad se souhlasem umírajícího krále Bely IV.) do rukou Přemysla Otakara znamenalo právě v Uhrách mnohem více, než ztrátu drahocenných cimelií pro přirozeného dědice trůnu a tou dobou vlastně jediného syna Belova, Štěpána. Snad i tím mělo být naznačeno, že téměř desíletí trvající spor mezi otcem a vlády nedočkavým synem, který vedl přímo k válečným konfliktům,⁴⁸⁾ měl být takto ukončen přímo vyděděním Štěpánovým, a „pozbavením jeho koruny a práva nástupnické“, jak se touto myšlenkou Bely IV. zejména za života svého druhorozeného syna Bely († 1269) už delší dobu zabýval.⁴⁹⁾ Dokud byl živ Bely, bratr Štěpánův, bylo

⁴⁶⁾ Timon Ak., *Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte* (Berlin, 1909) str. 510 n. uvádí sice příklady už z konce XII. stol., leč tyto jsou přece jen pochybně rázu. Leč od doby Bely IV. nauka o svaté koruně uheršké je bezpečná a také již všeobecně rozšířená.

⁴⁷⁾ V listině Štěpána V. z r. 1271 píše se na př. o kterémž šlechtici „spondens fidelitatis sue fervore, qua Corone Regie ex debito nobilitatis sue tenetur“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. VIII., 340.) A fráze „pro nostra et corone regni defensione“ (Wenzel l. c. VIII., 4.) „pro corone nostro statu sereno et regni nostri integritate“ (tamže VIII., 163) „pro fidelitate corone debita et conservacione patrie“ (tamže XII., 42) je v této době rčený v Uhrách běžně a obvyklé. Sro. Timon l. c. 511. Vévodá Štěpán, jenž dobyl si zcela samostatného postavení vedle svého otce, píše v listině z r. 1268 o bojích s Přemyslem (někdy r. 1260) „in bello nostro generali iuxta coronam, quod habuimus cum rege Bohemorum“. Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3. n. 465.

⁴⁸⁾ Sro. Huber, Studien l. c. (Arch. f. oesterr. Gesch. LXV. str. 175–89) „Die Streitigkeiten zwischen König Bely IV. und seinem Sohne Stefan“.

⁴⁹⁾ Štěpán V. sám v listině z r. 1268 vzpomná úmyslů Belových a jmenovitě „tempore persecutionis nostre et miseriae, quando videlicet dura et crudelis persecutio parentum nostrorum nos extra terminos terre nostre despacta pietate voluit effugare“ (Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3. p. 466.) A podobně r. 1270, kde týž odměňuje zásluhy hrabat Dimitrije a Michala, synů Ondřejových, „et specialiter tempore persecucionis

na snadě, že Bely IV. chtěl asi vyděditi Štěpána ve prospěch tohoto Bely. Leč komu se mělo dostati koruny, když už princ Bely nežil?

V souvislosti s těmito událostmi došlo roku 1272 v Uhrách k vraždě mladého prince, rovněž Bely jménem, syna královny Mačvy Anny, tchyně Přemyslovy. Stalo se tak až po smrti Štěpána V., když měl nastoupiti jeho syn Ladislav. A to proto, poněvadž prý Bely Mačovský, synovec Otakarův, chtěl se zmocnit uherškého trůnu.⁵⁰⁾ Dle toho je asi nejvýš pravděpodobné, že královna Anna odvezla uheršké korunovační klenoty k svému zeti Otakarovi, aby je zachránila — patrně se souhlasem svého otce Bely IV. — pro svého syna Bela a tak s pomocí Otakarovou zajistila mu nástupnictví na trůně uherškém. A je pochopitelné, že Štěpán ve všem tom viděl asi úklady české politiky proti sobě a že pak ihned chystal se k válce.

Po jistých jednáních, jež po výtce týkala se vydání korunovačních klenotů,⁵¹⁾ a po vpádu Přemyslově do Uher r. 1271, došlo pak 13. července 1271 mezi Štěpánem a Přemyslem k míru, v němž Štěpán byl donucen »vzdáti se svých nároků na korunu a jiné uheršké korunovační klenoty pro sebe i pro své dědice«.⁵²⁾ Věc jistě více než neobvyklá a politicky sotva pochopitelná, aby král vzdával se pro sebe i pro své dědice koruny! A aby ji ponechal v rukou svého protivníka! Nesmíme také zapomínati, že odnesení koruny královnou Annou k Přemyslovi

nostre et miserie, quando videlicet dura et crudelis persecutio parentum nostrorum nos ex consilio infidelium baronum... extra regnum voluit effugare cum effectu et solemnitate nostre corone denudare (Wenzel, Cod. Arp. cont. VIII., 255.) A podobně píše se i v listině syna Štěpánova Ladislava IV. z r. 1273: „Cum avus noster (Bela IV.) patrem nostrum ex infidelium instigatione... investigari factebat machinans eum privare iure geniture et regni diaademate spoliare. (Fejér, Cod. dipl. Hung. V. 2, p. 95 = Wenzel, Cod. Arp. cont. IX., 13 n.)

⁵⁰⁾ Cont. Lambacen. SS. IX., 561 „Stephanus rex Ungarie obiit et sororius suus (Bela) de Mathsia volens sibi regnum indebitate usurpare ab Ungaris occisis miserabiliter occubuit“. „Accidit autem, ut cum d. Bely, duce de Mathsia... comes idem in verba contumeliosa prorumpens occasione presumpte proditionis contra... Ladizlaum ipsum ducem Belam... miserabiliter nece prostrernet... Ob quam causam rex Bohemie maximo furore commotus... in confinis eos (Ungaros) tusset invadit“ (Hermani Altahen. annales SS. XVII., 407).

⁵¹⁾ Ottokars Oesterr. Reimchronik 10250 a násł. Sro. Huber, Mitt. f. oesterr. Gesch. IV., 66 n.

⁵²⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 752 a 753 = Theiner, Mon. Hung. I., 295–304. „Renuntiavit etiam rex Stephanus Ungarie saepdicitus juri et actioni sibi et suis hereditibus competentibus de insignis regalibus, corona videlicet, gladio, monili, sella, sentellis et aliis clenoditis ac thesauro, delatis per d. Annam, sacrum nostram, in regnum Boemiae“. Snad stojí za zmínku i nářízka v básei Ulricha z Eschenbachu Alexander (sro. výše pozn. 22.), jak vysoké duchovenstvo přijalo Alexandra: „gegen dem künec sie giengen [mit burgern sie in enphiengen] nāch fürsten rechte schōne. [sie jāhen, daz er die crōne] in Palestīne solde tragen“ (v. 5301–5305).

byla jedna z hlavních příčin válečného konfliktu mezi Čechami a Uhrami.⁵³⁾ Jestliže se pak Přemyslovi nepodařilo, jak se sluší rozuměti zprávě rakouského kronikáře, „pozbavit Štěpána jeho země a příchylnosti jeho národa“⁵⁴⁾ a povítězné s počátku výpravě do Uher (1271) byl nucen ustoupiti, aniž by dosáhl svého účelu, uzavřit se Štěpánem mír, jakožto s králem uherským, je viděti, že podřazením koruny a vynucenou resignací Štěpánovou pro něho i jeho nástupce, Přemysl se svých politických plánů nevzdával. Ba tak to skoro vypadá, jako by tu šlo o uznání přednostního práva Přemyslova na Uhry po Štěpánovi.

Ale Přemysl Otakar podržel si uherskou korunu a uherské korunovační klenoty i po smrti svého synovce Bely Mačovského, a teprve když byl roku 1276 pokoren Rudolfem Habsburským, v podmínkách míru slíbil, že vydá Uhrům korunu.⁵⁵⁾ Ale hned příštího roku tento svůj slib, prý z návodu královny Kunhuty, zrušil a uherské korunovační klenoty nevydal,⁵⁶⁾ vymlouvaje se na nedospělost krále Ladislava. Z jednání o korunovačních klenotech a že Uhři sami kladli na všeck tak mimořádný důraz, vysvítá, jak velkou váhu v ohledu politickém mělo získání uherské koruny, o níž se dokonce se strany české tvrdilo, že je částí a příslušenstvím českého státu („quod ipsa ad regnum Boemie dependere“). Tento názor prozrazuje, tuším, dosti průzračně vlastní úmysly a cíle české politiky v Uhrách. Přemysl Otakar chtěl asi nejprve zajistiti korunu uherskou svému synovci Belovi Mačovskému, jenž tak stal se takřka vasalem českého státu; a když pak tento byl zavražděn, mnil si asi ponechati uherskou korunu pro sebe a pro svůj rod, jako nejbližší příbuzný zavražděného pretendenta.

⁵³⁾ Csudai, *Die Gesch. der Ungarn* l. c. 289.

⁵⁴⁾ Cont. Claustroneoburg. SS. IX., 744 „Rex vero Ungarie Stephanus perditionem terre et dilectionem sue gentis timens . . . immensa congregata multitudine“ pokusil se čeliti Otakarovi.

⁵⁵⁾ Cont. Vindobon. SS. IX., 708; Cont. praedicat. Vindobon. SS. IX., 730.

⁵⁶⁾ Cont. Vindobon. SS. IX., 709. „Rex Boemie . . . regina quoque Boemie, coniux sua, frequenter eum increpans, quod terras resignaverat . . . dyademata quoque regis Ungarie et alias compromissiones . . . resignare recusavit“; Cont. praedicat. Vindob. SS. IX., 730. „Rex autem Otakarus . . . dyademata quoque regis Ungarie . . . restituere recusavit . . . dicendo regi puerulo usque ad annos discretionis fideleriter conservando“ — Počátkem roku 1278, když Otakar nabízel Uhrám „věčný“ spolek, slíboval také, „quod totum thezaurum nostrum (t. j. Ladislava) restitueret ex integro“ (Redlich, *Eine Wiener Briefsammlung* (Wien, 1894 str. 122) Leč nevydal jich ani tentokrát, nebot se spolku nabízeného Otakarem sešlo. Po bitvě u Dürrenkrut byly uherské korunovační klenoty v českých rukou a v Čechách zpěčovali se je vydati. „De clenodiis sive exeniis Ungarie“ píše někdy v březnu — dubnu Otto, markrabí braniborský, Rudolfov, „quod ex quo Ungari affirmant dicta clenodia ad regnum Ungarie pertinere, et etiam aliqui ex Boemis asserunt ipsa ad regnum Boemie dependere“ a žádá, aby Rudolf rozhodl „utrum regnum Boemie in possessione istorum clenodiarum existens potius ipsa debeat obtinere clenodia, quam regnum Ungarie“. (Redlich, *Eine Wiener Briefsammlung* l. c. 136).

S tohoto hlediska teprve vlastně pochopíme politický význam bratislavské svatby Přemyslovy s Kunhutou a jeho úsilí po bitvě u Kressenbrunu dostati se do nejužšího co možná příbuzenství s arpádskou dynastií. Přemyslovi dána tím byla možnost zásahovati přímo do rozvrácených tou dobou dynastických poměrů v Uhrách a těžiti z nich pro své vlastní politické cíle. Jistě mu asi nebyly tajny rozpory mezi Štěpánem a Belou a sňatkem s Kunhutou dána mu byla možnost, jako členu rodu, zasahovati do těchto zmatků, a připravovati si tak půdu pro své dalekosáhající záměry.

Pro tyto své aspirace neropakoval se pak Přemysl využívati i jiných prostředků. V Uhrách, podobně jako v Čechách,⁵⁷⁾ magnátská šlechta získala během XIII. stol. rozsáhlé statky takřka do svého vlastnictví a osamostatnila se tak vůči koruně hospodářsky.⁵⁸⁾ A tak jako v Čechách i v Uhrách tato systémem donací zbohatlá šlechta záhy pak počíná vystupovati i politicky, těžíc z vnitřních rozháraností uherského státu, aby se ještě více obohatila a ze svých panství a držav vytvořila jakási malá knížectví. Opírajíc se tak o svoji sílu hospodářskou a vojenskou, vystupuje pak politicky hodně samostatně nejen po straně svářících se členů panovnického rodu, ale neropakuje se koketovati i se suverény mimo hranice uherského státu. Tak jako v Čechách páni z Růže se svými jihočeskými doménami doveďli se přikloniti k Rudolfovi Habsburskému, aby eventuelně i státoprávně odtrhlí se od Čech a přichýlili se k Rakousům, podobně již dříve v Uhrách na pomezí zemí alpských a na pomezí moravském bylo dosti magnátů i menších pánů, kteří pro stejný asi účel dali se získati od Přemysla Otakara. Přemysl Otakar pak právě svým sňatkem s Kunhutou a svým zasahováním do uherských dynastických poměrů upravil jim k tomu cestu a dal jim jaksi možnost, že přistupovali k němu, jako k vůdci jedné z uherských stran tak, jako by se vlastně jednalo o stranictví ve sporu mezi Štěpánem a Belou, po případě o spor mezi Štěpánem a od krále Bely IV. určenými dědici uherské koruny. Jestliže již za Bely IV. setkáváme se výjimečně s konfiskacemi zboží vinníků „propter infidelitatem, quam nobis fecerunt“⁵⁹⁾ a jednou dokonce slyšíme, že za časů Belových kterýsi velmož dožadoval se privilegií na své zboží od českého krále,⁶⁰⁾ jsou listiny uherské z doby Štěpá-

⁵⁷⁾ Sro. Šusta, *Dvě knihy českých dějin* (Praha, 1926) I., 176 n.

⁵⁸⁾ Sro. moji knihu *Staré Slovensko* (Bratislava, 1923) st. 230, 310.

⁵⁹⁾ Fejér, *Cod. dipl. Hung.* IV./3., p. 149.

⁶⁰⁾ Wenzel, *Cod. Arp. cont. VIII.* Si „Cum Conradus, filius Stephani, tunc magister pincernarum nostrarum . . . vastum in confinio Musuniensi per Theutunicorum exercitum fieri procuravit . . . privilegium etiam regis Bohemie in regnum terrarum svarum impeiratal . . . nos omnibus possessionibus suis, scilicet castro Owar, insultis in Posoniensi et Musuniensi comitatibus situatis, patronatu monasterii de Lybin ac omnibus possessionibus suis in comitatu Musuniensi et Posoniensi ac infra Musunium existentibus, decreveramus spoliandum“.

novy i Ladislavovy plny výčitek na zradu uherských velmožů z pomezí panství Přemyslova. A o tom, že Přemyslovi podařilo se získati i četné velmože uherské, jako byl na př. Jindřich z Kyseku, hrabě Egidius, magister tavernicorum, a j. ⁶¹⁾ dosvědčují nám i letopisy rakouské a české, jako i mř mezi Přemyslem a Štěpánem z r. 1271. ⁶²⁾ Uherské listiny nikoli bez výčitek žalují, že Přemysl získal uherské pomezí zpravidla bez boje, zradou na Štěpánovi, a příchylnosti k své osobě uherských magnátů, jimž hrady na pomezí byly svěřeny. ⁶³⁾ Již výše bylo vzpomenuto listu z listáře královny Kunhuty, vzniklého asi v pražském prostředí a prozrazujícího intence Přemyslovy, v němž král Bela IV. žádá Přemysla, aby poskytl ochranu uherským pánum, kteří by se po jeho smrti k němu uchýlili ⁶⁴⁾ a také v míru z r. 1271 i jindy činí se sliby a výhrady stran těchto přeběhlíků. ⁶⁵⁾ Ovšem přeběhlíci, zejména ze Štýrska, byli i na straně Otakarové. Ba stávalo se, že projevem přízně k jedné skupině znepřátelil si Přemysl skupinu druhou, jako na př. roku 1272, když přijal hraběte Egidia a jeho stoupence; věc měla za následek odpadnutí hrabat z Kyseku, kteří pak dokonce zavraždili Přemyslova

⁶¹⁾ Sro. Huber, Studien I. c. (Archiv f. österr. Gesch. LXV., str. 191 a násled.)

⁶²⁾ Emller, Reg. Boh. II., nr. 753.

⁶³⁾ Tak v listině Štěpána V. z r. 1271 se psí, že Přemysl získal zradou těchto nevěrníků „firmissimas arcas et munitiones validas sine Marte prodicionaliter tradentibus“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. VIII., 340). Nebo opět v listině Ladislava IV. z r. 1273 se praví, že Přemysl (r. 1271) „contra patrem nostrum fines regni Ungarie potentzialiter aditisset, Posonium et quedam alia castra prodicionaliter occupando“. (Wenzel, Cod. Arp. cont. IV., 25; IX., 14; XII., 74; Fejér, Cod. dipl. Hung. V./2. p. 95). O Jindřichovi z Kyseku praví Ladislav IV., že „per quorundam emulorum suorum pestiferam suggestionem superatus a familiaritate ac domo regia segregatus se ad... Boemorum regem corporaliter transtulisset, castra sua... manibus regis eiusdem assignando..“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. XII., 74). O Mikuláši, synovi hraběte Arnolda st. praví Štěpán r. 1270, že „solemnitatem coronacionis nostre non accessit, ymo pocius ad castrum suum Pliske (v kom. šoproňském) Teutonicos... introduxit“. (Wenzel, Cod. Arp. cont. XII., 8). Ladislav IV. vzpomíná v listině z r. 1279, kterak „Petrus quondam castellanus Supruniensis... in prodictione castri nostri regi Boemie facta... infidelitatem commisisset“. (Wenzel, Cod. Arp. cont. IX., 223). Podobně r. 1274 „cum Petrus de Sah infidelitatis flagicium commisisset, se de regno Ungarie cum filio suo Volfer... et Ek fratre suo ad regem Boemie transferendo“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. XII., 103). Jindy dotýkají se listiny uherské těchto událostí tolíko všeobecně, jako na př. listina Ondřeji III. z r. 1296, když velebí zásluhy Martina, syna Bugarova, kastelána na Trenčíně „et specialiter (v bojích) contra Bohemos et Theutonicos pro conservacione confiniorum regni nostri... et eciam contra barones regni nostri, qui spiritu infidelitatis inclinati contra nostram Mitem nitebantur procedere“. (Wenzel, Cod. Arp. cont. XII., 583).

⁶⁴⁾ Palacký, Ueber Formelbücher I., str. 268. „presentibus petimus ex tota cordis intentione, quatenus... omnes barones nostros... cum ad vos refugium habuerint, amplexu paterno recipiatis, consilium et auxilium opportuno tempore eisdem impendentes, cum ad vestra confinia post nostrum decessum contigerit eisdem devenire“.

⁶⁵⁾ Emller, Reg. Boh. II., nr. 753. „promittimus... non receptare infideles ex parte ipsius regis Ungarie ad nos transfugientes, nec eis subsidium vel benignitatem aliquam impertiemur“.

chráněnce a kandidáta uherského trůnu Belu Mačovského. ⁶⁶⁾ Za těchto okolností chápeme teprve politický dosah zprávy rakouského kronikáře, již výše dotčené, že Štěpán obával se „ztráty své země a příchylnosti svého národa“. ⁶⁷⁾ V této souvislosti je pak jistě nápadné (a neobvyklé!) ustanovení a záruka míru z r. 1271, kde vysoký klerus uherský, zemští páni a hrabata pod trestem exkomunikace přisahali, že kdyby Štěpán závazky míru porušil, od něho odpadnou a přichýlí se ke králi českému. A kdyby v tom byli liknaví, že tresty kurie a od kardinálů římských mají k tomu být donuceni. Podmínka tato platila sice i vice versa pro Otakara, leč z celkové situace je patrné, komu z obou králů mohl z tohoto ustanovení kynouti větší prospěch. ⁶⁸⁾ A že to byla podmínka, na které české politice obzvláště záleželo, dosvědčuje nám listina uherského episkopátu, v níž se tento zvláště k ní zavazuje a zvláště přísahou stvrzuje, že od krále Štěpána odpadnou a přikloní se k Otakarově, kdyby se strany uherské byly mír porušen. ⁶⁹⁾

Za takovýchto okolností chápeme teprve smysl stereotypního téma rčení listin uherských, které nejen za života Přemyslova, ale i po jeho smrti, vzpomínají jej jako „úhlavního nepřítele“ království a s hrůzou a obavami dívají se na šíky českých vojsk Otakarových, které opětovně stanuly na uherské půdě, i na dobu, kdy český král „tyranisoval“ Uhry. ⁷⁰⁾ Proto také den, kdy v osudné bitvě na

⁶⁶⁾ Heinr. de Heinsburg, Chron., Fontes r. boh. III., 314; Cont Vindob. SS. IX., 704. Huber, Studien I. c. (Arch. f. österr. Gesch. LXV., 192).

⁶⁷⁾ Cont. Claustronesburg. SS. IX., 744. „perditionem terre et dilectionem sue gentis timens“.

⁶⁸⁾ Emller, Reg. Boh. II., nr. 753 str. 299. „Verum si regem Ungarie pacem vel ea, quae in placitum devenerunt, infringere contigerit vel turbare, archiepiscopi et episcopi regni sui et barones ac comites ejusdem... eum deserent et nobis adhaerebunt“.

⁶⁹⁾ Emller, Reg. Boh. II. nr. 751. „Nos... archiepiscopus... et... episcopi... in scriptis proferimus... promittentes... quod postquam nobis per regem Boemie de violacione et transgressione hujusmodi (pacis) constituerit evidenter, ipsum dominum nostrum regem Stephanum evitabimus et faciemus ab omnibus evitari, et ipsum dominum regem Stephanum deseremus ac regi Boemie adhrebimus, foventes eundem pro viribus et pro posse“. Dále že na celou zemi uvalí interdikt a v případě, že by byli ve vykonávání této podmínky liknaví, že mají být donuceni k jejímu plnění kurii a kardinály. — Neobyvlost a zúmyslnost této podmínky vysvitne nám, srovnáme-li na příklad mír uzavřený mezi Belou IV. a jeho synem Štěpánem, kde by konečně podobná podmínka byla pochopitelná. Ale v mřu tom z r. 1263 stánoval se pouze církvení klatba na stránu, která by mír porušila (Sro. Fejér, Cod. dipl. Hung. IV. (3 p. 160 n.).

⁷⁰⁾ Tak Bela IV. r. 1261 „cum Ottokarus... capitalis hostis noster et regni nostri inimicus... in confinio Theothoniorum incolas regni nostri molestare admodum... nullatenus destitisset“ (Wenzel, Cod. Arp. cont. VIII., 1); Ladislav IV. 1273: „contra regem... Bohemorum, inimicum nostrum capitale“ (Tamže, XII., 77.); 1273: „Bohemorum rex, tunc patris nostri, nunc autem noster capitalis inimicus“ (Tamže, XII., 74); 1274: „prius patris nostri et postmodum noster inimicus capitalis“ (Tamže, IX., 63, 67); 1274: „rex Boemorum, capitalis inimicus regni nostri“ (Tamže, IX., 200.); 1278: contra regem Boemorum „inimicum nostrum capitale“ (Tamže,

Moravském poli zahynul slavný a smělý český král, byl pro Uhry dnem spásy a vysvobození, kdy, jak soudobý kronikář praví, „smeteno bylo české jho se šíjí Uhrů“.⁷¹⁾ A král uherský rozkázal pak po celém svém království slaviti „den zabití českého krále“ jako svátek,⁷²⁾ kdy ustala všecka práce a celá země tancem a veselím měla se těšit spolu s králem nad svým vysvobozením. . .

Po těchto výkladech nebude snad již pochybnosti o tom, jaké cíle všeobecně sledoval Přemysl Otakar svojí uherskou politikou. A že byla to politika smělých, dalekosáhlých koncepcí, která nerozpakovala se sáhnouti ani po koruně svatoštěpánské a jejím příslušenství. Lec právě s tohoto hlediska stává se tím naléhavější odpověď na otázku, jaké konkrétní cíle sledovala tu politika Přemyslova, jaká ji asi vedla idea a koncepce.

Není zajisté pochybnosti o tom, že byla to politika expansivní. Její důvody jsou dosti nasnadě. Aspoň zčasti. Přemysl Otakar po smrti posledního Babenberka, Friedricha Svárlivého, získal pro sebe babenberské dědictví. Ale právě tu zkřížila mu uherská politika jeho plány. Bela IV. domáhal se rovněž babenberského dědictví pro svého syna Štěpána. Po bojích mezi soupeři došlo pak prostřednictvím papeže Innocence IV. r. 1254 k míru tak, že oba pretendenti se o dědictví rozdělili, jak hory dělily panství babenberské na část severní a jižní.⁷³⁾ Už tu ukázaly se obtíže pro českou politiku i strategii hájiti dědictví babenberské proti Uhrům jaksi na dvou frontách: na severu i na jihu Alp. Přechod přes Alpy pro česká vojska v jistých dobách ročních byl spojen se značnými nesnázemi, ba někdy byl téměř nemožný. Tyto slabé stránky transmontánní české državy ukázaly se zvláště pak za náhlého přepadu se strany uherské r. 1270, kdy Přemysl, jenž spoléhaje se na mír se Štěpánem, pobýval ve Štýrsku, a pak jen stěží dostal se alpskými průsmyky do Čech. Mimo to dalším rozšířením českého panství Otakarova až k moři nabyl jeho stát konfigurace s hlediska geografického i strate-

IX., 275.); 1276: „contra insultus regis Boemorum, inimici nostri capitalis“ (*Tamže*, XII., 167.); 1277 „tempore hostilitatis, quo rex Boemorum tyranizavit in nos et in regnum nostrum“ (*Tamže*, IV., 82); 1286: „in conflictu, quem contra regem Boemorum, nostrum et regni nostri capitalem inimicum, habuimus“. (*Tamže*, IX., 450); 1285: mistr Jiří „irruit in horrendam inimicorum (regis Bohemiae) aciem armatam“ (*Tamže*, XII., 435) a podobně v početných jiných listinách té doby.

⁷¹⁾ *Cont. Vindobon. SS. IX.*, 711 „Tunc excussum fuit iugum Boemorum a cervicibus Ungarorum, a quibus (Boemis) graviter opprimebantur“.

⁷²⁾ *Cont. Vindobon. SS. IX.*, 710. „Rex autem Ungarie... per totum regnum suum mandavit diem occisionis regis Boemie sollemniter celebrari, nec quippiam operis faciendi illa die nisi choreas ducere (permisit)“.

⁷³⁾ *Urkundenbuch d. Landes ob d. Ens III.*, 204 = Emler, *Reg. Boh. II.*, nr. 24. *Cont. Garstensis*, *SS. IX.*, 600 „ut Austria ipsi Otakaro, ... Styria... sicut est montibus clausa ipsi regi Hungarie permaneret“.

gického ještě nevýhodnější. Byl to dlouhý pás zemí, táhnoucich se od Sudet až k moři Adriatickému, předělený skoro uprostřed nesnadno prostupným pásem alpských velehor. Je skoro nasnadě myšlenka, že z důvodů strategických, ale i hospodářských a správních, bylo by účelné spojiti tyto dva komplexy zemí Otakarových připojením roviny, která se na východním úbočí Alp šíří, a tak dátí celé državě jaksi širší geografickou a strategickou bazi a oporu. A v tomto smyslu rozšířit současně i Moravu o severní Podunají, jak toto k Moravě patřilo již někdy za časů Svatoplukových.

Současné prameny, listiny zemí českých, uherských i rakouských, ale stejně i kroniky jsou pro podepření této koncepce plánů Přemyslových, jak už středověká jejich povaha to sama přináší, poněkud příliš skoupé a s hlediska politického velmi málo sdílné, abychom z nich mohli čerpati jasnéjší poučení, neb aspoň určité náznaky. Ale přece jen zachoval se nám z doby Přemyslových pramen, jehož pro podepření supponovaných intencí politiky českého krále možno s úspěchem použít. Je to *listář Jindřicha z Isernie*. Je to pramen současný, jenž vznikl přímo v dvorském prostředí pražském, v kruzích politicky velmi dobře informovaných a takřka v bezprostřední blízkosti tehdejšího českého ministerstva zahraničí.

Po pracích Novákových a Petrovových, které kritickému prozkoumání listáře Přemysla Otakara byly věnovány, nemůže již být pochybnosti o tom, že všecky listy, které se v několika kodexech tohoto listáře zachovaly, jsou pouhá „diktamina“, t. j. že nikdy nebyly Přemyslem Otakarem, jeho kanceláří, neb jinými vydavateli, za jichž dílo se jaksi vydávají, psány a adresátům v kodexu naznačeným odesány. Dnes je jisté, že listy ty nejsou listy autentické, nýbrž pouhá rhetorská cvičení, k nimž však velmi často, ba pravidelně, byly vzaty náměty z nedávne a velmi živé politické minulosti.⁷⁴⁾ Tímto kritickým rozborem objasněny byly mnohé nesrovnanosti, které stavěly se dříve badatelům, dokud pokládali je za listy pravé, v cestu, a umožněno bylo jejich historické použití. Listy Přemyslova kodexu autentické nejsou. Ale mluví z nich doba, prostředí. A velmi často pak říkají nám svojí svobodnou a jaksi jen inspirovanou mluvou více, než kdyby byly skutečně pravé a autentické. Nejednou, jak se zdá, skutečné a pravé listy byly jim podkladem. Ale při retorickém a diplomatické škole pražské odpovídajícím způsobu jejich rozvedení dopověděno bylo, co ve skutečných listech původně nebylo. Jindy opět události, které se sběhly v několika letech, staženy byly jaksi v jedno, jako by byly

⁷⁴⁾ Sro. J. B. Novák: *Tak zvaný „Codex epistolaris Primislai Ottocari II. Čes. Čas. Hist. IX.* (1903) str. 46 a násł. — A. Petrov: *Heinrici Italici libri formarum e tabulario Otacari II. Bohemorum regis. S. Petersburg, 1906 a 1907 sv. I. a II.* O tom pak odborný referát J. B. Nováka v *Čes. Čas. Hist. XIV.* x (1908) str. 330 násł.

současné, což při akademickém jaksi a školním účelu podati klasické a vzorné listy přirozeně nebylo jim závadou. Leč při vši této nepřesnosti a někdy i nelogičnosti listář Přemysla Otakara představuje nám pramen prvního rádu, z něhož, když víme, jak se naň máme dívat, dovídáme se o záměrech, plánech a úmyslech politiky pražského dvora více, než z kteréhokoliv pramene jiného.

Několik čísel tohoto listáře věnováno je uherským poměrům a uherské politice Přemysla Otakara. Podle událostí, jichž se týkají, bývají zařazovány k určitému roku, jako by toho roku byly snad psány. Ale jejich datování není s hlediska věcného dosti přesné a s hlediska kritického ani nutné. Stačí, když víme, že vznikly záhy po událostech, jichž se týkají. O tom pak nemůže být a není pochybností.

Jeden z těchto vysoko zajímavých listů představuje nám dopis, který měl jaksi poslati Přemysl Otakar II. králově Kunhutě ze svého vojenského tažení do Uher roku 1271, a v němž lící jí jaksi své vojenské úspěchy.⁷⁵⁾ Snad byla tomuto listu podkladem zpráva, neb zprávy, zaslané Přemyslem z jeho vojenského tažení, jak se pak se souhlasnými (zčásti!) údaji o těchto bojích setkáváme i v letopisech rakouských, po případě v listinách uherských. Leč v našem listu je mnohem více, než ve všech těchto jinak souhlasných zprávách. A právě toto plus může nám být jistým vodítkem pro poznání intencí a záměrů uherské politiky Přemysla Otakara.

V jednom z těchto listů (domněle Přemyslem biskupovi Brunovi zasланém) lící se důvody, které vedly Přemysla roku 1271 k válce s Uhry. Přemysl dokládá se Boha, že raději by žil s Uhry v míru, a že prý raději chtěl by s nimi uzavřítí přátelský spolek.⁷⁶⁾ Ale poněvadž prý vzpurný tento národ a neklidný zloba zmítá a jím hýbe, došel prý Přemysl k přesvědčení, že tento národ nikoli na slova míru, ale toliko po vítězství Otakarově uposlechne (»sciatiss, quod is non nisi pace, quam nobis *victoria* pariet«). A proto, že se rozhodl vítězstvím donutiti je pod jho trvalého míru (»illos sub iugo pacis ire cogemus«), když tolíkráte s nimi byl již o mír bojoval.⁷⁷⁾

V jiném listu, s tímto obsahově souvisejícím, lící se Přemyslovo vtrhnutí do Uher a — moderně řečeno — dobytí Slovenska. V listu se píše o překročení hranic na řece Moravě, zahnání uherských stráží v Záhorskou,⁷⁸⁾ dobytí Bratislavы

a Trnavy. Pak o dobytí Nitry.⁷⁹⁾ Ale k tomu se dodává, že Přemysl vůbec *dobyl celé té země, „která leží při Moravě a Polsku“, až po řeku Dunaj a Tisu* a připojil k svému panství, z části po dobrém, z části násilím.⁸⁰⁾ *Pravým cílem Otakarovy politiky bylo tudíž opanování Slovenska* až po Tisu, či spíše snad jen až do Potisi, po pomezné hory na rozvodí Tisy a Dunaje, a vši země, ležící mezi hranicí moravskou, polskou a Dunajem, jakož i *připojení Slovenska k jeho panství*. Zprávy rakouských kronik udávají tolíko, že pronikl až po Hron,⁸¹⁾ kdežto o proniknutí až k Tise se žádná jiná zpráva nezmínuje. Ovšem podle středověkého pojednání geografie Slovenska byl to celkem asi stejný pojem. Podobně nezmínují se jinak souhlasné zprávy rakouské o podmanění krajů při hranici polské. A jedině snad údajem uherské listiny z r. 1296, kde odměnuje se purkrabí hradu Trenčina, bylo by možno do jisté míry boje na horním Pováží verifikovati.⁸²⁾

Ať se však již na list Jindřicha z Isernie díváme jako na stylistické cvičení, jemuž byla podkladem vesměs fakta z války o Slovensko r. 1271, či tolíko jen z části, není pochybnosti o tom, že přičítá se tu Přemyslovi úmysl zabratí celé Slovensko, ať už k tomu pak skutečně došlo úplně, anebo jenom z části. Skladatel listu, vlašský rethor, si konkrétní data geografická (»partes circa Moraviam et Polonię«, »flumen Tiza«) jistě nevymyslel. A převzal je buď ze skutečné zprávy, anebo zvěděl od současníků, kteří byli do plánů Otakarových dobře zasvěceni.

⁷⁵⁾ O dobytí Bratislavы, Trnavy, Nitry Přemyslem r. 1271 máme spolehlivé zprávy rakouské. Tak *Cont. Vindobon. SS. IX.*, 703; *Cont. Claustroneob. SS. IX.*, 743; *Cont. Praedicat. Vindobon. SS. IX.*, 729; *Cont. Lambacen. SS. IX.*, 560.

⁷⁶⁾ *Cod. epist. Ottacari, Dolliner l. c. str. I. = Emlei, Reg. Boh. II. nr. 747. „Castro Presburch... expugnato versus Tyrnam [Trnavu] et partes illas circa Moraviam et Poloniam adiacentes... ubi municiones... opidaque... sub iugum nostri dominii sunt deducta. Post quarum dificationem..., tam voluntariam, quam invitam, super fluvium, qui Vaha dicitur... pontem fecit constru... per quem pars quedam nostri exercitus transiens usque ad flumen Tyzan [Tisou] sine ullius oblecti currunt obstaculo et castrum Nytre, in quo sedes pontificis exstitit, civitatem et alia loca... tam vicinitate situs proxima, quam remota, nostre subdidit dictiori. Verum dum singula nobis ad votum cederent, retrocessimus... versus Danubium“. Srovnáme výše citovanou zprávu *Cont. Lambacen. (SS. IX.*, 560), že Otakar dobyté kraje v Uhrách „suo dominio subiugavit“, jakož i zprávu *Cont. Lambacen. (SS. IX.*, 743), že poddant na Slovensku spolu s biskupem nitranským slibovali Otakarově věrnost „eidem fideliter obedire et adherere“.*

⁷⁷⁾ *Cont. Claustroneoburg. SS. IX.*, 743. „Multas actes trans fluvium Woch [Váh] direxit, que usque ad fluvium Gran omnes illas provincias cum episcopatu Nitra devastaverunt.“

⁷⁸⁾ *Wenzel, Cod. Arp. cont. XII.*, 583. Ondřej III. odměnuje zásluhy, které si získal Martinus, filius Bugar, castellanus de Trenchinio... et specialiter contra Bohemos et Theutonicos pro conservacione confiniorum regni“. Zásluhy Martina týkají se nepochybně bojů s Přemyslem r. 1271 nebo 1273, po případě obojích na moravském pomezí. Byly-li tyto boje svedeny u Trenčína, ze zprávy neplýne, ač jest to dosť pravděpodobné.

⁷⁵⁾ *Cod. epist. Ottacari II. ed. Dolliner (Viennae, 1803) nr. I. = Emlei, Reg. Boh. II., nr. 747.*

⁷⁶⁾ Zdá se, že list koncipován byl až po roce 1273, kdy se Přemysl skutečně po volbě Rudolfove o spolek s Uhry snažil.

⁷⁷⁾ *Cod. epist. Ottacari, Dolliner l. c. str. 8.*

⁷⁸⁾ O těchto strážích sikulských a plaveckých svr. moji knihu Staré Slovensko str. 83.

Po dobytí a opanování Slovenska obrátil se prý Přemysl za Dunaj do Pannonie. Pro poznání a pochopení cílů a úmyslů Přemyslových třeba však nás list doplniti a skombinovati s jiným listem z Jindřichova kodexu, který týká se jeho výpravy do Pannonie r. 1273.⁸³⁾ Ostatně lze s bezpečností souditi, že Přemyslovy záměry byly r. 1271 a 1273 totožné.

V listu se líčí nejprve, kterak Přemysl překročil po mostě na pontonech u Bratislavы zbudovaném Dunaj⁸⁴⁾, dobytí Mošoně (Misenburch sic!), Ovaru (Altenburk), hradu řečeného »Charuellenburch«, jakož i bojů při bažinách na řece Rábě a Rábnici.⁸⁵⁾ V druhém listu, vojenské události v Uhrách líčícím a spíše k roku 1273 se vztahujícím, líčí se opět dobytí Bratislavы »s hrady a vesnicemi« na severní straně Dunaje, jež podrobeny byly pak Otakarovu panství, přechod na jižní stranu řeky Dunaje, dobytí Rábu⁸⁶⁾ a dále píše se postupu českých vojsk a dobytí slavného uherského kláštera sv. Martina na Pannonské hoře.⁸⁷⁾ Až po dobytí kraje mezi Dunajem a klášterem na Pannonské hoře (Martinsberg, Pannonhalma), souhlasí stylistický diktát Jindřicha z Isernie zcela se spolehlivými zprávami jinými, na něž patrně navazoval. Ale na rozdíl od těchto a v souvislosti,

⁸³⁾ *Cod. epist. Ottacari, Dolliner l. c. str. 9–10 = Emler, Reg. Boh. II. nr. 2698. V listu je zmínka totiž o dobytí Šoproně, k čemuž došlo r. 1273. Proto však při celkové povaze kodexu mohl by se list vztahovat i na rok 1271, po případě mohly by v něm být obě výpravy spojené.*

⁸⁴⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II. nr. 747 „occasione pontis, quem iuxta Presburch fieri fecimus“ Sro. s tím *Cont. Vindob. SS. IX.*, 703. „Postmodum (t. j. po dobytí Slovenská) vero per pontem, quem per Danubium fieri iussit, cum omnibus suis transiens ad aliam partem Ungarie“. O stavbě Otakarova pontonového mostu přes Dunaj s podivem zmíňují se též všichni soudobí kronikáři „ultra Danubium per pontem ligneum... nunc quarto, tempore regis Ottakari constructo, quod antiquitus inauditum fuerat“ píše k r. 1273 *Cont. Vindobon. SS. IX.*, 705.*

⁸⁵⁾ Sro. s tím opět souhlasnou zprávou *Cont. Vindob. SS. IX.*, 703. „castrum Cherfullenburg et Wart et Altenburch potenter expugnavit et civitatem Misenburch (t. j. Wieselburg, Mošon) cum castro totaliter devastavit. Interea rex Stephanus Ungarie... in oppositum regi Bohemie venit in aquam dictam Rebitz (Rábnice)“. Rovněž oslavou báseň Fridricha von Sonnenburg, který osobně se výpravy súčastnil: „Ich was do siben wochen reit | mit richer küniges werdekeit. | Der künig von Behein da gewan | wol zweinzenk guoter veste in Ungerlande| ... Bresburch... Altenburg... Misenburg..., načež táhl pak dále a „hin in die Rebenzen (ao ertrank de Huinen gar unmazen vil) wol drizek iusent jagte“. *Hagen l. c. II.*, 356; *IV.*, 654; *Kraus l. c. 34*; 119.

⁸⁶⁾ O dobytí Rábu Přemyslem souhlasně píší zprávy rakouské i listiny uherské. Sro. na př. *Cont. Claustroneob. SS. IX.*, 744; *Cont. Vindob. ibidem str. 705* a Fejér, *Cod. dipl. Hung. V/2. pag. 104, 123.*

⁸⁷⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emler Reg. II. nr. 2698. „Jaurinum (Ráb) ... continuato cursu d. rex ingressus fuit felicem Pannonię, que S. Martinum gignere meruit“. Sro. s tím *Cont. praedicat. Vindobonen. SS. IX.*, 729: „trans Danubium iter arripuit et etiam omnes municiones occupat circa Danubium usque ad montem s. Martini“.*

že Přemysl vtrhl do Pannonie, dodává dictamen vlašského rethora: „a celou jí (Pannonii) vzdělenosti své královské moci podobil.⁸⁸⁾ Snad mohlo by se mysliti, že tu jde jenom o neporozumění vlašského rethora údajům zprávy o klášteru na Pannonské hoře (Pannonia, que b. Martinum gignere meruit) a záměnu tohoto místa s celou zemí. Leč dictamen Jindřichovo, aby nebylo těchto pochybností, po-kračuje — a tu už opět v souhlase s prameny rakouskými i uherskými — a udává, že po dobytí Pannonie obrátil se král na sever a oblehl a dobyl Šopron.⁸⁹⁾ Je tedy patrné, že vlašský skladatel listu představuje si (a geograficky zcela správně!) věc tak, že Přemysl pronikl na své výpravě až hluboko na jih Pannonie, rozprostírající se mezi Dunajem, Alpami a Drávou, a odtud (někde od Drávy) že teprve táhl „na sever“ k Šoproni.

Tu máme před sebou asi stejný zjev, s kterým jsme se setkali při vyličení vojenského tažení na Slovensko k r. 1271. Tak jako tam příčítá se Otakarovi dobytí celé země mezi hranicí moravskou, polskou, Tisou a Dunajem, ač tak rozhodný úspěch nelze jinými prameny prokázati, tak opět v tomto listu dictamen Jindřicha z Isernie udává, že zmocnil se Přemysl celé Pannonie, ač jinými historickými zprávami lze prokázati obsazení toliko severo-západní její části. Jindřich z Isernie, patrně dobře informovaný o úmyslech Přemyslových, líčí nám tyto zá-měry jako skutečnost. Nemáme důvod uvěřiti mu, že Přemysl skutečně Pannonie dobyl a ji svému panství pokořil. Leč zprávu se vši kritičností můžeme interpretovati asi v tom smyslu, že bylo úmyslem Přemyslovým zmocnit se skutečně celé Pannonie.

Politická konstelace vnitřní situace Uher, jakož i jiné okolnosti, které tu právem mohou přijít v úvahu, této koncepcii uherské politiky Přemysla Otakara dodávají hodně pravděpodobnosti.

Vzpomněli jsme již několikrát rozporů mezi králem Belou IV. a jeho starším synem Štěpánem, k nimž došlo dosti záhy po sňatku Přemysla Otakara s uherskou Kunhutou. Tyto různice vedly pak dokonce několikrát k otevřené válce mezi otcem a synem, jejímž výsledkem bylo, že království uherské fakticky bylo roz-děleno ve dvě části: v část západní, pozůstávající asi z Pannonie, Slovenska a Slavonska, kde udržel se ve vládě Bela IV. se svým mladším synem Belou, a v část východní, náležející „mladšímu králi“ Štěpánovi, pozůstávající ze Sedmihrad, hor-ního a středního Potisi, neboli Kumanie, a komitátů na uherském jihovýchodě.⁹⁰⁾

⁸⁸⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II. nr. 2698 „ingressus fuit felicem Pannonię... et ipsam sibi totam regię potentia culminis vendicavit“.*

⁸⁹⁾ *Cod. epist. Ottacari l. c. „Demum vero versus septentrionalis plague zonam se convertens obsedit Supronium“.*

⁹⁰⁾ Sro. Huber, *Studien l. c. (Arch. f. öesterr. Gesch. LXV., str. 177 a násł.)*

Každému z obou králů patřila v jeho části plná souverenita, každý z nich měl svého kancléře i vicekancléře, jakož i všecky dvorské úředníky, vybíral na svém území samostatně daně, cla a t. d., každé z těchto území pokládalo se za samostatnou „korunu“.⁹¹⁾ Tyto boje mezi otcem a synem spadají do let 1262—1267 a zdá se, že našly pak pokračování ve válkách mezi Přemyslem Otakarem a Štěpánem, respektive jeho synem Ladislavem. Neboť, že Přemysl měl v těchto různících už za života Bely IV. aktivní účast, dosvědčuje nám mír, uzavřený mezi otcem a synem r. 1262, kde Bela slíbuje, že nebude lákat k sobě Kumány z království Štěpánova a Štěpán zase naopak se zavazuje, že nebude k sobě lákat „Němce a Slovany z vévodství Slavonie“ svého bratra Bely (jak již víme, toto táhlo se podél štýrských, rakouských a moravských hranic až po stolici nitranskou) „aniž Čechy, které král Bela nyní má, neb bude mít v budoucnosti“.⁹²⁾ Není tedy pochybností o tom, že Češi a Němci (snad dobrovolně najatí v zemích Otakarových) pomáhali již r. 1262 Belovi proti jeho nejstaršímu synovi. Ještě lépe účast Přemyslovu na bojích mezi Štěpánem a Belou IV. ukazuje mír uzavřený r. 1266, kde Štěpán zavazuje se nezpokojovati více „královnu, vévodu Belu, bratra svého, kněznu Annu, svoji sestru (tchyni Otakarovu), vévodu Belu, jejího syna, krále Českého a s ním i s Belou IV. spřátelená a spojená knížata polská“.⁹³⁾ Je to táz skupina a strana, k níž patřila kněžna Anna se svými syny Michalem a Belou, její bratr Bela, vévoda slavonský (dokud žil), palatin krále Bely IV. Jindřich z Kyseku a jiní, zkrátka strana Belova a kněžny Anny, která po smrti Bely IV. hledala a našla ochranu a pomoc u krále českého, jemuž pak také kněžna Anna přinesla královskou korunu uherskou. A tak se zdá, že Přemysl chtěl se vlastně uvázati v dědictví a „korunu“ po králi Belovi IV., vyděděnému Štěpánovi uchvatit Slovensko, Pannonii a snad i země jihoslovanské a ponechat mu pouze zadunajské kraje Kumánské.

Přemysla k této koncepci vedly však, jak se zdá, i jiné důvody, vyšší povahy mravní, jimiž věrojatně hodlal si získati souhlas a protekci činitele v této době zvláště rozhodujícího, totiž římské kurie.

Království uherské, neb aspoň jeho východní část, ale pak i královská dynastie, prožívalo právě v druhé polovici XIII. stol. vážnou krizi, která hrozila, že uherský východ odloučí se kulturně od křesťanského společenství s evropským západem, k němuž zásluhou prvého uherského krále Štěpána svatého byl připoután,

⁹¹⁾ R. 1262 slíbuje Štěpán, že nepodnikne ničeho „contra ipsius (Bely IV.) coronam vel regni sui, vel carissimi fratris nostri Bele ducis ducatus“ (Fejér, Cod. dipl. Hung. III./3 p. 70).

⁹²⁾ Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3, p. 72—73.

⁹³⁾ Theiner, Mon. Vet. Hung. I., 276, 284 n. viz též prameny Hubrem citované.

a přimkne se opět k barbarskému a pohanskému východu. Po hrozném vpádu Tatarů do Uhru roku 1241 následovalo brzy nato několik vpádů kumánských. Aby se tudíž Uhry lépe mohly bránit vpádům Tatarů, kteří si tou dobou podmanili s Uhrami sousedící kraje ruské, přijal Bela IV. do svého království „sedm kmenů“ kumánských a usídlil je ve zpustošených tatarským vpádem končinách na horním Potisi, pod Matrou, mezi Dunajem a Tisou, a v úvalech řeky Kríže i Mároše. Ba, aby si jejich pomoc lépe zajistil, oženil svého nejstaršího syna Štěpána s kumánskou princeznou.⁹⁴⁾ Kumáni byli pohané. A přes to, že se strany krále Bely IV. a také římské kurie dály se vážné pokusy o jejich pokřestení,⁹⁵⁾ Kumáni jen velmi pomalu a nesnadno zvykali pevným sídlům a křesťanským, západoevropským mravům. Teprve vlastně za krále Ludvíka I. (1342—82) došlo k úplnému obrácení Kumánů na víru křesťanskou. V době Belově a Štěpánově zůstávali Kumáni křesťanstvím celkem ještě nedotčeni. Leč nejen to. Kumáni působili vážně i na krvi a původem jim přibuzné Maďary, takže ve východních Uhrách dochází v druhé polovici XIII. stol. k jakési *recidivě pohanství*. Papež Urban IV. pln starostlivosti píše o tom r. 1264 oběma arcibiskupům uherským, ostřihomskému a kalocskému, a vyslovuje obavy, aby snad „království uherské během času vůbec neopadlo od víry křesťanské“.⁹⁶⁾ Leč psaní papežů nedovedla zadržeti nové rozpravidelné pohanství v krvi Maďarů. V západních zemích, sousedících s Uhrami, velmi záhy staly se známými tyto události. Zejména pak v Rakousích a na Moravě velmi brzy zkusili sveřepé mravy kumánských hord, které s vásní a s rozkoší týraly křesťany, ničily křesťanské kostely a s posměchem vy-

⁹⁴⁾ Bela IV. píše o tom 11. nov. 1253 papeži Innocenci IV. „*Cumanos etiam in regno nostro receperimus, et proh dolori per paganos hodie regnum nostrum defendimus et per paganos infideles ecclesiae conculcamus. Amplius propter defensionem fidei christiana filio nostro primogenito Cumanam quamdam thoro coniunxit maritali, ut per hoc vitaremus deterius et ut... valeremus eosdem... ad baptismi lavacrum convocare*“ (Theiner, Vet. Mon. Hung. I., str. 230 = Fejér, Cod. dipl. Hung./2. p. 218—24 = Mazzalì, *Enchiridion fontium hist. Hung.* str. 161—66.) — O usídlení Kumánů v Uhrách sro. Hunfalov *Ethnographie von Ungarn* (Budapest, 1877) str. 242 n.

⁹⁵⁾ Theiner. Vet. Mon. Hung. I., 233. Bela IV. r. 1254 píše papeži „*de nostra solicitudine ac diligentia in conversione Cumanorum nuper ad fidem vocatorum et venientium omni die*“. Podobně r. 1261 ubezpečuje Bela IV. biskupa pasovského, že prý již Kumáni odrekli se bludů pohanských a přijali křest. (Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3. p. 51.) Ovšem k tomu bylo ještě daleko.

⁹⁶⁾ Theiner, Vet. Mon. Hung. I., str. 269. — Cont. Vindob. SS. IX., 711 píše, že r. 1279 „d. Philippus, apostolice sedis legatus, ... *Ungaros christianos, qui christianam vitam fere obliti fuerant, et Comanos ad fidem catholicam studuit revocare*“. Ale „*satis monitis legati noluerunt obedire*“. Ba sám ostřihomský arcibiskup spolu s probosťem kapitoly přiklonili se ke Kumánům tak že, když byl od Kumánů pak zabít, papežský legát odepral mu křesťanský pohřeb, (*Annales s. Rudberti Salisburg. SS. IX.*, 806). Sro. též uherskou kroniku *Chron. pictum cap. 86*.

slovovaly i jméno Kristovo.⁹⁷⁾ Nadarmo domáhal se r. 1258 v Uhrách nápravy papežský legát Valascus,⁹⁸⁾ nadarmo sám papež Urban IV. r. 1264 varoval před uherskými sňatkami a spolky s Tatary,⁹⁹⁾ nadarmo už papež Alexander IV. r. 1259 děsil se krevního splývání Maďarů a Kumánů a kulturního nebezpečí, které by z toho západnímu křesťanstvu mohlo vzejít.¹⁰⁰⁾ Neboť králové uherští z druhé polovice XIII. století nepoužívali divoké bojovnosti Kumánů toliko na odražení útoků tatarských, ale velmi záhy i proti svým křesťanským sousedům na západě. A tu v prvé řadě země Otakarovy zakusily v plné míře tohoto maďarského „získávání Kumánů pro věc křesťanskou“.¹⁰¹⁾ Toto „osvězení“ maďarské krve novou jaksi vlnou stěhování východních národů a kulturní rozpoltění uherského státu mělo za následek, že v blízkém evropském západě záhy vzlí se pro označení uherského státu podvojný pojem „*Hungari et Cumani*“, jak se s ním tou dobou pravidelně setkáváme jak v pramenech českých, tak zejména rakouských. A to ještě před rozdelením říše mezi Belou IV. a Štěpánem na část západní, křesťanskou, a na část východní s dominující její složkou kumánskou a pohanskou. Je psychologicky pochopitelné, že tento dualismus uherského státu jeho rozčísnutím se ve dvě království byl ještě stupňován. Štěpán od r. 1262 v svém titulu zval se s jistou ostentativností „mladší král Uher, vévoda transilvánský, pán Kumánů“; a důležitější státní akty uzavíral „se souhlasem pánů a zemanů našich, jakož i po vyžádané radě a souhlasu knížat kumánských“.¹⁰²⁾ A tak zatím co sestra Štěpánova, Margareta, exaltovanou askesi získávala si slávu světice, její bratr, pod vlivem své kumánské ženy a kumánského okolí, čím dálce více i se svojí rodinou upadal v atavismus pohanství. Je dosti pravděpodobné, že i tato okolnost přispěla nikoli v poslední míře k rozvratu dynastických poměrů uherských, takže král Bela IV. pomýšlel pak také z tohoto důvodu na vydědění svého prvorozeného syna a přirozeného dědice trůnu.

Tato pohanská, respektive, jako její protiva, křesťanská složka stala se tedy důležitým činitelem v uherské politice Přemysla Otakara. Už rakouský kronikář,

⁹⁷⁾ Před bitvou r. 1278 vydal Rudolf svému vojsku heslo „Christus“ „quod semper antea ab incredulis Comanis et a semi-christianis Ungaris blasphematum et pro nichilo fuerat reputatum“ (*Cont. Vin-dobon. SS. IX.*, 709). „Sacramenta ecclesiastica profanaverunt, homines plures crucifixerunt in opprobrium Crucifixi“ (*Cont. Cosmae, Fontes r. boh. II.*, 291; podobně o ukutnostenech Kumánů příš i soudobé letopisy rakouské).

⁹⁸⁾ *Cont. Cosmae, Fontes r. boh. II.*, 291.

⁹⁹⁾ *Theiner, Vet. Mon. Hung. I.*, 265.

¹⁰⁰⁾ *Theiner, Vet. Mon. Hung. I.*, str. 239.

¹⁰¹⁾ Tamže, str. 240.

¹⁰²⁾ *Fejér, Cod. dipl. Hung. IV./3.* p. 69 a j. v.

který píše o slavném vítězství Přemysla Otakara v bitvě u Kressenbrunu, přičítá vítězství českého krále nad Uhry a Kumány okolnosti, že šel do boje pod »zá stavou víry a křesťanství«.¹⁰³⁾ A Přemysl a jeho diplomacie dovedla pohanského a kumánského nebezpečí znamenitě využít agitačně v prospěch Přemyslův. Sám papež Alexander IV. r. 1260 s nadšením chválí jeho »horoucí zápal a horlivost pro křesťanskou víru«.¹⁰⁴⁾ A Přemysl už v své zprávě o vítězství nad Uhry oznamuje kurii tuto radostnou událost, »poněvadž (zajisté) těší zbožného pastýře vysvobození jeho oveček od vlků« a ukazuje, že zvítězil nejen nad uherským králem, ale i »nad Rusiny a Tatary, kteří mu přišli na pomoc . . . jakož i nad nespocetným množstvím barbarských národů, Kumánů, Maďarů, různých Slovanů, Sikulů, Valachů, Pečeněhů, Ismaelitů, kacířů neb schismatiků, Řeků totiž, Bulharů, Rusů i Bosňanů« a že nevyužil svého velikého vítězství zejména s ohledem na nebezpečí, které hrozilo zájmům křesťanstva od Tatarů.¹⁰⁵⁾ A Jindřich z Isernie v svém stylistickém cvičení, jehož předmětem bylo zákeřné porušení míru králem Štěpánem r. 1270, otevřeněji, než by to snad sám král ve skutečném listu sboru kardinálů učinil, zdůrazňuje, kterak pří Štěpán zpustošil jeho křesťanské země a »o běda! skrze Kumány a jiné nevěřící dal potoky prolévat krev křesťanskou«. — »Ó který křesťanský kníže by se nad tím neustrnul!« apostrofuje dále kardinály. »Ó který horlitel za katolické náboženství v pravdě neměl by toho litovati? Když ruka barbarská, ruka psí, na různých místech svýma nohama šlapala svaté hostie, kněží trýznila na mučidlech, pustošila kostely, zneuctila oltáře a křesťanské panny a mladíky odváděla do zajetí, z něhož není vykoupení, a prolévala krev nevinných . . . Proto voláme k vám a žádáme, abyste, když ne s námi, měli aspoň soucit s těmito křesťany, jichž krev na potupu Spasitele byla vylita... My jsme tu vaši zdí proti pohanským, národům a jestliže my podlehнемe a dům náš bude porušen, věztež, že podobnému zkázy nebezpečenství i vy budete vystaveni«.¹⁰⁶⁾ Ze pak skutečně tyto myšlenky byly vůdcí ideou pražského dvora, dosvědčuje nám okolnost, že v týchž téměř slovech vracejí se nám opět v známé a významné zprávě nejvýznamnějšího rádce Otakarova, biskupa Brunona, když v kritické chvíli (r. 1273) svým pamětním spisem hájil politiku Otakarova před papežem, kardinály a vůbec celým světem křesťanským na koncilu lyonském.¹⁰⁷⁾

¹⁰³⁾ *Cont. Lambacensis SS. IX.*, 560. „Quia fidei nec non et christianitati tulit vexillum“. (Soudobý český kronikář vyzdvihuje korouhev sv. Václava.)

¹⁰⁴⁾ *Emler, Reg. Boh. II.*, nr. 268, 269.

¹⁰⁵⁾ *Emler, Rég. Boh. II.*, nr. 271.

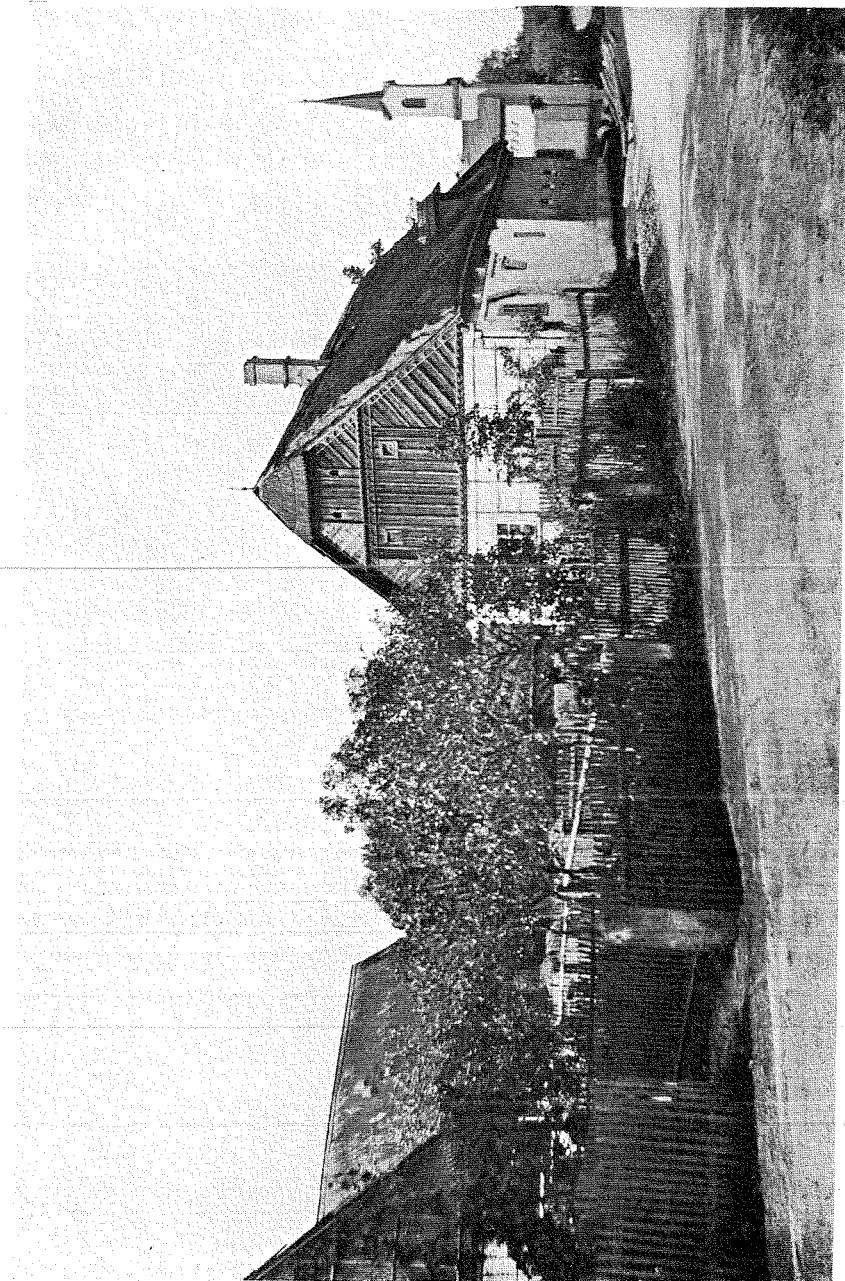
¹⁰⁶⁾ *Cod. epistolaris Ottacari, Emler, Reg. Boh. II.*, nr. 768.

¹⁰⁷⁾ *Emler, Reg. Boh. II.*, nr. 845, str. 344.

A v jiném stylistickém úkolu, prosyceném politickou atmosférou pražského prostředí, ukazuje vlašský retor na zpronevěřilé mravy maďarské. »Poněvadž tento národ za svoji čest pokládá nedostáti čestnému závazku, za pravdu, když pravdu nemluví, a domnívá se, že dopouští se křivdy, když křivdu nepáše, tak jako má za to, že je prolnaným, když nelže«.¹⁰⁸⁾ S ohlasem těchto protimaďarských tendencí, které v západoevropském veřejném mínění měly ospravedlnití expansivní politiku Přemysla Otakara proti Uhrám, setkáváme se pak v stejné míře, jako u literárních Vlachů, též v literárních plodech německých minnesingrů, kteří kupili se kolem dvora Přemyslova. Přemysl nazývá se tu »štitem celého křesťanstva« a Přemyslovi oddaný Němec, mistr Sigeher, obrací se pak v své básni vlastně i proti papeži Řehořovi X. a jeho exaltovaným snahám po spojení všeho křesťanstva za účelem osvobození Svaté země. Evropské křesťanstvo — to je asi smysl jeho slov — má bližší a důležitější úkoly, než křížovou výpravu do Palestýny. Evropa musí starati se především o to, aby ji samu nestihl podobný osud, jako Palestýnu. Je tu nebezpečí z východu, nebezpečí tatarské, maďarské a kumánské! Tomu je třeba čeliti v prvé řadě! »Vojsko křesťanské trpí a strádá. A přece řinčí jejich meče (na půdě uherské, jak třeba doplniti) za osvobození Tvého hrobu stejně dobře, jako kdyby putovali za moře! Lépe by bylo nebýti narozenu, než zde nevítěziti! Odpusť nám, Bože, pro umučení své, neb přisám bůh, nezvítězí-li Otakar, jsme ztraceni!« (»Wizze krist, gesigt Otakker nicht, wir sin verloren!«) Stejný tón ozývá se i z posmrtné elegie nad Přemyslem (»Cantilena de rege Bohemie«), v níž velebí se jeho zásluhy o křesťanstvo: »Er was ein schilt in sinen tagen | übr alle cristenheit | den Falwen (Kumáni) und den heiden | was er den cristen erleiden | den schild er gegen bôt. | Er was ein lewe an gemüete | ein adelar an güete | der werde küne ist tôt.« A nikoli bez výčitky poznamenává pak kronikář, že Rudolf spojil se proti Přemyslovi s Kumány, Rusiny, Maďary a vůbec »se všemi *barbarskými národy*.«¹⁰⁹⁾ — Z celé této vlašské i německé středověké literatury ozývá se opět hlas, který dal asi rozezvučeti po evropských zemích sám přední rádce a nejvážnější hlasatel této protimaďarské koncepce Přemyslový politiky, olomoucký biskup Bruno: Čechám, Čechám Přemyslovým, náleží úloha být hrází Evropy a evropské vzdělanosti proti Asii a z ní přicházejícím barbarům! Chcete-li zahrániti Evropu před tímto nebezpečím, těšte se z válečných úspěchů Přemyslových

¹⁰⁸⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emles, Reg. Boh. II., nr. 2698.*

¹⁰⁹⁾ O německých básnících na dvoře Přemyslova srovnej A. Kraus Jan z Michalovic (V Praze, 1888) strana 33–39, 119, — *Cantilena de rege Bohemie* čte se v *Chron. Colmar. SS. XVII.*, 252 a Kraus l. c. 122. — O spojení Rudolfově s barbarskými národy srovnej *Chron. Magni presb. cont. a. 1272–78, SS. XVII.*, 533.

STATEK V DALIMĚŘICích U TURNOVA,
v němž vyrostl J. Pekař a strýc jeho J. M. Černý.

v Uhrách a nepřekážejte rozpětí jeho moci vůbec a na uherské půdě zvláště! Sláva Přemyslova a politická i territoriální expanse jeho panství na východ — to vše děje se jen v nejvlastnějším zájmu křesťanstva a na záchrani evropské vzdělanosti!

Proto asi nikoli bez úmyslu trval Přemysl na podmínce míru z r. 1271, že v případě jeho porušení ze strany uherské mají biskupové a všechna šlechta přikloniti se k Otakarovi a uznati jej za svého pána, vkládaje při tom rozhodnutí sporu, kdo mír porušil, v důvěře do rukou kurie. Očekával patrně, že kurie pak tento právní spor o to, koho v Uhrách mají uznati za svého pravého pána a vlaďače, rozreší asi podobným způsobem, jako r. 1254 o dědictví babenberské, tak totiž: že »v zájmu křesťanstva« rozdělí Uhry mezi sváící se soky Štěpána a Přemysla. A tak nehledíme-li k dobyvačné sile a touze Přemyslově a snaze opřít svůj mladý mocenský útvar o širší bási geografickou, byla to idea křesťanství, zájmu církve a západní kultury, která vedla Přemyslovu touhu, aby zmocnil se celé Pannónie, »oné šťastné Pannónie, která« — jak zasvěcený retor z dvora Přemyslova píše, »získala si zásluhu, že zrodila sv. Martina«.¹¹⁰⁾ Přemysl snažil se svojí dobyvačnou politikou takřka zachrániti křesťanství a západní vzdělanost v Uhrách tak, že by aspoň jeho západní polovici, jako dědictví po králi Belovi IV., připojil k svému panství. A tuto ideu (se vši skepsí k této domněnce!) dovedl — aspoň pro domácí šlechtu — spojiti i s myšlenkou slovanskou, vrcholící v plánu a romantické touze po obnově říše Svatoplukové, zejména byla-li mu známa historická tradice uherská té doby, která kladla (nezáleží na tom, že nesprávně) zánik slávy a říše Svatoplukovy do Pannónie.¹¹¹⁾ Říše takto vytvořená nebyla by však ani v ohledu národnostním tak zcela různorodá. Pannónie měla tou dobou, pokud možno souditi z historických zpráv, tak jako sousední Štýrsko a Korutany, i značnou slovanskou minoritu,¹¹²⁾ přilehlé pak kraje k zemím alpským osídleny byly Němci.

Celkem tedy možno říci, že uherskou politiku Přemysla Otakara vedla dobyvačná touha, která směřovala k rozšíření jeho panství na východ, aby tak zakrouhlena byla jeho država v zemích českých i alpských. Tato expasnivní po-

¹¹⁰⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emiles, Reg. Boh. II., nr. 2698.* — Již v XII. stol. vypravuje se v uherských pramenech, že sv. Martin narodil se v Uhrách, v Pannónii, a to v Sabarii, místě to na úpatí naším Vojtěchem a Radlou založeného kláštera sv. Martina na Pannónské hoře. (Srv. Czinár M. — Fuxhoffer D., *Monasteriologia regni Hungariae*, Pešť, 1858, str. 24 n.)

¹¹¹⁾ Srv. Šimon de Keza, cap. 18; *Chron. pictum cap. 13.*

¹¹²⁾ *Anonymus Belae regis notarius cap. 47—50* udává poč. XIII. stol., že v Pannónii mezi Dunajem a Drávou sídlili (před opanováním země Attilou) „Romani“, neb „pastores Romanorum“ a dále „Selavorum et Pannonorium gentes“, v jichž sousedství připomíná „Carinthiorum meroanensis fines“.

litika podbarvena byla pak jednak historickou konstrukcí a ideou po obnovení říše Svatoplukovy, od níž odtržené někdy části chtěl opět připojiti k svému království, jednak ideou křesťanskou, která stavěla jeho dobyvačné plány jaksi do světla záchrany křesťanství a křesťanské državy v Uhrách, ohrožené usídlením Kumánů na uherském východě a povážlivou recidivou pohanství také u Maďarů. Plánem jeho bylo připojení Slovenska (až do Potisi) k Moravě a Pannonie k jeho državě alpské.

S plánem připojení Slovenska k českým zemím setkáváme se pak i nedlouho po smrti a pádu Otakarově r. 1290 a je velmi pravděpodobné, že jeho syn Václav II., který — jak Šusta krásně ukázal — byl vůbec v své politice jaksi jen světlým stínem svého otce — přijal tento plán jako část politiky Otakarovy. Když totiž po smrti Ladislava IV. zabýval se Rudolf Habsburský myšlenkou považovati Uhry za odumřelé léno říše¹¹³⁾ a uděliti je svému synu Albrechtovi, mělo se při tom dostati Slovensko k Čechám, tak totiž, že by Dunaj (a pomezné hory na rozvodí Dunaje a Tisy, jak můžeme zprávu doplnit ve smyslu politiky Přemyslovky) byl hranicí mezi českým a rakouským panstvím v Uhrách.¹¹⁴⁾ Pro odpor papeže a uznáním dědických práv posledního Arpádovce Ondřeje III. s tohoto úmyslu sešlo. Nepochybňuje tu však též jistá souvislost mezi plány Přemyslovými a získáním koruny uherské r. 1301 pro Václavova syna Václava III.

Připojení Slovenska a Pannonie k česko-rakouskému státu Přemyslovu byla jistě smělá myšlenka smělého a odvážného českého krále. Jeho koncepcie a odůvodnění vznikla spíše na Moravě než v Čechách, která uherským poměrům, ale také pojetí a odůvodnění této politiky ve smyslu obnovy říše Svatoplukovy byla asi bližší, než Praha. V jeho pozadí tušíme olomouckého biskupa Brunona, jenž byl vůbec předním rádcem a pomocníkem Přemyslovým, a jemuž také nasvědčuje obratné využívání ideje křesťanství a její spojení s expansivními českými snahami na východ.

Odvážný a dalekosahající tento plán byl patrně na dvoře Přemysla Otakara hotov již někdy v letech šedesátých, jak mimoděk prozrazuje se ve zprávě

¹¹³⁾ Šr. Kopp, *Gesch. d. eidgenössischen Bünde*, Leipzig 1845 str. 558 n.

¹¹⁴⁾ Pez, *Thesaurus anecdotorum*, Augustae Vindelicorum et Graecit, 1721—1729. K VI. dílu připojen je „Cod. diplomatico-historico-epistolaris“ o třech samostatně paginovaných částech. V části II. na str. 204. pod. č. 291 je „Epistola decani N. ad episcopum Ratisbonensem de divisione Hungariae“. V listu podává nejmenovaný děkan zprávu o politických novinkách na dvoře císařském. A píše: „Opinabila nova per patriam susurrantur, quod videlicet rex Romanorum regnum Ungariae illustris principibus regi Bohemiae ac duci Austriae feodaliter contulit pro divisio, sic ut meatus Danubii limes esse debeat regionum. Quod si ita est, dominis ducibus Bavariae praejudicare videtur, qui ad dignitatem illius coronae fuerant tamquam nepotes jure proximitatis, filii cessantibus, ut creditur, admittendi“. Biskup řezenský pak odpovídá, že disposici Rudolfovou se bavorskému domu křivda neděje, protože odumřelá léna se po přeslici nedědí.

o bitvě u Kressenbrunu, že by Přemysl, »jak se všeobecně za to mělo«, mohl svého vítězství využít k naprostému pokolení Uher a podřídit je svému panství.

Tuto koncepci měl patrně politicky připravovati Přemyslův projekt ještě smělejší, jenž by vlastně zabezpečoval i realisování plánu prvého, a jenž by pak znamenal vyvrcholení politické moci a prestýže českého státu vůbec; směřovalt k tomu, aby na skráných vítězného českého krále spočinula vedle koruny české, uherské a rakouské i koruna císařská. Také tento plán zrál již asi v letech šedesátých, jak vidíme z pokusu Přemyslova získati korunu císařskou r. 1255.¹¹⁵⁾

Obě vysoko vzepjaté myšlenky české politiky, plán získati korunu uherskou i korunu císařskou, byly však zkříženy (a můžeme říci již předem také zmařeny) francouzskou politikou, mladší větve Kapetovců, která po pádě Štaufů pomocí kurie zakotvila v Neapoli a na Sicilii.

Karel z Anjou a Přemysl Otakar II.! Na první pohled mohlo by se zdát dost těžko pochopitelným, jak zájmy těchto dvou geograficky vzdálených králů mohly přijít do konfliktu. Ba mohly by proti tomu svědčiti i jiné okolnosti. Oba, Karel i Přemysl, založili svoji moc na přízni kurie, oba stáli jaksi v službách jejich zájmů. Ale oba také sloužili kurii tak, aby především jim samým z toho mohli vzejít prospěch a, opírajíce se o Řím a kurii, docílovali toho, že nesloužili pouze oni kurii, nýbrž i tato jim. Ba záhy se ukázalo, že jak politika anjouovská, tak i česká, doveďla dostati kurii takřka do vleku svých politických zájmů a rafinovaně využívali moc Říma pro své vlastní cíle.

V povaze Karla i Přemysla bylo zajisté mnoho podobnosti. Oba pocházeli ze starých národních dynastií, které na periferii svaté říše římské založili a rozširovali moc svého rodu a rozsah svého národního státu. Oba byli druhorozenými princi, původně určenými pro sekundogenituru. (Také získání zemí alpských bylo, jak se zdá, českým dvorem myšleno původně jako přemyslovská sekundogenitura.) A oba svým nadprůměrným nadáním vojenským i diplomatickým, smělostí svých plánů, dospěli k tomu, že nespokojili se svým druhorozenecckým údělem, ale považovali jej pouze za východisko k založení velké říše svému rodu, a pomocí papežské politiky docílili toho, nač svatá říše římská, tou dobou obzvláště trpící svými rozervanými poměry, zdaleka již nestačovala. Tak jakoby cítili, že německý element, jenž od smrti Karla Velkého strhl na sebe vládu a prvenství v říši a v křesťanství, se již za několik těch století vyčerpal, a že třeba jej nahraditi prvkem novým, perifernějším sice, ale i úkolům, ovládnouti východ i západ, bližším a v podstatě svěžejším.

Karel z Anjou byl mladším bratrem francouzského krále Ludvíka svatého,

¹¹⁵⁾ Sro. předchozí článek Šusta v tomto sborníku.

jejž politika kurie povolala do Italie proti Štaufům a jenž také jejich vládě v Italií učinil energicky konec. Z Provence, kde bylo jeho údělné hrabství, získávávliv v severní Italií, aby pak papežem Urbanem IV. dosazen byl na trůn obou Sicilií. Karel z Anjou zůstal však i na Sicilii Francouzem a vše, co podnikal, činil jaksi v zájmu svého francouzského rodu a francouzské politiky. Tak Anjouovci a Francie získává tou dobou téměř preponderanci v evropské politice. Karel z Anjou byl panovník neobyčejně čilý, podnikavý a smělý. Když francouzské nadvládě zajistil skoro celou Italiю (vlastně i s kurií římskou), jeho zrak obrací se k východu, k moři egejskému a Caříhradu, aby pak vůbec kraje ležící při březích Středozemního moře podřídil vlivu francouzské politiky, takže moře Středozemní stalo by se pak skutečně mořem anjouovským a francouzským,¹¹⁶⁾ jemuž by „svatá říše římská“, tak jako někdy v dobách Caesarových neb Augustových tvořila pouze pozadí.

Ne menší byly však cíle politiky české, jedině snad s tím rozdílem, že opěrným bodem pro své světovládné cíle chtěla učiniti slovanský východ (země české, event. polské) a střední Podunají. A tak se stalo, jak ještě uvidíme, že kolem těchto dvou vůdcích politických duchů v evropské politice seskupila se celá Evropa a že právě mohutné rozpětí jejich politických aspirací, přes místní a geografickou odlehlost obou království, jimž Přemysl a Karel vládli, přivedla je skoro bezděčně do přímého konfliktu.

Obratné diplomacie kuriální nebyly asi tajny síly, které zprvu jen jakoby ukryty, dřímal v panovnickém a politickém nadání obou králů a zakladatelů říši. Proto snažila se, aby předešla nebezpečí, které by křížením aspirací českých i neapolských mohlo vzniknout tím, že chtěla z nich učiniti přátele a spojence. V únoru roku 1268 papež Klement IV. s důvěrou obrací se na Přemysla a vyjevuje mu, kterak Konradin svojí výpravou do Italie „snaží se podvrátiti ušlechtitlé dílo, které Všemohoucí skrze nejmilejšího našeho syna Karla, vzněšeného krále Sicilie, koná v Italii, a podivuhodným způsobem jej podporuje a vyvýsuje“. ¹¹⁷⁾ A žádá jej, aby nedal se svěsti záměry „svých pošetilých sousedů“, kteří — podporujíce Konradina, — strojí úklady svaté matce církvi. V dubnu pak téhož roku 1268 papež srdečně se těší z listu Přemyslova, v němž tento oznamuje, že zamýšlí s králem sicilským navázati přátelské vztahy.¹¹⁸⁾ Podle úmyslu kurie

¹¹⁶⁾ Sro. Lavisse-Rambaud. *Histoire générale*, III., 701 n., kde vystížná charakteristika Karla z Anjou z pera prof. Denise. Dále též Koppp-Busson, *Gesch. d. eidgenössischen Bünde II/3, obsahující „Des Reichen Verhältnisse in Italien“ v době Rudolfa Habsburského.*

¹¹⁷⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 603.

¹¹⁸⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 609 „Literas... recipimus, per quas nobis intimare curasti amicitiam, quam cum... Carolo, rege Siciliae... habere proponis“.

z jara neb z léta roku 1268, jimž podřízoval se i Karel z Anjou, mělo mezi dvorem pražským a neapolským dojít k uzavření rodové — a nepochybnič politické — aliance tak totiž, že by prvorodený syn Karlův zasnouben byl mladičké dcéri Přemyslové.

Leč s tohoto záměru, jak se zdá, nikoli bez jistého úmyslu Přemyslova, sešlo. Přemysl na žádost Karla z Anjou odpověděl, že stran své dcery jest již vázán slibem jinde.¹¹⁹⁾ Kunhuta, prvorodená dcera Přemyslova, zasnoubena byla totiž tou dobou již Friedrichovi, landkraběti durinskému.¹²⁰⁾ Friedrich, vnuk císaře Friedricha II., byl v Německu stranou štaufskou pokládán za přirozeného dědice a kandidáta trůnu svého děda a v národě kolovaly o něm pověsti, jako o z mrtvých vstalem císaři, který přišel, aby osudnému bezvládí v říši učinil energicky konec. A proto papež Kliment IV. „nikoli bez nelibosti“ vzal na vědomí tuto zprávu.¹²¹⁾ Nebyly mu tajny úmysly některých knížat německých, zvoliti Friedricha durinského za krále. Zasnoubení pak dcery Přemyslovy tomuto papežskému protikandidátu dávalo přirozeně najevo, že Přemysl přesedlá nebo přesedlává ke straně štaufské.¹²²⁾ Proto papež, jenž prý nemohl pochopiti toto Přemyslovo počinání,¹²³⁾ velmi důklivým způsobem dává mu „otcovskou radu“, aby podobných podniků se raději vzdaloval. Sám nevzdával se ještě plánu rodové aliance mezi Přemyslovci a Anjouovci a Karla sicilského těsil, že Přemysl ještě může mít děti, jejichž sňatek s ně-

¹¹⁹⁾ Emler, Reg. Boh. II., nr. 626. „Sane dudum“ píše papež králi sicilskému 14. okt. 1268 „ab illustri rege Bohemiae super his, quae inquiris, certum responsum habuimus, quod non multum nobis fuit acceptum, cum responderit eo tempore, quod de filia jam se aliis obligaverat“.

¹²⁰⁾ Sro. Bresslau, *Die Vorgeschichte der Wahl Rudolfs von Habsburg*, Mitt. d. Inst. f. österr. Gesch. (1894) XV. str. 66, pozn. 3.; H. Gauert, *Zur deutschen Kaiserfrage*, Hist. Jahrbuch (1892) XIII., 119, 122. — „Friedrich III.“, jak se Friedrich pak v srpnu a v říjnu píše, odvolává se výslovně na podporu „svého tchána“ krále českého. (SS. XVIII., 536, 539.) Zasnoubení Kunhuty, dcery Přemyslovy, lanckrabě durinskému, bylo v tehdejším světě považováno za velkou politickou událost, k níž připínaly se dalekosáhlé plány. Tou dobou konala se na univerzitě v Bologni politická disputace o platnosti volby Alfonse Kastilského a Richarda Cornwalliského, resp. o možnosti nové volby Friedricha Durinského. „Ex his ... insurrexit questio hic disputata per d. Stephanum Polonum; filia Friderici (imperatoris II.) obtinuit apud illos duos electos, quod ipsi renunciaverunt. Et demum dedit rex Bohemie filiam filio ipsius domine (Margareta, dcera Friedricha II., byla provdána za Albrechta lanckrabě durinského a jejím synem byl Friedrich, snoubenec české Kunhuty) in uxorem. Post hec ipse filius concorditer a principibus electus fuit in imperatorem. Quaerebat, an valeret electio“. Sro. Gauert l. c. str. 116, kde správně ukazuje, že Štěpán byl Čech a hájil české stanovisko.

¹²¹⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 626.

¹²²⁾ Na změnu fronty české politiky r. 1268, která až do té doby byla v čele papežské strany v říši, kdežto od roku 1268 vede vlastně ve straně štaufské, správně upozornil již Peškař, *Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn*, Čas. Mat. Mor. (1893) XVII., 132.

¹²³⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 627. „De praemissa (sc. electione Friderici) etiam tua circa id dubitatione non sufficimus admirari“ (7. nov. 1268).

kterým z dětí Karlových mohl by utvrditi rodovou a politickou alianci mezi nimi.¹²⁴⁾ Ba možno-li věřiti zpravidla politicky dobře informovanému Jindřichovi z Iserni, papež měl v úmyslu zasnoubení Friedricha s Kunhutou prohlásiti za neplatné, aby tak Kunhuta uvolněna byla pro sňatek se synem Karla z Anjou.¹²⁵⁾

Na dvoře neapolském Přemyslovo odmítnutí rodové aliance, zejména však okolnost, že Přemysl zasnoubil svoji dceru římského rivalovi Karlu z Anjou, považovali takřka za hozenou rukavici a výzvu k boji. Vždyť Friedrich durinský psal se již záhy potom a dal se nazývat „králem sicilským a jerusalemským“. I když pak v střízlivějších kruzích a v ghibellinských městech severoitalských nevzdávali se ještě Alfonsa kastilského pro korunu císařskou, považovali přece jen mladého Friedricha za dědice království obou Sicilií a nadějněho bojovníka proti Anjouovcům.¹²⁶⁾ S tohoto hlediska posuzovali pak v Neapoli rodovou alianci pražského dvora s Durinskem.

Když tedy Přemysl, nedbaje papežských rad, spojil se přímo s nepřitelem domu Anjou, Karel z Anjou hledal a našel nevěstu pro svého syna na dvoře úhlavního nepřitele Přemyslova, Štěpána uherského. Byl to diplomatický tah pro Přemyslovo politiku přímo osudný. K tomu pak ještě přišlo, že papež Kliment IV., jehož úsilí bylo by se snad podařilo zaceliti trhlinu, která povstala r. 1268 mezi Prahou a Neapolí, 29. listopadu 1268 zemřel. A po jeho smrti nastupuje skoro na tři čtvrti léta sedisvakance na stolci Petrově, poněvadž kardinálové strany francouzské nedovedli se dohodnouti se svými protivníky o vhodného kandidáta tiary.

V červnu roku 1268 dostalo se již velmi vlivného přijetí se strany Karla z Anjou poslům krále uherského.¹²⁷⁾ A po vzájemně výměně názorů s obou stran

¹²⁴⁾ Emle, Reg. Boh. II., 626. „*Sed habere poterat (rex Bohemiae) adhuc liberos, quibus habitus locus esset inter te (Carolum) et ipsum (Ottacarum) pro tutis et suis liberis foerdera solidandi*“.

¹²⁵⁾ Cod. epist. Ottacarii, Dolliner l. c. str. 11. „*Nuper filio (Karoli) nata d. regis Boemiae, suadente papa, tradi debet in uxoris amplexus matrimonios, quod cum filia latigravii contrarerat, in irritum auctoritate apostolica revocato*“. Zpráva má, přes to, že se zachovala jako pouhé dictamen, věrojatně svůj reální podklad. Mluví se v ní též o listu a radě d. Martini, jenž — jak z papežského listu z r. 1268 víme, jménem Karlovy měl vyjednávat v Praze. „*Si tuum Martinum miseris*“ píše papež „*et nos nostro Martino parcemus*“. (Emle, Reg. Boh. nr. 626.)

¹²⁶⁾ Gauert l. c. str. 119–21; Redlich O., Rudolf v. Habsburg (Innsbruck, 1903.) str. 147. — V ghibellinských kruzích italských štítů se již pověsti o skutečné volbě Friedrichově, a že celá řada vynikajících říšských knížat, mezi nimi pak i král český, slibili a přísahali doprovoditi se svojí zbrojnou mocí „Friedricha III.“ do Italie.

¹²⁷⁾ Mon. Hung. Acta extera I. Tu publikována jsou aktá, osvětlující vztahy mezi Anjouovci a Uhrami, zejména na podkladě Anjouovských register v „Grande Archivio“ v Neapoli. — V kanceláři neapolské bylo zvykem datovati podle sicilské indikce. Při převedení tohoto způsobu datování na křestanský letopočet přihodila se vydavatelé anjouovských akt některá nedopatření, jež pro správné pochopení souvislosti kri-

došlo pak roku 1269 k uzavření sňatků mezi syny a dcerami krále neapolského a mladšího krále uherského, tak totiž, že syn Karla z Anjou zasnoubil se s uherskou princeznou Marií a dcera Karla z Anjou, Isabela, byla oddána s nejstarším synem Štěpánovým Ladislavem. Tyto obapolné sňatky zpečetily politickou smlouvu mezi Neapolí a Uhrami, uzavřenou 15. září roku 1269 „pro větší čest a slávu boží, svaté církve římské a víry křesťanské“, kterou zavazoval se Karel z Anjou podporovati Štěpána, krále uherského a pána Kumánu, „katolického a nejoddanějšího svaté římské církvi“ proti Přemyslovi a Štěpán opět Karla.¹²⁸⁾

Tak stala se uherská otázka součástí světové politiky francouzské a proti Přemyslovi postavila se liga „šesti králů“, s jichž kooperací a podporou mohla prý francouzská politika v evropských otázkách počítati. Anjouovské politice přinášela aliance s Uhrami, vedle ohrožení Přemysla Otakara, i jiné výhody. Stala se již zmínka o tom, že ambice Karla z Anjou neomezovaly se pouze na Italií, ale že směrovaly k politickému ovládnutí celého Středomoří. Aliance s Uhrami zabezpečovala pak Karlovi uherskou pomoc proti Caříhradu i se strany severní,¹²⁹⁾ když

tických let 1268–78 mají dosti značnou důležitost. Správně na to upozornil už *Del Giudice, Cod. dipl. del regno d'Angio III.*, 138. — O vztazích Uhru a Neapole svr. též *Leop. Ovary, Relazioni storiche fra l'Italia e l'Ungheria* (Roma, 1906, v *Atti del congresso internazionale di scienze storiche*, Roma, 1903) a *Schipa, Un principe napoletano amico di Dante* (Carlomartello d'Angio) Napoli, 1926, kde s úspěchem užívá i jiných pramenů italských a francouzských, v našich knihovnách nedostupných. Knihu Schipova je novým, přepracovaným vydáním starší jeho studie s názvem „*Carlo Martello*“, která vysla v *Archivio storico Napoli*. (1889) sv. XIV. Nicméně pravá souvislost české a neapolské politiky ušla stejně badatelům uherským, jako vlašským, ale i německým.

¹²⁸⁾ *Del Giudice, Codice l. c. III.*, str. 136–39. — *Acta extera l. c. str. 21–23*. O smyslu této smlouvy proti aspiracím Přemyslovy svr. výše. V listu Karla z Anjou z r. 1269, kterým předkládá se smlouva ke schválení papeži (si est in presenti) a sboru kardinálů, se zřejmou tendencí jmenuje se Štěpán „catholicus et fidelissimus sancte romanae ecclesiae“.

¹²⁹⁾ Svr. Schipa, *Un principe Napoletano l. c. str. 5*. — *Sternfeld R., Karl v. Anjou als Graf der Provence* (Berlin, 1888) a téhož studi: *Ludwigs d. H. Kreuzzug nach Tunis 1270 und Politik Karls I. von Sizilien* (Berlin, 1896) Redlich O., *Habsburg, Ungarn und Sizilien und ihre Beziehungen, Festgabe zu Ehren Max Büdingers* (Innsbruck, 1898). — Myšlenkou získatí spojenectví Uhru proti Caříhradu zabýval se Karel z Anjou již před navázáním politických styků se Štěpánem, když po smrti své prve ženy Beatrixe ucházel se o ruku Margarety, dcery Uherského krále Bely IV., jež však z asketických důvodů odmítla je podobně jako Otakara. I tu vlastně stáli mitmoděk svými politickými zájmy Přemysl a Karel proti sobě jako sokové. Nicméně rodová aliance Karlova s dcerou Bely IV. neměla naprostu tendenci protičeskou. Ba spíše na opak. Kdyby podle plánu papeže Klimenta IV. bylo došlo k alianci mezi Prahou a Neapolí, nebyl by Karlovi tchán jeho syna Přemysla, jenž získal by podle svých aspirací dědictví po Belovi IV. v Uhrách, politicky nevhodným; mohlt s ním pak počítati, jako s mocným spojencem a zájmy „pána Kumánu“ Štěpána, obětoval by asi nepochybně prospěchu Přemyslova. Nepřátelským vůči Čechám byla tepře rodová aliance se Štěpánem. K změně politické fronty v Neapoli došlo někdy na jaře neb v létě r. 1268.

již před tím francouzská politika dovedla dostati ve své sféry celý též Balkán, království srbské i carství bulharské.¹³⁰⁾ Osudnější, než spolek „šesti králů“, který pak stavěl chlubivě Karel z Anjou proti Přemyslovi, byla však preponderance francouzské politiky v Římě u kurie.

Ctižádostivý český král (a patrně i královna), který tou dobou neměl ještě dědice trůnu, chtěl asi roku 1268 své prvorodené dcerce zajistiti vrcholné postavení v evropské společnosti a tak dal se svésti na scestí kandidatury durinského Friedricha. Vždyť víme přece, že tou dobou zabýval se i myšlenkou, zajistiti mu český trůn a celé své dědictví. Když však Friedrichova kandidatura rozhodným veto kurie neměla naděje na úspěch, a když Přemyslovi narodil se r. 1271 syn a dědic trůnu, oživly v Přemyslovi starší jeho naděje na korunu císařskou, kterou by za příznivých okolností mohl získati nejen pro svoji dceru, ale pro sebe a svůj rod.

S hlediska uherské politiky Přemyslovy, ale pak i politiky císařské, byla Štěpánova aliance s Karlem z Anjou událostí mimořádného významu a skvělým protitahem proti české preponderanci na dvoře uherském, kterou zajistil si Přemysl svým sňatkem s Kunhutou. Leč Přemysl se svých plánů nevzdal, ba jal se je prováděti se vši energií. Byl si vědom toho, že Karel z Anjou je jeho hlavním protivníkem, a podle toho zařídil i své politické disposice. (S tohoto hlediska je nám pak pochopitelné, že v kanceláři Přemyslově objevují se tou dobou literárně vzdělaní Vlaši,¹³¹⁾ jako byl na př. Henricus Italicus a Henricus de Isernia, vášniví ghibellini a nenávidějící na život a na smrt uchvatitele Sicilie, Karla z Anjou. Přemysl a Bruno olomoucký velmi obratně dovedli využívat i publicisticky a agitačně jejich literárních schopností v zájmu své politiky, jednak přímo proti Karlovi z Anjou,¹³²⁾ jednak proti pohanským mravům Karlova spojence, Štěpána uherského.)

¹³⁰⁾ Sternfeld, Ludwigs d. H. und die Politik Karls I. von Sizilien.

¹³¹⁾ Jan B. Novák, *I rapporti culturali della Boemia e del popolo cecoslovacco coll' Italia nel passato* (Roma, 1925) a téhož starší studie: *Gli Italiani a Praga e in Boemia nel medio evo* (*Rivista d'Italia*, 1911), jakož i základní práce o Jindřichovi z Isernie, uvedené již výše.

¹³²⁾ O nenávisti Jindřicha z Isernie vůči Karlovi z Anjou svědčí celý jeho *Codex epist. Ottacari*, mimo jiné na př. list adresovaný Brunovi, biskupovi olomouckému. „Papa Clemens, istitus summi pontificis predecessor, Robertum de Baro . . . apud Karolum regem, Sicilie per fidum invasorem, Cesarei sitiitorem sanguinis ordinaret“. (Petrov, *Henrici Italicu libri formarum l. c. I.*, 81.) Nebo v jiném listě: „Ille homo nequam, M. (Karolus) scilicet, cuius sit anima male dicta, nam ipse . . . fuit regnicollorum flagicium, dol et fraudis hospicium et causa litium, quas videmus . . . per ipsum tot mala in regno regnant Sicilie, per ipsum tot mala in ducatu ducuntur Apulie, per ipsum tot mala in principatu Capue principiantur, nec fidem gerunt homines, ut deceret ad invictissimum dominum K., regem nostrum“. (Petrov, tamže str. 99.) A jinde: „Karoli . . . cuius metu de amicorum meorum consilio ad curiam non sum ausus accedere, cum quemlibet interficeret Siculum Gibbelinum“ (Petrov, tamže str. 120.)

Přemysl rozhodl se vypořádati se především se Štěpánem uherským. Přiležitost naskytla se velmi záhy po smrti krále Bely IV. Sotvaže Bela dne 3. května 1270 zavřel oči, uprchla jeho dcera Anna i s některými magnáty, kteří stranili Belovi proti Štěpánovi, k svému zeti Přemyslovi, jemuž přinášela, jako zástavu jeho politických aspirací, uherskou korunu. Mimo to bylo tu rozšíření državy Přemyslovy o Korutany, což obojí dávalo podnět ke konfliktu. Byl zatím utišen příměřím v Brně (v červenci r. 1270), které pak bylo opětovným vyjednáváním prodlouženo až do r. 1272. Měl být zachován status quo. Přemysl tímto příměřím mínil si uvolnit ruce pro upevnění svého panství v Korutanech a v Kraňsku.¹³³⁾

Tu však došla jej zpráva, že Uhři, nehledíce na smluvění příměří, vtrhli do Rakous a na Moravu. Přemysl rychle vrátil se na Moravu a do Čech a rozsáhlým zbrojením chystal se k rozhodné ránné. Cíle této války z r. 1271 jsou nám již známé. Přemysl chtěl uvázati se v dědictví Belovo, dobýti Slovenska a Pannónie a zatlačiti Štěpána do jeho kumánského panství za Matrou a za Dunajem.

Rychlým a energickým postupem zmocnil se západního Slovenska (neb aspoň jeho strategicky nejdůležitějších částí) a, když tuto zem zabezpečil pro své panství, vtrhl do Pannónie. Ale jeho vítězný postup zastaven byl při těžce vojensky zdolatelném, bažinatém přechodu přes řeku Rábu a Rábnici. Štěpán, jenž asi nechtěl všecko riskovati, pokusil se o vyjednávání. Leč bez úspěchu. Neboť Přemysl se prý nechtěl vzdátí dobytých krajin.¹³⁴⁾

Došlo pak dne 21. května k nové bitvě. Oba protivníci přičítají si vítězství. Lze říci, že Otakar nebyl poražen, ale také nevítězil. Ba nedovedl zameziti ani vpád Uhrů do Rakous a na Moravu. Za těchto okolností, když byl i z Bavor náhle ohrožen, nezbylo mu než odložiti provedení svého plánu na dobu příznivější. Tak došlo pak (v červenci roku 1271) k novému vyjednávání a konečně k míru, kde Přemysl přistoupil na podmínky od Štěpána původně nabízené. Vydal totiž Štěpánovi dobytá území uherská, načež opět Štěpán uznal jeho panství v Korutanech, Kraňsku jakož i v Štýrsku.¹³⁵⁾ Uherskou korunu, patrně jako zástavu svých nároků a cílů, si však podržel, ba Štěpán byl donucen na ni resignovati pro sebe i své dědice. Také prosadil, že do »věčného míru« mezi Přemyslem a Štěpánem

¹³³⁾ Huber, *Gesch. Oesterreichs* (Gotha, 1885) str. 556, *Palacký Dějiny II. l.*, str. 69 n. Pokládám za zbytečné to, co je celkem dobře a správně vyloženo a doloženo u Palackého a zejména u Hubra, tu šířej rozváděti.

¹³⁴⁾ Huber l. c. 559; *Palacký l. c. 78.*

¹³⁵⁾ Huber l. c. 560; *Palacký l. c. 80.*

vložena byla důležitá klausule pro případ jeho po ušení: že uherští poddaní Štěpánovy od něho odpadnou a uznají za svého pána Přemysla.¹³⁶⁾

Při uzavření tohoto míru vystupují už zcela jasně obě evropské koalice, Přemyslovská a Anjouovská, proti sobě, aby se nedlouho potom utkaly při ještě vážnější příležitosti, i když snad v jejich řadách nastaly jisté přesuny. Na straně Přemyslové je to především jeho švagr Ota, markrabí braniborský, tchán jeho dcery, Albrecht, lantkrabí durinský, dále markrabí míšenský, Ludvík, falckrabí na Rýně, vévoda saský, brunšvický, brabantský a limburšký markrabí landsberský; vedle světských knížat říšských patřil k Přemyslovské koalici z duchovních knížat říšských arcibiskup mohučský, magdeburský a salcburský, vesměs se svými suffragány. Tedy skoro celý sever říše spolu s Mohučí a s Falci na Rýně. (Vlastně jediný Jindřich bavorský připomíná se v táboře protičeském.) Vedle říše a jejích knížat stáli při straně Otakarové knížata slezská a kujavská. Ze vzdálenějších spojenců Otakarových jmenuje se zejména král Richard anglický, »zvolený císař římský« a král španělský. Celkem tedy měla za sebou koalice Přemyslovská země české a rakouské, severní Německo s polským Slezskem a Kujavami, Mohuč, Falci, Anglie, Španělsko.

Proti této koalici stala pak koalice *Anjouovská*, opírající se o evropský západ, jih a východ. Vedle Karla z Anjou, krále sicilského a neapolského, a Štěpána uherškého, byli to Filip, král francouzský, císař byzantský, cár bulharský, král srbský, tedy vlastně celý Balkán, z evropského severovýchodu Velkopolsko i Malopolsko, knížata kijevská a ruská a z evropského západu Jindřich, vévoda bavorský. (Nápadné a jaksi nevysvětlené zůstává spojenectví Bely, vévody mačovského, syna uheršké kněžny Anny, která před tím a záhy potom i se svým synem vystupuje v zájmu politiky Přemyslové; snad byl v táboře Štěpánové jenom z donucení.)

Obě tyto koalice měly pak dosti záhy možnost změřiti politicky své síly, když v dubnu roku 1272 roznesla se zpráva o smrti »zvoleného císaře římského« Richarda Cornwallského a když tak opět vynořila se otázka v říši toužebně očekávaného skutečného nástupce Friedricha II.

Přemyslovi bylo známé rozhodné a zamítavé stanovisko kurie vůči kandidátuře, s kterou s počátku i sám počítal, a která vlastně přivedla jej do konfliktu

¹³⁶⁾ Emler, Reg. Boh. II. nr. 753. Jak velice záleželo Přemyslovi na této klausuli, vidíme z relace, kterou doprovodil Přemysl Otakar článek míru, podané ke schválení kurií, a která je pak obsažena v konfirmaci míru papežem Řehořem X. ze dne 5. května 1272. „*Lecta nobis car. in Ch. filii nostri Othachari . . . petitio continebat . . . quodque barones illius, qui pacem ipsam violaverit, ab ipsius auxilio et defensione discedant et assistent eidem, qui pacem servarit predictam . . . prout in predictis litteris plenius dinoscitur continetur*“ (Theiner, Vet. Mon. Hung. I., 304.).

i s politikou anjouovskou, totiž vůči kandidatuře vnuka Friedricha II. Friedricha durinského, snoubence jeho dcery Kunhuty. Když tedy s touto kandidaturou (také pro mladí Friedrichovo) nebylo možno počítati, pokusil se — a to nikoli bez úspěchu — zajistiti korunu císařskou nejen svému rodu, ale sám sobě a snad i svým dědicům. Počítaje patrně se svými dosavadními spojenci v říši, pokusil se získati i další. V letopisu líčícím příběhy krále Otakara zachovala se zpráva často s nedůvěrou a skepsí přijímaná (ke skeptikům patřil i mladý Pekař!), líčící poselství Engelberta, arcibiskupa kolínského ku králi Přemyslovi, jakož i jiných knížat z říše, nabízejících Přemyslovi korunu císařskou.¹³⁷⁾ Zpráva tato byla však r. 1894 německým badatelem Harry Bresslauem postavena do docela nového světla.¹³⁸⁾ Bresslau objevil totiž v Itálii nový, soudobý pramen, podle něhož o kandidatuře Přemyslové na císařský trůn roku 1272—3 nemůže být pochybností. Ovšem iniciativa (na rozdíl od české zprávy, pocházející, jak Pekař¹³⁹⁾ správně ukázal, až ze XIV. stol. a přikrašlující domnělým odmítnutím Přemyslovým to, co se nepodarilo) vycházela zcela určitě se strany Přemyslové. V tom smyslu novější badání doplnilo jen kritické a důmyslné argumenty Pekařovy.

Jindřich z Isernie, v jehož diktaminech opětovně vyslovují se naděje, že jediným způsobilým kandidátem císařství je Přemysl, tlumočil, jak Pekař správně postěhl, jen názory a mínění pražského dvora.¹⁴⁰⁾ A názory Jindřicha z Isernie velmi živě doplňuje nám celý sbor básníků, blízkých dvoru Přemysla Otakara. V říši na dvorech knížat i mezi lidem kolovalo tenkráte „proroctví“, šířené asi Přemyslovi oddanými minnesingry, že prý v říši, zmítané od smrti Leopolda Babenberka a císaře Friedricha II. věčným neklidem, tak dlouho nebude pokoje, „dokud říšský orel neuhnízdí se v sídle lva“, což prý od kněží vykládáno bylo jako proroctví o českém králi.¹⁴¹⁾ Německý básník z českého dvora mistr Sigeher velebí Přemysla jako Alexandra a prorokuje, že tento Štauf (po matce a od roku 1268 i politikou) vystoupí výše, než kdy jindy a jeho meč bude bojovati za čest a slávu, jako někdy Alexandrův („sus sol ein Stoufer hiure hoher stigen,

¹³⁷⁾ *Annales Otakariani, Fontes rer. boh. II.*, 326.

¹³⁸⁾ Harry Bresslau, *Zur Vorgeschichte der Wahl Rudolfs von Habsburg*, Mitt. d. Inst. f. oesterr. Gesch. (1894), XV., str. 50–67.

¹³⁹⁾ Pekař, *Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn*. Časopis Mat. Mor. (1893) XVII., 38 násł.

¹⁴⁰⁾ Pekař l. c. 131–34. Kraus, Václav z Michalovic l. c. str. 33.

¹⁴¹⁾ Ottokars Oesterr. Reimchronik 12018 n. „die pfaffen, die daz wisten . . . das wissagen waer getan | ūf den bēheimischen kunic“; náznak tento ukazuje, že asi v širších kruzích zaalpských nezůstalo tajemstvím vůlidné celkem přijetí kandidatury Přemyslové papežem Řehořem X. Srovnej níže text a pozn. 149.; Též Hagen l. c. IV., 450.

danne wert"). A v jiné básni, složené rovněž ku poctě Přemysla Otakara, prosí boha, aby z dvou králů udělal jednoho spravedlivého a křesťanského t. j. aby v říši na místo Richarda a Alfonse stal se králem Přemysl. V jiné opět básni, kde upomíná krále na obvyklý ve středověku obraz kola štěstí, vyzývá Přemysla, chce-li zůstat na hore a státi se císařem, aby miloval boha a poslouchal rady moudrých.¹⁴²⁾

Kandidaturu Přemyslova nejurčitěji a nejvážněji potvrzuje nám memorandum biskupa Brunona, jež vzniklo konečně v stejném prostředí, jako diktamina Jindřicha a básně Sigeherovy.¹⁴³⁾ A že hodnost a koruna císařská byla nejen v zájmu ctižádostivé snahy Přemyslovy, ale že také plně odpovídala cílům jeho politiky, o tom — v souhlase s Pekařem — nemůže být pochybnost. Předně zajistila by mu držení dědictví babenberského, tak jako Rudolfovi. Mimo to byla by pak citelně ohrožovala sama vůdce protičeské politiky Karla z Anjou,¹⁴⁴⁾ jak eventuelními aspiracemi na dědictví sicilské, tak i tím, že by jeho říše, jak opět Pekař správně postihl, dotýkala se přímo Italie, kde italskí ghibellini byli by ji ochotně upravovali cestu dále do středu poloostrova.¹⁴⁵⁾ A kdyby pak snad i Přemysl byl ochoten (podobně, jako Rudolf) těchto starých štaufských aspirací se vzdáti z ohledů na kurii, mohl za tuto cenu odkoupiti spojenectví francouzské a anjouovské politiky s Uhrami, a tak uvolnit své síly na východ vůči Uhrám, které jeho velmcenské politice byly nepochybně bližší, než Italie a Sicilie. Měl přece za sebou koalice fakticky nepochybně mocnější, než byla z velké části jen theoretická aliance anjouovská. A přítomnost kolínského arcibiskupa roku 1272 v Praze ukazuje, že podařilo se mu patrně získati vedle arcibiskupa mohučského i druhé duchovní kurfirsty z Porýní, neb aspoň tohoto. Že pak s říší Přemysl počítal a pokládal říšská knížata pro sebe za zajištěná, dosvědčuje zpráva v Ott-

¹⁴²⁾ Hagen l. c. II., 361–64; IV, 662–63; Kraus l. c. 33.

¹⁴³⁾ Pekař l. c. 135.

¹⁴⁴⁾ Že i v této době vidět česká politika v Karlovi z Anjou, spojeném s Uhrami, svého hlavního protivníka, dobře ukazuje oslavná báseň na Přemysla z této doby:

„Hic est, quem fallax, ut fulmen veretur gens Hungarorum,
quo solo carnifex ille tenetur dux Apulorum
et hic est precensus, quem mundus fateatur, rex Boemorum
—
imperialis expectant et expertent, ut sue loris
potencialis virtutis illa superba dometur fax Italorum“ a t. d.

Sro. Ulanowski, Przyczynki źródłowe do ostatnich lat panowania Ottokara II., Archiwum Komisji Historycznej IV., (Kraków, 1888) str. 5.

¹⁴⁵⁾ Pekař l. c. 137.

karově rýmovné kronice rakouské, podle níž takřka v předvečer volby počítalo se na dvoře Přemyslově s jeho zvolením.¹⁴⁶⁾

V celé politice Přemyslově lze rozезнati jistou logiku, směr, spád a houževnaté sledování předsevzatého cíle. Jako mladý princ získal české državě dědictví babenberské. A vlastně celá politika jeho života sledovala v podstatě myšlenku trvalého zabezpečení babenberských a k nim přilehlých zemí pro českou državu. Pro babenberské dědictví dostal se do konfliktu s Uhry a tak vlastně z potřeby zabezpečení dědictví babenberského vznikla myšlenka oslabení Uher a připojení k přemyslovské državě Slovenska a Pannónie. Tento rozšířený plán české politiky byl však uskutečnitelný jedině, nebude-li z říše koncepce Přemyslova ohrožena. Cíle toho přirozeně nejsnadněji by se dosáhlo tak, kdyby sama koruna císařská byla zabezpečena Přemyslovi, neb jeho rodu. A tak snahy po koruně císařské v podstatě nebyly ničím jiným, než zabezpečením úspěchu Přemyslově politice rakouské a uherské.

Vše záleželo na tom, podaří-li se Přemyslovi získati pro sebe moc, která v XIII. stol. při volbách římských císařů a králů byla rozhodující, totiž kurii římskou. A také tu naděje Přemyslovy nacházely dosti opory.

Papež Řehoř X., který po téměř tříleté sedisvakanci byl r. 1271 zvolen a 27. března 1272 konsekrován,¹⁴⁷⁾ byl snílek a romantik, který veškeré úsilí během svého pontifikátu věnoval poněkud již antikované idei „rytířské“ křížové výpravy celého křesťanstva do Palestiny. O jeho politických schopnostech méně historiků se dosti různí. Zdá se však, že jistá nerozhodnost a kolísání v politických názorech vysvětlí nám více jeho politiku, než víra v jeho prozíravost, moudrost i opatrnost. Tak jako jeho předchůdci i nástupci podléhal v nikoli podřízené míře zájmů francouzské politiky a jejího italského představitele Karla z Anjou. Vedle všeobecné křížové výpravy snil o sjednocení Cařihradu a Říma. (Také tu byl vlastně využíván politickými aspiracemi francouzskými!) Leč snaha po usmíření

¹⁴⁶⁾ Ottakars Oesterr. Reimchronik 12535 a násled. Podle ní ještě krátce před volbou arcibiskup mohučský oznámil českým poslům, že zvolení Přemyslova je zajištěno. I když tato zpráva neodpovídá skutečnosti, naznačuje nám názor, který v kruzích blízkých Přemyslovi na stanovisko říšských knížat převládal.

¹⁴⁷⁾ Jeho politice věnováno je několik speciálních monografií. Sro. F. Walter, Politik der Curie unter Gregor X. (Berliner Dissert. 1894); Zisterer, Gregor X. und Rudolf von Habsburg (Freiburg, 1891); Otto, Die Beziehungen Rudolfa v. Habsburg zu Papst Gregor X. (Innsbruck, 1895); Redlich, Rudolf v. Habsburg (Innsbruck, 1903) kap. 2 „König Rudolf, Papst Gregor X. und Italien“ str. 170–202. Pramenem jsou tu zejména papežská registra, která pro druhou polovici XIII. století v plném rozsahu publikuje francouzský historický ústav v Římě. Registra Řehoře X. vydal Jean Guiraud: Les registres de Grégoire X. (1272–1276), Paris, 1892–98. Materiál je však již většinou známý z národních a tudž přistupnějších edicí.

všech politických protiv v Evropě v zájmu křížové výpravy do Palestýny povznášela jeho mysl i nad zájmy francouzské, ba někdy i proti nim.¹⁴⁸⁾

Době poměrně blízký, ač jinak málo cenný, kronikář durinský, Sifrid von Ballhausen,¹⁴⁹⁾ zachoval nám zprávu, že Přemysl zvláštním poselstvím ucházel se o císařskou korunu u papeže.¹⁵⁰⁾ Zprávu tu potvrzuje nejen zpravidla o intencích české politiky výborně informovaný Jindřich z Isernie,¹⁵¹⁾ ale i relace janovských o novinách na dvoře papežském z počátku roku 1273. A že papež naznačil českým poslům, že kurie je pro volbu nového císaře, jenom si přeje, aby císařem nebyl Friedrich durinský, ze strany římské, aneb jiný exkomunikovaný. A že kurii nebylo proti mysli, aby král český zvolen byl římskými knížaty za krále římského.¹⁵²⁾

Podle toho je tedy jisté, že Přemysl císařem být chtěl a že zvláštním poselstvem (byl v něm i Jindřich z Isernie) hleděl si získati přízeň a souhlas papeže. A odpověď papeže — podle názoru ghibellinské straně blízkého kardinála — nebyla zamítavá. Kardinál českým poslům naznačil, že papež nebyl by proti němu, kdyby byl v říši zvolen.

O tom, co české poselstvo kurii nabízelo a jaké sliby jménem Otakarovým činilo, bohužel, nejsme zpraveni. Pravděpodobně byly to však tytéž neb podobné

¹⁴⁸⁾ *Busson, Die Idee des deutschen Erbreichs 644 soudí o Řehořovi dosti nepříznivě; naproti tomu většina německých badatelů, (Lorenz, Zisterer, Walter, Redlich), kteří s jistou věrohodností dívají se na Řehořovo uznání Rudolfa Habsburského, posuzují jej mnohem vlivněji.*

¹⁴⁹⁾ *Vildhaut, Handbuch d. Quellenkunde (Werl, 1909) IV., 500 Sifridi de Balhusin Compendium hist. vydal Holder-Egger v Mon. Germ. SS. XXV. Vildhaut podotýká, že durinský tento kronikář sem tam přece jen přináší něco nového a neznámého.*

¹⁵⁰⁾ *Sifrid de Balhusin SS. XXV., 707 Ipse namque rex Bohemie Odakarus sollempnes nuncios et multam pecuniam et munera ad curiam d. pape Gregorii transmiserat, eo quod ipse ad imperium aspiraret. Papa autem munera non adtendens (dodává kronikář jaksi ex eventu) circumsedentibus sic dicebat: „Cum in Alemannia plures principes et comites habeamus, quare vellemus Slavum ad imperium sublimare?“ Tento dodatek kronikářův je asi pověst, šířená v lidu z kruhů habsburských, proč nedošlo k volbě Přemyslova. — Je zajímavé, jak český i durinský kronikář nacionálním způsobem vysvětlují si nezdaru Otakarův. Čech dává králi odmítnutí německou korunu („sed na stolci otců svých“), kdežto Němec jeho nezdaru připisuje tomu, že byl Slovan.*

¹⁵¹⁾ *Cod. epist. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II. nr. 2609.*

¹⁵²⁾ *Harry Bresslau, Zur Vorgeschichte der Wahl Rudolfs v. Habsburg. Mitt. d. Inst. f. oester. Gesch. XV., 60, který objevil, uveřejnil a kriticky komentoval důležitou tuto zprávu. Zpráva sama zní takto: „Quidam amicus communis, qui est de maioribus curie post papam, dum interrogarem usum certificari de factis regis Boemie, dixit nobis: „Securiter rescribatis capitaneis vestris, quod d. papa et ecclesia Romana vollunt, quod imperator eligatur et fiat, verumtamen non vult, quod Fredericus de Stoffa, vel excomunifatus aliquis, sit imperator. Unde intellegite, de quo sentit ecclesia. Nunci regis Boemie recesserunt de curia alacriter, inter quos est Jacobus de Roba de Cremona, qui nobis dixit, quod non displicebat ecclesie, quod rex Boemie per principes Alamannie eligitur in regem Romanorum“.*

argumenty, na které nedlouho potom kladl důraz a kurii znova předkládal nejdůvěrnější rádcy Otakarův, biskup Bruno. Že je v říši a v úbec v křesťanstvu zapotřebí silného muže, který by svojí mocí dovedl zabezpečiti mír a rád, potřebný pro papežem zamýšlenou výpravu do svaté země. Ale že jest nejenom zapotřebí silnou rukou zjednat pořádek v říši, ale také v jejím sousedství. Tu pak že zejména z Uher hrozí křesťanství vážné nebezpečí. Neboť tam prý mají nadvládu Kumáni, nejen sousedním křesťanským národům, ale i samým Maďarům krutě nepřátelští. „Hle, vždyť sama královna uherská jest Kumánka a její rodina byla a jest po-hanská! Dvě dcery krále uherského provdány jsou za schismatiká knížata rusínská, mladší sestra králova provdána je za Vatharia, nepřítele církve.“ Celý slovanský východ ovládli již Tataři a pohanští Prusové zničili již několik biskupství polských. Jediné Čechy, říše Otakarova, je mocnou hradbou z východu křesťanskou společnost ohrožujícímu barbarství! Necht papež nezapomíná pro svatou zemi na křesťanství u národů v sousedství říše!¹⁵³⁾ Jsou to argumenty, s kterými jsme se už seznámili výše. Logický závěr tohoto politického exposé byl, že je nutno centrum říše posunouti na východ a nechat volnou ruku Přemyslovi v jeho politice uherské.¹⁵⁴⁾

Plány české politiky však mařil Karel z Anjou. Přemysl pokusil se, jak se zdá, i s ním navázati styky, leč bez výsledku.¹⁵⁵⁾ Byl stále v blízkosti papežově a pomocí kardinálů francouzské politice oddaných paralysoval velmi obratně akci českého krále. Účastník českého poselstva zaznamenal, že Karel vší mocí, prosbami, hrozbami i penězi, snažil se překaziti kandidaturu Přemyslova.¹⁵⁶⁾ A jako proti-tah české kandidatury na stolec císařský stavěl Karel z Anjou kandidaturu svého synovce Filipa III., krále francouzského.¹⁵⁷⁾ (Byla tu sice také ještě kandidatura

¹⁵³⁾ *Emler, Reg. Boh. II. nr. 845.*

¹⁵⁴⁾ *Že ideová koncepce memoranda Brunova patří spíše do r. 1272–73, než do doby pozdější, nasvědčuje právě důraz na uherskou otázkou. Něco později česká politika měla už zase jinou orientaci a snažila se získatí Uhry k přátelskému spolku proti Rudolfovi.*

¹⁵⁵⁾ *Dne 26. března 1273 činí Karel opatření, aby „nuncius illustris regis Boemie“ měl k němu volnou cestu i zpět. (Sv. Bresslau, Zur Vorgeschichte der Wahl Rudolfs v. H. l. c. str. 62 kde v pozn. 3. dovolává se Minieri-Riccio, Cod. diplom. (Napoli 1878 I., 117, 139.) Že jednání tato byla bez výsledku, vysvětla z kandidatury Filipa III. i z přátelské politiky Karla z Anjou vůči Uhrám.*

¹⁵⁶⁾ *Cod. epistol. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II., nr. 2609. „Quia propter severi presenciam Caroli electionem de imperatore prece, viribus, precis impedire conantis... sequi curiam non valebam“.*

¹⁵⁷⁾ *Sv. J. Heller, Deutschland u. Frankreich in ihren politischen Beziehungen (Göttingen, 1874) kap. I. str. 21 a násled. Bemühungen Frankreichs um das Kaiserthum; Ch.-V. Langlois, Le règne de Philippe III. le Hardi (Paris, 1887); E. Lavisse, Histoire de France (Paris, 1911) Tome III./2 str. 109 zpracovaný od autora citované monografie o Filipovi Smělému Ch. V. Langlois. Věc sama je tudíž už v literatuře*

Alfonse Kastilského, ale ta ani u papeže, ani v říši nebyla pojímána vážně a stála za ní pak jen některá ghibellinská města severoitalská.)

Jestliže české poselstvo kladlo u kurie důraz na to, že Přemysl byl by jediným z říšských knížat, který by byl dosti mocný, aby v říši zachován byl mír a rád, francouzská politika vyzdvihovala, že její kandidát Filip III. je stejně mocný, ano prý i mocnější, neboť rodovými aliancemi a jinými svazky má spolek se šesti králi: kastilským, aragonským, navarským, anglickým, sicilským a uherským. — Jestliže české poselstvo ukazovalo na zásluhy Přemyslovy o křesťanství a církve na jeho křížové výpravy proti Prusům a boje s Kumány, francouzské poselstvo zdůrazňovalo, že zásluhy Kapetovců o křesťanství a západoevropskou vzdělanost nejsou menší. Dlouhý boj Přemyslův o babenberské dědictví, Slovensko a Pannonií přesunul se tak roku 1272/73 na půdu italskou a přeměnil se v soupeřství mezi ním a králem francouzským o korunu císařskou.

Papež přijal české i francouzské poselstvo cestou na koncil lyonský. Obojí vlídně, ale vlastně ani Čechům, ani Francouzům nedal určitou odpověď. Sám, jak se zdá, zabýval se plány, kterak smířiti nevražící na sebe soky Přemysla a Karla a uskutečnit mezi nimi už Klimentem III. zamýšlenou rodovou alianci.¹⁵⁸⁾ A tak dle možnosti uspokojivě vyřešiti i otázku uherskou.

V poměru mezi Přemyslem a Uhrami po uzavření míru v létě roku 1271, jež papež Řehoř X. záhy po své konsekraci schválil v květnu 1272 a podepřel tak svojí autoritou, byl pak za vlády Štěpána V. pokoj a k porušení míru skutečně nedošlo. Snad i plány Přemyslovy na korunu císařskou vedly jej k tomu, aby aspoň přechodně získal si Karla z Anjou i jeho uherského spojence.¹⁵⁹⁾ Chudé prameny té doby jen velmi nedostatečně osvětlují nám poměry uherské z konce vlády Štěpánovy. Zdá se však, že vnitřní rozbroje, ba téměř anarchie, která charakte-

době známá (sro. též Redlich, *Rudolf v. Habsb.* l. c. 151), leč logické souvislosti její s kandidaturou českou nevěnována byla dosavadními badateli pozornost. Zprávy francouzských vyslanců, jakož i memoire Karla z Anjou, z kterých se o francouzské kandidaturě dovdáme, jsou vydány v *Collection des documents inédits Tome I.* str. 652 a násled.

¹⁵⁸⁾ *Sro. Cod. epist. Ottacari, Petrou l. c. I., 120.* V krakovském rukopise epistoláře Jindřicha z Isernie zachoval se zlomek listu, jehož obsah sluší se klášti pravděpodobně do této doby. „Quod... principem sacerdotum mira intendentem, ut dicitur, statuere in concilio generali, quo tubente irritatum est (snad píše esse debet neb pod.) matrimonium, quod cum filio langravi contraxerat filia regis nostri, nuptura filio Karoli fibula maritali“. List je psán jaksi z Bononie, t. j. z cesty papežovy na koncil lyonský.

¹⁵⁹⁾ *Dne 1. května odměňuje Štěpán V. Antonína, ostřihomského arcijáhna, za diplomatické služby a jmenovitě „in nostris legationibus et ambassariis eundo extra regnum ad Boemorum regem illumitem, karissimum affinem nostrum“.* (Knauz, *Mon. Strigon.* I., 597.) Dle toho mohlo by se zdát, že poměr mezi Přemyslem a Štěpánem se zlepšil.

risuje uherské dějiny z konce vlády Bely IV. a nástupce Štěpánova Ladislava IV. měla svoji kontinuitu v krátké vládě Štěpánově. V létě 1272 unesl Joachim Pectari, báň Slavonie, muž, jenž vlastně pak určoval vnitřní i vnější osudy Uher, královského prince¹⁶⁰⁾ a Štěpán při pronásledování Pectariho zemřel 6. srpna roku 1272. Zanechal dva syny, z nichž starší a dědic trůnu Ladislav byl sotva desítiletý.

Na jeho místě vládla jeho matka Alžběta, Kumánka, a záhy s ní pak Joachim. Ale ještě dříve než byl Ladislav v Stol. Bělehradě korunován, vypuklo proti králově povstání. Spiklenci, mezi nimiž byl favorit krále Štěpána, Egidius, župan bratislavský, utekli se před královou a Pectarim k Přemyslovi, který je — ne-hledě na závazek míru z r. 1271 — vlídně přijal. Tito pak postoupili mu ihned některé pohraniční hrady uherské, mezi nimi zejména Bratislavu. Leč přijetím Egidia popudil Přemysl proti sobě hraběte Jindřicha z Kyseku, jenž už dříve za konfliktu Štěpánova s Přemyslem k němu přeběhl a zůstával při něm ve Štýrsku. Jindřich z Kyseku vrátil se tedy do Uher, jsa patrně dobře zasvěcen do ne-vlastnějších úmyslů Přemyslových. Záhy získal si přízeň královny i Pectariho. Po svém návratu z držav krále českého dostal se do sporu s princem Belou Mačovským, švákrem českého krále, kterého zabil, poněvadž prý chtěl zbavit krále Ladislava koruny a jeho země.¹⁶¹⁾

Bylo již naznačeno, že pravděpodobně tento pokus souvisel s aspiracemi Přemysla na dědictví po Belovi IV. Tyto zmatky, anarchie a rozbroje daly pak Přemyslovi novou příležitost, aby zakročil v Uhrách vojensky a uskutečnil svůj starý projekt zmocniti se západního Slovenska a Pannonií. (Souvisí-li s politikou Přemyslovou i povstání Chorvatů někdy v této době, „kteří se chtěli od panství uherského odtrhnouti,“ není možno na základě dochovaných zpráv zjistiti.¹⁶²⁾)

Přemysl r. 1273, prý aby pomstil smrt svého švakra, vtrhl do Uher, rychle opanoval západní Slovensko (Bratislavu, Trnavu, Nitru), načež obrátil se do

¹⁶⁰⁾ *Csudai, Die Gesch. d. Ungarn l. c. 291*, kde odvolává se na *Cod. epist. Ottacari, Emser, Reg. Boh. II. nr. 898*, kde opět v listu, podle obsahu asi do r. 1275 náležejícího, a za naprostu změněné konstelace spoluúčastního na přátelestvě Ladislava IV., píše se o zpronevěřilém choráni Joachima Pectariho. *Sro. též Huber, Studien, l. c. Archiv f. österr. Gesch. LXV.*, 190; Huber však zamítá méněnou historiku, že by odcizený syn Štěpánův byl Ondřej. *Pauler Gyula: A magyar nemzet története az árpádházi királyok alatt* (Budapest, 1893, II., str. 390 n.) má za to, že Joachimem unesený královský princ byl Ladislav.

¹⁶¹⁾ *Huber, Studien l. c. 192; Csudai, l. c. 293.*

¹⁶²⁾ *V listině ze dne 24. dubna 1281 odměňuje král uherský zásluhy bána Petra, kterých si získal „in compescendis Croatis et hominibus Transdravanis, qui se de iurisdictione nostra volebant alienare“* (Wenzel, *Cod. Arp. cont. X*, 330; sro. též Huber, *Studien l. c. Archiv. LXV.*, str. 193, kde ukazuje, že povstání v Chorvatsku náleží do r. 1272/3.)

Pannonie. Dobyl Ráb, překročil strategicky těžko zdolatelné bažiny při Rábě a Rábnici, postoupil až ke klášteru sv. Martina na Pannonské hoře, zmocnil se ho, jakož i celého území při západním pomezí uherském, při Neziderském jezeře, spolu se Šoproní tak, že asi Rába a Rábnice dělily jej od Uhrů. V jeho rukou byly skutečně, jak kronikář píše, „brány Uher“.¹⁶³⁾

Když tu náhle došla jej zpráva o tom, že dne 1. října 1273 byl zvolen ve Frankfurtě Rudolf, hrabě habsburský, za krále římského a dne 24. října v Cachách korunován.¹⁶⁴⁾

Lze říci s mladým Pekařem,¹⁶⁵⁾ že otázka volby Rudolfa Habsburského a jednomyslné pominutí Přemysla ode všech knížat, toto tajné spiknutí říšských knížat proti českému králi a vůbec všecky otázky s tím související, nebyly dosud uspokojivě zodpověděny, přes to, že věnována jim byla, jak od historiků rakouských, tak německých, uherských i našich mimořádná pozornost. A také naše řešení, které zdůrazňuje poněkud více, než jak se dosud dálo, vliv francouzské politiky a ukazuje opět poněkud více, než dosud, na příčiny a souvislosti v tomto směru s dobývací Přemyslovou politikou uherskou, nedovede uspokojivě zodpověděti otázky, proč Přemysl nebyl zvolen králem římským a proč jej říše tak zákeřně a jednomyslně zradila.

Dominikánský provinciál, Rudolfovi blízký, spatřuje ve volbě Habsburkově přímo dílo božské prozřetelnosti a naznačuje, že stalo se tak na přímý zásah papeže („ex mandato summi pontificis“).¹⁶⁶⁾ Nelze také pominout okolnost, že právě v kritické době, kdy kurie měla se rozhodnout mezi kandidaturou českou a francouzskou, meškal v okolí papeže Jindřich, arcibiskup trevírský,¹⁶⁷⁾ tedy jeden z duchovních kurfirstů porýnských, kteří zasloužili se v prvé řadě o volbu Rudolfova. Tu pak je zvláště důležitá otázka: došlo k tomuto spiknutí a k této zradě české kandidatury Přemyslovy s vědomím kurie, s jejím souhlasem, nebo snad dokonce k jejímu

¹⁶³⁾ Huber, *Gesch. Österreichs I.*, 562–66; Csudai, *Die Gesch. der Ungarn l. c.* str. 293 n.; Palačký, *Dějiny II./I* str. 84 n. Chron. Magnipresb. cont. 1272–78. SS. XVII., 533.

¹⁶⁴⁾ Ann. Mellicen. SS. IX., 510 „Ipsa (Otakaro) vero stante in Ungaria, Rudolfus, comes de Abespurch, in regem Romanorum eligitur“.

¹⁶⁵⁾ Pekař Kandidatury krále Přemysla l. c. Čas. Mat. Mor. XVII., 43.

¹⁶⁶⁾ Winkelmann, *Acta imperii inedita* (Innsbruck, 1885) II. str. 748. O době vzniku tohoto listu, zachovaného totiké ve formuláři sro. Redlich, Reg. imp. VI. sro. 24, kde ukazuje, že list byl psán ještě snad před korunovací Rudolfovou. Podobně německý básník mistr Friedrich von Sonnenberg parafrazuje list, který prý poslal papež knížatům, duchovním i městům tří hlavních národů křesťanstva, Němcům totiž, knížatům národa románského („Walhen“) a slovanského („Winden“), aby byli poslušni Rudolfa. A kdo by byl proti němu, toho že „der babes niht vür einen rechten kristen hat“ (Sro. Hagen l. c. III., 73; IV., 655, 657.)

¹⁶⁷⁾ Sternfeld, *Der Kardinal J. G. Orsini* (Berlin, 1905) str. 204.

přímému podnětu? Iniciativu v říši měli zejména knížata duchovní a mezi nimi obzvláště arcibiskup mohučský Werner.¹⁶⁸⁾ Co mohl však čekati papež Řehoř X. od „chudého hraběte“ Habsburského? Rudolf byl sice vynikající panovník, ale to přece papež roku 1272/73 nemohl ještě věděti. A že by papež a kurie vůbec neměli snad interesu, kdo bude králem a císařem, či že by interes kurie byl pouze negativní, aby to nebyl dědic politiky Štaufské, nedá se přece právě v této době dosti dobře předpokládati. Anebo podlehl Řehoř X. zájmu politiky francouzské a — i když nepřijal kandidaturu francouzského krále Filipa III., jenž neměl v říši vůbec opory¹⁶⁹⁾ — byl pak pro kandidaturu takového knížete, jenž by právě svoji malomoci ohrožoval anjouovské zájmy francouzské politiky v Italii i v Uhrách co nejméně. Jestliže vůbec Řehoř X. neexponoval se příliš pro kandidaturu Filipa III., bylo na snadě, že nemohl a nesměl ani podporovati Přemysla, nechtěl-li si pohněvat Karla z Anjou a francouzské kardinály. Jestliže z říše ozývaly se hlasy po silném a mocném králi, při dvoře neapolském sotva asi toužili po panovníku, jakým sliboval býti Přemysl. Spíše naopak. Čím déle trvala anarchie a skoro bezvládí v říši, tím jistější byla půda v Italii pro Anjouovce. V zájmu francouzské politiky bylo upoutati „krále římského“ co možná za Alpami, v říši, a vzdalovati jej tak co nejvíce Italii, jak ukázala pak i volební kapitulace Rudolfova a jeho jednání s papežem. Kdybychom mohli souditi podle výsledku na příčiny, revindikace říšských práv, které byly takřka volebním heslem knížat proti Přemyslovi, ukazovala by právě tímto směrem. Neboť, bude-li Rudolf zaneprázdňen především získáváním moci sobě i svému rodu v říši, zejména bojem o babenberské dědictví s Přemyslem Otakarem, pak věru není se Karlovi z Anjou co obávati nového krále a císaře ani v Italii, ani v Uhrách, kde jednak byla, jednak mohla být francouzská politika Přemyslem vážně ohrožena. Ze pak Řehoř X. skutečně ujímal se velmi vážně v zájmu Anjouovské politiky Uher, máme dostačně zjištěno, tak jako, že i Karel sicilský sám nepouštěl Uhry v této době ze svého zájmu.

¹⁶⁸⁾ Sro. v. d. Ropp, *Erzbischof Werner von Mainz* (Göttingen, 1872).

¹⁶⁹⁾ Heller, *Deutschland u. Frankreich l. c. 41* Karel z Anjou v svém memorandu ukazuje na spolek šesti králů a dodává: Král Francouzský potřebuje toliko uzaříti spolek s některými knížaty německými, „a on má, co by k tomu bylo zapotřebí“, čímž naznačuje, že knížata německá mohou být Filippem kupit. Leč tato okolnost dosvědčuje zřejmě, že Filip zatím v říši opory neměl. — Anjou neměli v říši sympatií. Bylo příliš v životě paměti, jak Karel zmocnil se proti Štaufům svého panství, a jak s posledními potomky Štaufů naložil. Německý básník Konrad von Würzburg těší se z volby Rudolfovy, poněvadž prý „havraní a supi v Apuli“ se poděsil, a doufá, že Rudolf potáhne do Italie, aby pomstil smrt Konradina na supovi — Karlovi z Anjou (Sro. Hagen l. c. III., 88n. IV., 724). Také jiný německý básník „Meissner“ se obává, aby se koruna nedostala do ciziny. (Hagen l. c. IV., 721.)

Záhy po smrti uherského krále Štěpána V. obrací se Karel z Anjou ve zvláštním listu na předáky a velmože kumánské v Uhrách a žádá je, aby stejnou věrnost, jako zemřelému králi, zachovali i jeho synu a dědici Ladislavovi. „Véztež“, píše, „jak jsme vás již několikerými svými posly i listy ubezpečili, že jsme odhadláni přispěti (vám a mladému králi) svým vojskem i jinými prostředky mocně a vydatně, kdykoli jen o to budeme požádáni.“¹⁷⁰⁾ Papež pak, sotva že mladý Ladislav nastoupil na trůn, s otcovskou péčí ujímá se jeho zájmů, poněvadž jeho srdce diktovalo tuto starostlivost péče „o něho a nejdražší v Kristu dceru naši královnu uherskou, manželku jeho, dítě nejdražšího v Kristu syna našeho Karla krále Sicilského.“¹⁷¹⁾ Ale nejen to, současně, neb záhy potom posílá Řehoř X. českému králi přímo kárný list, kde bere v ochranu uherského krále Štěpána a téměř viní Přemysla z nedodržení podmínek míru s papežskou aprobací uzavřeného mezi Přemyslem a Uhrami r. 1271. Ujímá se pak velmi horlivě Ladislava IV., manžela sicilské princezny, a žádá Přemysla, aby s ním byl v míru. Nechce již vzpmínati toho, co bylo za Štěpána. (Ač prý Štěpán přesně dochovával podmínky míru!) Hle, nyní však na trůně uherském je nevinné dítě, jež snad přece král nemá v podezření z nepřátelských zámyslů! A také prý nesloužilo by ani českému králi ke cti a slávě, kdyby napadl sirotka v tak útlém ještě věku. Nakonec doporučuje mu, aby hleděl se dohodnouti s Karlem z Anjou, má-li na zřeteli svůj prospěch.¹⁷²⁾

Z listů papeže Řehoře X. (listy jsou bez data, nepochyběně však z konce roku 1272 neb počátku roku 1273, kdy Přemysl chystal se k válce s Uhry) je patrné, že poměr kurie k Přemyslovi právě v kritické době rozhodování o kandidatuře v říši nebyl příznivý. A dále je patrné, že politiku papeže Řehoře X. vůči Přemyslovi určovala v podstatě francouzská politika a zájmy Karla z Anjou. Je pak na snadě, že poměr ten musel se ještě zhorsiti, když se papež dozvěděl, že Přemysl, nedbaje kárných slov Řehořových a jeho snad dobré míněních napomenutí, nejenom nehledal sbližení s dvorem neapolským, nýbrž přímo s jistou vyzývavostí vůči Neapoli i papeži napadl v létě roku 1273 opět Uhry. Přemysl tu po druhé, tak jako roku 1268, odmítl politickou koncepci Ríma, který tolik se vynasňoval, aby Přemysla a Karla z Anjou smířil, a šel vlastní cestou.

¹⁷⁰⁾ *Acta Extera I.*, str. 34. „*Scriptum est magnifico viro Albert et aliis nobilibus Cumanis dilectis amicis suis etc. . . De impendendo autem per nos dicto regi subsidio contra hostes scire vos volumus, sicut per nostros frequentes nuncios et litteras iam respondimus, parati semper sumus de gente ac rebus nostris magnifice ac potenter ei succurrere, quotienscumque fuerimus requisiti.*“

¹⁷¹⁾ *Theiner, Vet. Mon. Hung. I.* str. 304–305. Podobně i v listu uherském magnáium tamže str. 305–306.

¹⁷²⁾ *Theiner, Vet. Mon. Hung. I.*, 306 = *Emler, Reg. B.h. II.* nr. 304.

Jaký však mělo smysl a cíl řešiti uherskou otázku právě v kritické době před volbou v říši, považoval-li se Přemysl ještě za kandidáta? Nemohlo mu být přece tajno, že tímto postupem popudí proti sobě ještě více Karla z Anjou a tím i papeže, na jehož přízni i pro případ dobré volby ve Frankfurtě mu přece muselo záležeti. Či byl si Přemysl svojí volbou v říši do té míry jist, že chtěl snad jít až tak daleko ve šlepějších štaufských? Celý směr politiky biskupa Bruna tomu nenasvědčuje. Či věděl snad Přemysl již v létě roku 1273, že jeho kandidatura v říši nemá vyhlídek a proto pak s tím větší energií vrhl se na dobudování své rodové moci a utvrzení svého vlastního dominia? Je jistě nápadné, že volby frankfurtské zúčastnil se i tak věrny Přemyslův spojenec, jako byl Ota braniborský. Či měla snad být Přemyslova výprava do Uher roku 1273 současně revanší Karlovi z Anjou za vše to, čím zkřížil Přemyslovy plány v říši a způsobil, že i kurie se odklonila od kandidatury Přemyslovy, s níž původně celkem souhlasila? V pramenech nenašlázame, bohužel, na tyto otázky a jiné s nimi související dostatečné odpovědi.

Jisto je jen tolik, že Rudolf, jakmile byl zvolen (ne-li již dříve), hledal (a pak i našel!) cestu k úhlavním nepřátelům Přemyslovým, totiž do Uher a do Neapole. Rudolf vlastně od samých svých počátků sledoval politiku, kterou římská kurie tolik doporučovala Přemyslovi. A našel pak také v papeži svého nejmocnějšího příznivce a podporovatele. Rudolf přijímal všecky podmínky Řehořovy, které, jak psal do Říma, byly pro něho „onus svave“, sladkým břemenem. Nejenom vůči papeži a pokud se týče poměru imperia a kurie, ale i se zřetelem na spojenectví s Karlem z Anjou. Rudolf prostě obětoval Itálii, jen aby se mohl udržeti v Německu. Již na koncilu lyonském prostřednictvím papeže vyjednán byl sňatek mezi Rudolfovou dcerou Gutou a Karlem Martelem,¹⁷³⁾ kterým spečetěna měla být vlastně politická smlouva mezi Rudollem a Karlem,¹⁷⁴⁾ kterou měl zejména Řehoř na mysli.¹⁷⁵⁾

¹⁷³⁾ *Schipa, Un principe napoletano l. c. str. 23.; Kopp-Busson, Gesch. d. eidgenössischen Bünde l. c. 176 pozn. I... Kaltenbrunner, Actenstücke z. Gesch. d. deutschen Reiches (Wien 1889) str. 76, 208; Redlich, Eine Wiener Briefsammlung (Wien 1894) str. 21. Někdy v červnu r. 1274 píše Rudolf vyslancům Karla z Anjou „ducimus intimandum . . . si quod inter nos et inclitum N. (t.j. Karel z Anjou) una nimitatis et amicicie delectabili federe vincetur, a domino papa ducit originem“ a žádá proto, aby vše, co vyjednájí, „de dicti pape beneplacito et assensu benivolo concludatur“.*

¹⁷⁴⁾ Redlich, Habsburg, Ungarn und Sicilien l. c. Büdingers Festgabe, 196. Sro. též Reg. imperii VI. nr. 178.

¹⁷⁵⁾ Kaltenbrunner, Actenstücke l. c. 75. Papež Řehoř píše tu r. 1274 některým městům italským, aby nedbaly španělského vpádu do Itálie (Alfonso kastilský byl tou dobou spojencem Přemyslovým), ale spolehl se na alianci Karla z Anjou s Rudollem „multiplico federis unione firmata in brachio unite utriusque subventione“.

A podobně jako Karla z Anjou, snažil se Rudolf získati (a také pak získal) i Uhry. Záhy po svém zvolení králem římským (jak se Redlich asi právem domnívá) hleděl navázati přátelské styky s mladým králem Ladislavem, či spíše s jeho matkou a s vládnoucí klikou uherských magnátů, s Joachimem Pectari v čele. Vedla jej k tomu přirozeně i přátelská politika vůči Karlovi z Anjou, ale i příznivá atmosféra pro jeho cíle v Uhrách, kde v protivníkovi Přemyslově viděli zajisté svého nejlepšího spojence. Rudolf již na samém počátku roku 1274 slíbuje odměnit věrné služby Joachima Pectariho jistým územím ve Štýrsku, na něž si Pectari činil nárok.¹⁷⁶⁾ Z jara pak dostavilo se na dvůr Rudolfově uherské poselství s návrhem sňatku mezi Ondřejem, mladším bratrem Ladislavovým, a dcerou, neb příbuznou, Rudolfovou. V pozadí byl ovšem politický spolek mezi Rudolfovem a Uhrami.¹⁷⁷⁾ Rudolf, tak jako rodovou a politickou alianci v Neapoli, svěřil opět i tuto záležitost do rukou papeže.¹⁷⁸⁾

V Praze dosti pomalu vžívali se do situace, která vytvořena byla frankfurtskou volbou a zejména jejimi protičeskými následky, a jen velmi těžko vzdávali se svého plánu, který by mladou českou velmoc postavil rázem v čelo evropské politiky. Vidíme z relace biskupa Bruna, který byl duší české politiky zahraniční, jak ještě na samém konci roku 1273 Praha doufala v obrat pro Přemysla, jak pokud se týče říše, tak i v otázce Uherské.¹⁷⁹⁾ Český vyslanec na koncilu lyonském Werner, biskup sekovský, tak i Bruno olomoucký, který jej pak záhy následoval, doufali ještě na rozhraní roku 1273—74, že podaří se přesvědčiti papeže a kardinály asi stejnými důvody, jak podařilo se české politice nakloniti si jej už roku 1272—73, pro českou kandidaturu v říši i pro „křesťanskou politiku“ Přemyslovu v Uhrách. A také na koncilu samém i přes ochotné sliby Rudolfovy nedošlo k uznání Rudolfově ihned, nýbrž po dosti vleklém vyjednávání (objevily se i jisté difference s Anjou!) až v září r. 1274,¹⁸⁰⁾ ač většina směrodatných kardinálů byla velmi záhy získána pro Rudolfa.

¹⁷⁶⁾ Redlich, Eine Wiener Briefsammlung l. c. str. 18. Podobně v Cod. epist. Ottacari (Emler, Reg. Boh. II., nr. 898) obviňuje se Pectari, že žádal od Rudolfa „unam nostram provinciam“.

¹⁷⁷⁾ Palacký, Ueber Formebücher l. c. I., 319; Scheffer-Boichorst, Die ersten Beziehungen zwischen Habsburg und Ungarn (Mitt. d. Inst. f. oesterr. Gesch. X. 1889); Redlich Eine Wiener Briefsammlung l. c. str. 20; Redlich, Habsburg, Ungarn und Sizilien l. c. 201; Reg. imperii VI. nr. 154, 228.

¹⁷⁸⁾ Redlich, Eine Wiener Briefsammlung l. c. 21 a. n.; Reg. imperii VI., nr. 154., 177., 178.

¹⁷⁹⁾ R. Sternfeld, Der Kardinal Johann Gaetano Orsini (1244—77). Ein Beitrag z. Gesch. der Röm. Kurie im 13. Jahrh. (Berlin, 1905) str. 218 a. n. Kaltenbrunner, Actenstücke l. c. str. 76.

¹⁸⁰⁾ Listina, obsahující podmínky míru mezi Přemyslem a Uhrami, kterou Voigt a s ním Emler (Reg. Boh. II., nr. 836) klade do konce r. 1273, nalezli, jak již Redlich ukázal, až do r. 1275.

Leč po návratu obou českých vyslanců (ač byly tu jisté naděje na smírné urovnání konfliktu mezi Přemyslem a Rudolfovem)¹⁸¹⁾ pochopili teprve v Praze, že na kurii při českých plánech spoléhati již nelze. A bylo jim jasno, že volbou Rudolfovou a jejím uznáním od kurie nebyly již jen zkříženy a zmařeny velké české plány v říši a v Uhrách, ale že i vlastní država Přemyslova v zemích alpských je vážně ohrožena. Věděli zajisté velmi dobře o snaze Rudolfově po získání Uher a jak již Rudolf činil sliby a rozdával kusy české državy.¹⁸²⁾

Česká politika nejen že pokusila se proti Rudolfovi stavěti se za Alfonse Kastilského, ale konečně dala se na cestu, kterou jí papež už dávno doporučoval, a hledala sblížení s Karlem z Anjou. A tak logicky pak i s korunou uherskou. To znamenalo více méně resignaci na připojení Slovenska a Pannonie k českému státu a získání Uher, jako spojence. Snad s tímto obratem pak souvisí (a obrat ten měl jistě už své počátky v Lyonu!), že ze zamýšleného sňatku mezi dětmi Karla z Anjou a Rudolfovými na ten čas sešlo.¹⁸³⁾ Byl-li Rudolf ke všemu ochotný před svým uznáním kurii, jakmile měl papeže a kardinály pro sebe, jeho úslužnost anjouovské politice se poněkud změnila. Ba dával na jevo, že míni se hlásiti k říšským právům netoliko na východě, ale i na západě ve Francii a na jihu v Itálii.¹⁸⁴⁾ Těchto okolností s úspěchem dovedla opět využiti česká politika, aby získala nejen Karla z Anjou, ale i Uhry. Další osudy české politiky v Uhrách jsou vlastně již většinou známy z výborných prací Redlichových. Již v dubnu r. 1275 posílá Karel do Uher své posly a toto poselství souvisí již asi s vyjednáváním s Čechami.¹⁸⁵⁾

Česká politika, i když s ohledem na události v říši nemohla pokračovati v svých

¹⁸¹⁾ Redlich, Eine Wiener Briefsammlung l. c. str. 22.

¹⁸²⁾ Cod. epist. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II. nr. 898... Sro. též Cont. Vindob. SS. IX., kde piše o koncilu lyonském i uznání Rudolfově a dodává: „Item... Otakarus... considerans futura, obsides terrarum Austrie, Styrie, Karithie et Carniole a ministerialibus et civitatibus exegit quam plurimos et recepit“.

¹⁸³⁾ Ještě 4. října 1274 dály se v Provenci přípravy se strany Karla z Anjou pro přijetí německé nevěsty Carlamartella. Ale již 1. prosince 1274 rozhodl se Rudolf, že si dceru ponechá doma, a papež piše o differencech Rudolfových s králem Sicilským (Schipa, Un principe napoletano l. c. 26.) Difference tyto týkaly se nároků Karlových na Piemont. Závislost papeže Řehoře X. na Karlovi z Anjou patrná je markantně i v této věci. Papež v hloubi srdce s nároků Karlovými nesouhlasil, leč neodvážil se odpovídat a dal Rudolfovi naznačit, že by rád viděl, aby Rudolf řekl ne. (Sro. Sternfeld, Der Kardinal J. G. Orsini l. c. 222—225).

¹⁸⁴⁾ Rudolf už r. 1274 v Lyonu žádal, aby Karel složil svůj úřad říšského vikáře v Tuscii, ano ujímal se i práva francouzské královny Margarety na anjouovskou Provence. (Sro. K. Sternfeld, Der Kardinal J. G. Orsini, l. c. 223—24).

¹⁸⁵⁾ Minister-Riccio, Il regno di Carlo I. d' Angiò, Arch. stor. ital. 3. serie XXII., 429. Redlich, Habsburg, Ungarn und Sicilien l. c. 198.

výbojích z roku 1273, snažila se asi zasahovat aspoň do vnitřních poměrů uher-ských, beztak již od drahné doby velmi rozervaných. Od doby krále Bely IV. a jeho sporů se Štěpánem potýkaly se v Uhrách magnátské kliky mezi sebou, při čemž moc královská a vláda stávala se kořistí té strany, která nabyla vrchu. Od smrti Štěpána V. vládla v Uhrách jménem nezletilého Ladislava jeho matka Alžběta s všemohoucím Pectarem. Ale již na samém konci roku 1273 došlo mezi královnou a synem, t. j. mezi stranou opírající se o královnu s jedně a mladého krále s druhé strany, k roztržce, ano k válce. Koncem ledna 1274 byl sice mír obnoven, ale již na podzim roku 1274 došlo k novému konfliktu. Joachim Pectari a Jindřich z Kyseku zmocnili se bratra krále Ladislavova Ondřeje, aby tohoto učinili králem a vládcem Uher, t. j. aby pod touto záminkou sami mohli se zmocnit vlády. Toto povstání skončilo však vítězstvím strany Ladislavovy. Jindřich z Kyseku padl, Joachim Pectari pak musel hledati spásu ve vyhnanství, jejich zboží a statky byly konfiskovány.¹⁸⁶⁾

Tento převrat — anarchie a boje mezi stranami trvaly dále — měl pak za následek i novou situaci s hlediska politiky zahraniční. Joachim Pectari, jak již víme, byl nepřítelem Přemyslovým a pravděpodobně původcem sblížení uherského dvora s Rudolfem. Strana protivná, která s jeho pádem zmocnila se moci a vlády, opírala se o Přemysla.¹⁸⁷⁾

Ceská politika velmi obratně, zdůrazňujíc krevní vztahy mezi oběma dynastiemi a majíc také prostřednictvím královny a jejího přibuzenstva ke stranám uherským přístup, snažila se všemožně využít tohoto obratu pro sebe a proti Rudolfovi. Přemysl ujišťuje Ladislava svou láskou a přízní a že jeho si vyvolil za svého nejpřednějšího přítele a spojence. Mezi oběma královstvími mělo dojít k obranné smlouvě, podle níž měli si Přemysl s Ladislavem zaručiti co nejúčinnější pomoc proti komukolivěk.¹⁸⁸⁾ Mezi Prahou a dvorem uherským vytrídalo se pak několik poselství a sympatie tyto, podporované i z Neapole,¹⁸⁹⁾ šly tak daleko, že prý

¹⁸⁶⁾ Huber A. Studien l. c. Arch. f. oesterr. Gesch. LXV., str. 194 n. — Pauler Gy. A magyar nemzet tört az árpádházi kir. alatt l. c. II. str. 408 n.

¹⁸⁷⁾ V listině ze dne 30. září 1274, kdy jaksi nová vláda vystupuje, uvádí se jako *magister tavernicorum*, v jehož rukách, vedle *palatina*, sbíhala se tou dobou zpravidla nejvyšší moc, *magister Egidius*. (Wenzel, Cod. Arp. cont. X., 88.) Snad je to týž mistr Egidius, který byl už nejvyšším komorníkem za Štěpána a který r. 1271 vydal Přemyslovi Bratislavu.

¹⁸⁸⁾ Redlich, Eine Wiener Briefsammlung l. c. str. 60.

¹⁸⁹⁾ V srpnu roku 1275 poslal Karel z Anjou své rady, aby vyjednávali o rodovou alianci s Jindřichem, vévodou bavorským, spojencem Přemyslovým (Sv. Riezler, Gesch. Baierns, Gotha, 1880, II., 140) a jeho synovci, uherským králem Ladislavem, jeho bratrem Ondřejem a pravděpodobně i králem českým. Sv. Minister-Ricci, Il regno di Carlo I. l. c. Arch. star. ital. XXIV., 239.; Schipa, Um principe napoletano l. c. 27.;

Ladislav chtěl přijmouti Přemysla za svého otce.¹⁹⁰⁾ K utužení a dalšímu projednání česko-uherské aliance měli se zplnomocnenci z obou stran sejti počátkem října 1275 na pomezí Rakous, a to radové krále sicilského a knězna Anna (tchyně Přemyslova) se strany uherské, a Jindřich, vévoda bavorský, se strany české, aby uzavřeli mír a spolek, zejména mezi Uhrami a Přemyslem. Sotva dá se však pochybovat o tom, že podmínky paktu měly se vztahat i na celou anjouovskou koalicí, jak již přítomnost významných státníků neapolských dokazuje. Přemysl nabízel, že vydá všecky hrady a zámky uherské, které na Slovensku a také na pomezí Pannónie od roku 1273 držel ve své moci (o vydání uherské koruny, jako později r. 1278, se v návrhu paktu zmínka neděje!), zaručuje Uhrám trvalý mír (t. j. vzdává se jaksi svých výbojních aspirací), za to pak s druhé strany král uherský slibuje, že bez jeho souhlasu a svolení neuzávře přátelský spolek, tím méně rodovou alianci, s Rudolfem. Oba králové zavazují se vzájemnou podporou „proti komukoliv a zvláště proti Rudolfovi“.¹⁹¹⁾ Dorozumění Karla z Anjou s Přemyslem souvisí, jak se zdá, i s politikou Rehoře X., který snažil se sice o smír mezi Karlem a Rudolfem, ale tak, aby zejména v Itálii mohl používat jednoho proti přílišné moci druhého.¹⁹²⁾

Když již vše bylo projednáno, přichází na podzim roku 1275¹⁹³⁾ v Uhrách opět obrat. Joachim Pectari přichází opět k moci a s ním nabyla vrchu i strana Rudolfova. Přemysl byl rozhořen. Snažil se, aby pomocí přibuzenských styků pro něho tak důležitý a cenný spolek udržel.¹⁹⁴⁾ Poslá počátkem roku 1276 jednoho ze svých nejlepších diplomatů, Wernera biskupa Sekovského, ke králi neapolskému, patrně aby získal jeho zakročení v Uhrách ve prospěch Přemyslův.¹⁹⁵⁾ Ještě jednou podařilo se v Uhrách koncem r. 1275 zlomiti moc

Redlich, Habsburg, Ungarn und Sicilien l. c. 198, kde správně ukazuje, že se tu jedná o Jindřicha, vévodu bavorského, a nikoli jeho bratra, falckrabí při Rýně. Dle toho měla být uzavřena „amicizia e confederazione con quel duce e coi suoi nipoti“, čímž s hlediska neapolského mohli být miněni jedině Ladislav a Ondřej. Jindřich bavorský měl za ženu sestru Štěpána V.

¹⁹⁰⁾ Cod. epist. Ottacari, Emmer, Reg. Boh. II., nr. 965.

¹⁹¹⁾ Emmer, Reg. Boh. II., nr. 836. Listina pochází z formuláře Jindřicha Itala a je mylně, jak už bylo zmíněno. Voigtlem i Emmerem datována k r. 1273. Patří nesporně až do r. 1275.

¹⁹²⁾ Sternfeld. Der Kardinal J. G. Orsini l. c. 230.

¹⁹³⁾ Rudolf zakazuje v září r. 1275 Jindřichovi, vévodovi bavorskému, každou účast na česko-uherských vyjednáváních. Redlich, Reg. imp. VI. nr. 434.

¹⁹⁴⁾ Cod. epist. Ottacari, Emmer, Reg. Boh. II. nr. 898, kde list adresovaný domněle sestře Ladislavově, královně srbské, klade se do r. 1274. Snad spíše bylo by možno s Redlichem (Rudolf. v. Habsb. l. c. 247) mysliti na Alžbětu, mnišku.

¹⁹⁵⁾ Redlich, Habsburg, Ungarn u. Sicilien l. c. 199, týž Rud. v. Habsb. l. c. 247.

Pectariho. Ale boj stran trvá s neumenšenou prudkostí dále. Strana Pectariho zmocnila se opět prince Ondřeje, jejž Pectari již dříve mníl zasnoubiti s dcerou Rudolfovou¹⁹⁶⁾ a tak postaviti jej jako krále proti Ladislavovi k české politice se klonícímu. V červnu však dostává se k moci opět Joachim Pectari a to již trvale. Tím bylo rozhodnuto. Diplomatická pomoc Karla z Anjou z dubna a září 1276 nedovedla již poměry v Uhrách změnit. Uhry byly pro spojenectví s Přemyslem ztraceny.¹⁹⁷⁾

Rudolf využil pak příznivé situace pro sebe. Skrze posly vyjednával o sňatku své dcery Clemencie s princem Ondřejem, aby tak utvrzen byl i politicky jeho spolek s Uhrami a posílen jeho vliv na dvoře uherském. Rudolfovou diplomatické vítězství nad Přemyslem v Uhrách přišlo právě v době proč obzvláště kritické, kdy stál bezprostředně před těžkým bojem s Přemyslem Otakarem. A také pak jeho vojenské vítězství a pokoření Přemysla roku 1276 stalo se vskutku s pomocí uherskou. A jak naléhavě Rudolf této pomoci potřeboval, vidíme z listů, které tou dobou posílal do Uher.¹⁹⁸⁾ Žádal je, aby účinně napadli Přemysla z východu, zatím co sám podnikne útok ze západu, aby tak český král dostal se prý „mezi kladivo a kovadlinu“. Slibuje obnoviti integritu Uher, ale i více. A podobně pak (někdy koncem srpna 1276 z ležení u Norimberka) úpěnlivě prosí Ladislava („ampliari qua possumus precum affectione deposcimus“), aby mu pomohl v jeho tísni („quatenus nobis in nostris necessitatibus subveniatis.“) Apeluje na přátelství, na zamýšlený sňatek jejich dětí a slibuje, že vyplní vše, co si jen Uhři budou přáti.

Uhři Rudolfovi neselhali. V říjnu 1276 přitřhl Ladislav „s velikým vojskem Kumánů a Uhrů ná pomoc králi římskému až na hranice Rakous“, načež pak Přemysl oslabený i zradou svých vlastních velmožů odhodlal se k pokoře a k míru.¹⁹⁹⁾ Mezi podmínkami nezapomněl Rudolf na staré bolesti uherské. Přemysl musel se vzdáti svých výbojů z roku 1273 na Slovensku a v Pannonii, mimo to pak ještě slíbiti, že vráti Uhřům korunu a jiné korunovační klenoty, které mu přinesla roku 1270 jeho tchyně kněžna Anna.²⁰⁰⁾

¹⁹⁶⁾ Cod. epist. Ottacari, Emler, Reg. Boh. II. nr. 898, str. 369. Redlich, Reg. imp. VI., nr. 622 n.

¹⁹⁷⁾ Redlich, Habsburg, Ungarn u. Sicilien l. c. 199; týž Rudolf v. Habsburg l. c. 248.; Acta extera l. 52 (Karel z Anjou — universis baronibus Ungarie).

¹⁹⁸⁾ Baerwald, Das Baumgartenberger Formelbuch l. c. 284, 321, kde listy jsou položeny k r. 1278. O datu Redlich, Reg. Imp. VI., nr. 622 a pak týž podrobněji v práci Habsburg, Ungarn u. Sicilien l. c. 204 n.

¹⁹⁹⁾ Cont. Vindob. SS. IX., 708.

²⁰⁰⁾ Cont. Vindob. SS. IX., 708; LL. II., 408. Redlich, Acta imp. VI., nr. 622b, 623.

Přátelství Uher s Rudolfem bylo pak definitivně uzavřeno a utvrzeno sňatkem Rudolfovy dcery Klemencie s bratrem uherského krále Ondřejem,²⁰¹⁾ o nějž Pectari tak dlouho usiloval.

Leč Přemysl mír z roku 1276 nepovažoval za definitivní skončení svého velikého souboje s Rudolfolem. V svých široce založených diplomatických přípravách nové války nezapomněl pak ani na získání Uher. Prý poslal magnátům uherským peněžité dary, aby proti němu nebojovali, a také jinak snažil se získati Uhry pro sebe. Podle míru, uzavřeného 21. listopadu 1276 u Vídni, slíbil Přemysl vydati Uhřům obsazené zámky při moravském i rakouském pomezí a uherské korunovační klenoty. Přemysl byl k tomu ochoten, ale pod podmírkou, že Ladislav zřekne se spojenectví s Rudolfolem a uzavře opět spolek s Přemyslem. Ba sliboval Uhřům spolu se svými spojenci nejen obnovení integrity země, vrácení koruny, ale i náhradu veškerých škod „podle přání srdce vašeho“, dovolával se krevního spíznění s Ladislavem, sousedství a přátelství obou zemí, a také „poněvadž srdci našemu jste nejbližší“, že chce spolu s Ladislavem „žít i zemřít a nikdy nechce zapomenout jednoty, spolku a přátelství“ mezi nimi takto uzavřeného.²⁰²⁾ Ladislav (či spíše Pectari) poslal (někdy na rozhraní roku 1277/78) Přemyslovu nabídku, žádosti a sliby Rudolfovi, aby prý sám o nich rozhodl. Tím bylo ovšem rozhodnuto.²⁰³⁾

Mezi Uhrami a Rudolfolem objevily se sice jakési difference stran pohraničních území a Přemyslovi podařilo se zároveň získati i některé magnáty uherské, ale když blížila se osudná hodina a mělo dojít k rozhodnutí mezi Přemyslem a Rudolfem, ač celá řada říšských knížat Rudolfa opustila, Uhři zůstali mu věrní. Obratný Rudolf, jenž byl si plně vědom důležitosti uherské pomoci, nepřestával také působiti na Uhry a připomínati jim nebezpečí, které království jejich z expansivní české politiky hrozilo. Hle, již nastala doba a přiblížil se čas, kdy prý bude mu možno „vytrhnouti (Uhry) z hrozného tyranství bezohledného pronásledovatele a otcovské dědině vaši vrátili staré její hranice“ — a tak „při zachování jeho celistvosti odraziti zuřivost onoho pronásledovatele vašeho“.²⁰⁴⁾ A v podobném

²⁰¹⁾ Scheffer-Boichorst, Die ersten Beziehungen zwischen Habsburg und Ungarn Mitt. d. Inst. f. oesterr. Gesch. X., 87.; Redlich, Acta imp. VI. nr. 813, 815.

²⁰²⁾ Chron. Colmariense SS. XVII., 249. („Misit et Ungariae militibus pecuniam, ne ipsum impugnarent, vel debiliter infestarent“) — Redlich, Eine Wiener Briefsammlung l. c. str. 122.

²⁰³⁾ Redlich, Reg. imp. VI. nr. 899.

²⁰⁴⁾ Fejér, Cod. dipl. Hung. V/2, str. 320. O datu, dochování a t. d. Redlich, Reg. imperii VI., nr. 967. „... a tyrannide furibunda Persequitoris iniqui possimus eripere ac avitae haereditatis vestrae funiculos congruis finibus ampliare... (et)... illud magnificent et famosum regnum Hungariae in antiquis gloriae fascibus reformatione dirigere, sicque, ipso illaeso, persecutoris illius illidere feritatem“.

smyslu psal i magnátům uherským a že osud velebného a slavného království uherského velmi mu leží na srdci.²⁰⁵⁾

Rudolf se asi obával, aby Uhři při riziku, které bylo pro ně spojeno s habsburskou aliancí, snad nezakolísali. Sotva dá se totiž pochybovat o tom, že Přemysl, kdyby vítězství se bylo roku 1278 přiklonilo k jeho praporům, zastavil by se před provedením svého plánu naprostého pokoření a ujařmení Uher, jako někdy roku 1260 z přílišných ohledů na kurii. A tak mluvil-li Rudolf o „hrozném tyranství“, snad ani jeho slova nebyla přílišnou nadsázkou. Neboť v případě porážky Uhry by neušly asi svému osudu, aby se staly v té či oné formě závislými na českém státu.

Rudolf proto, když už Uhři táhli mu na pomoc a schylovalo se k rozhodnutí, nespoléhaje se pouze na krevní svazky a smlouvy s nestálými a nejistými Maďary neb Kumány, znova napomíná je, aby v spojenectví proti Přemyslovi vytrvali. „Hle“, píše „již nastává příhodná doba, kdy budeme mocí mstítí křivdy zákeřného nepřítele, krále českého, který neprestává strojiti tajné úklady stejně proti vám, jako proti nám“. ²⁰⁶⁾

Uhři také vydatnou a vlastně rozhodující svojí pomocí Rudolfovi dali na jevo, že šli a přišli bojovat nejen za jeho zájmy, ale především za osud koruny uherské, která stále zůstávala v českém zajetí.

Vítězstvím Rudolfovým a Uhrů na Moravském poli rozhodnuto bylo tudíž nejenom o budoucím osudu říše a nově do popředí vystupující dynastie habsburské, ale rozhodnut byl i osud Uher. Spolu ovšem padly i smělé plány Přemyslovy, jimiž mladá česká velmoc měla býti postavena na vedoucí místo mezi západoevropskými národy, jejíž základnou měl býti stát český, rozšířený daleko na jih až k Adrii o země babenberské a na východ až do Potisi a k Dunaji mezi Vacovem a Bělehradem, o Slovensko a Pannonii. A tak padl i Přemyslův plán navrácení Slovenska k Moravě, tak zajímavě podbarvený myšlenkou obnovy říše Svatoplukovy. Skoro jako by se dějiny opakovaly. Skoro v týchž místech, kde spojenou mocí Němců a Maďarů pohřbena byla říše velkomoravská, ztroskotal a zničen byl spojenými silami Maďarů a Němců středověký pokus největšího Přemyslovice po jejím obnovení. Na Moravském poli bojovalo se však také o budoucí osud Slovenska, o to, bude-li na přště patřiti ke koruně české, či ke koruně uherské.

²⁰⁵⁾ Tamže str. 321., Redlich l. c. nr. 965.

²⁰⁶⁾ Wenzel, Cod. Arp. cont. IV. 87 = Emler, Reg. Boh. II. nr. 1124.

